

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

Кафедра маркетингу, PR-технологій та логістики

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

для здобувачів ступеню вищої освіти
«бакалавр» спеціальності 075 «Маркетинг»

Обговорено і рекомендовано на
засіданні кафедри маркетингу,
PR-технологій та логістики
Протокол №17 від 26.05.2020 р.

Чернігів, 2020

Міжнародна економіка. Конспект лекцій для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» спеціальності 075 «Маркетинг» / Укладач С.О.Полковниченко. Чернігів: ЧНТУ, 2020. 149 с.

Укладач: Полковниченко Світлана Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики

Відповідальний за випуск: Вербицька Анна Вікторівна, завідувач кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики Національного університету «Чернігівська політехніка», кандидат наук з державного управління, доцент

Рецензент: Забаштанська Тетяна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики Національного університету «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	4
Тема 1. Світове господарство і система міжнародних економічних відносин.....	6
Тема 2. Міжнародний поділ праці.....	20
Тема 3. Міжнародна торгівля.....	30
Тема 4. Міжнародний рух капіталу.....	49
Тема 5. Міжнародна міграція робочої сили.....	75
Тема 6. Міжнародний науково-технологічний обмін.....	90
Тема 7. Світова валютна система.....	98
Тема 8. Міжнародні розрахунки і платіжний баланс.....	116
Тема 9 Міжнародна економічна інтеграція.....	127
Тема 10. Міжнародний бізнес.....	138
Список посилань та рекомендованої літератури	149

ВСТУП

Інтеграція України у єдиний світовий господарський простір в умовах глобалізації вимагає від майбутніх спеціалістів володіння широким спектром знань та навичок, пов'язаних з міжнародними економічними відносинами.

«Міжнародна економіка» є вибірковою дисципліною освітньої програми «Бізнес-маркетинг та інтернет-комунікації», яка завершує вивчення комплексу загальнотеоретичних економічних дисциплін.

Курс «Міжнародна економіка» формує систему знань про основні процеси та явища економічного життя усього світового співтовариства, важливі тенденції світового розвитку в господарській сфері.

Мета курсу – формування у здобувачів вищої освіти системи теоретичних знань та практичних навичок з проблем розвитку міжнародних економічних відносин, форм, методів та механізмів їх реалізації.

Основні завдання курсу:

- надання майбутнім фахівцям ґрунтовних знань щодо сутності міжнародної економічної системи та закономірностей її розвитку, основних форм міжнародних економічних відносин, методології міжнародних розрахунків, процесів міжнародної економічної інтеграції;

- засвоєння категоріального апарату, що застосовується для аналізу процесів та явищ сучасного світового економічного розвитку;

- формування у здобувачів вищої освіти розуміння механізмів регулювання міжнародних економічних відносин, умінь і навичок застосовувати отримані теоретичні знання до аналізу світогосподарських процесів, визначати місце і роль України в системі міжнародних економічних відносин.

У ході вивчення курсу здобувачі вищої освіти дізнаються про:

- сутність та закономірності розвитку світового господарства;

- основні характеристики міжнародної глобалізації;

- основні концепції теорії міжнародної економіки; базові категорії і функціональні взаємозв'язки в міжнародній економіці;

- сутність та основні форми міжнародних економічних відносин, їх еволюцію, тенденції, умови, фактори розвитку та особливості функціонування в сучасних умовах;

- механізми та інструменти інвестиційної, торгівельної, валютної та міграційної політики держави;

- особливості розвитку інтеграційних процесів та діяльності міжнародних економічних організацій;

- проблеми економічної взаємодії окремих країн; особливості участі України в міжнародних економічних відносинах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде *вміти*:

- застосовувати набуті знання для самостійного аналізу процесів та явищ міжнародних економічних відносин; свідомо використовувати наукові знання в пізнавальній та професійній діяльності;

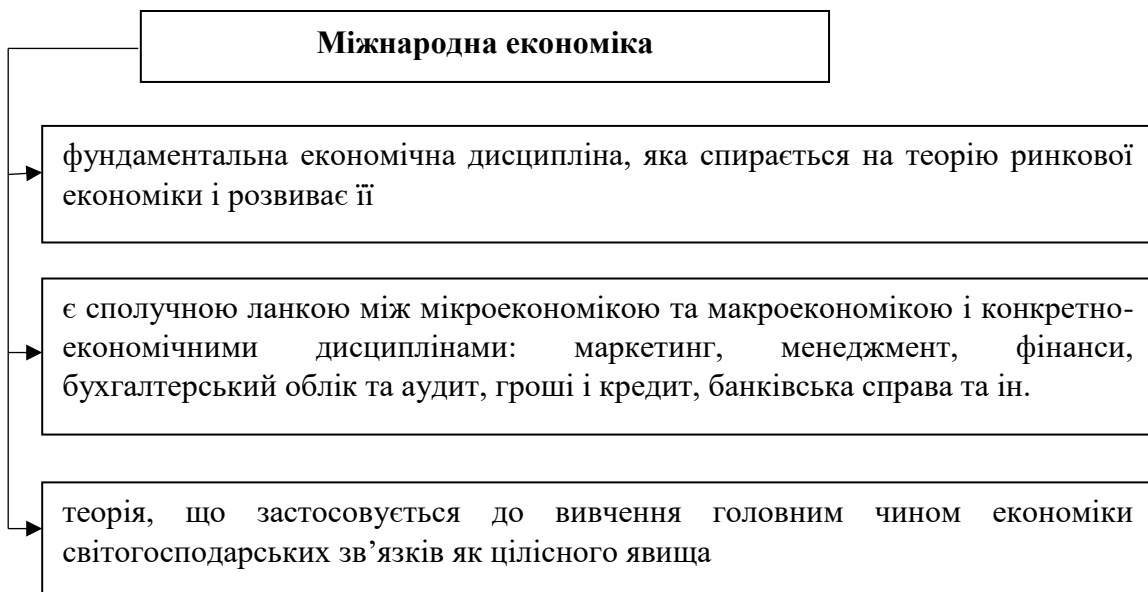
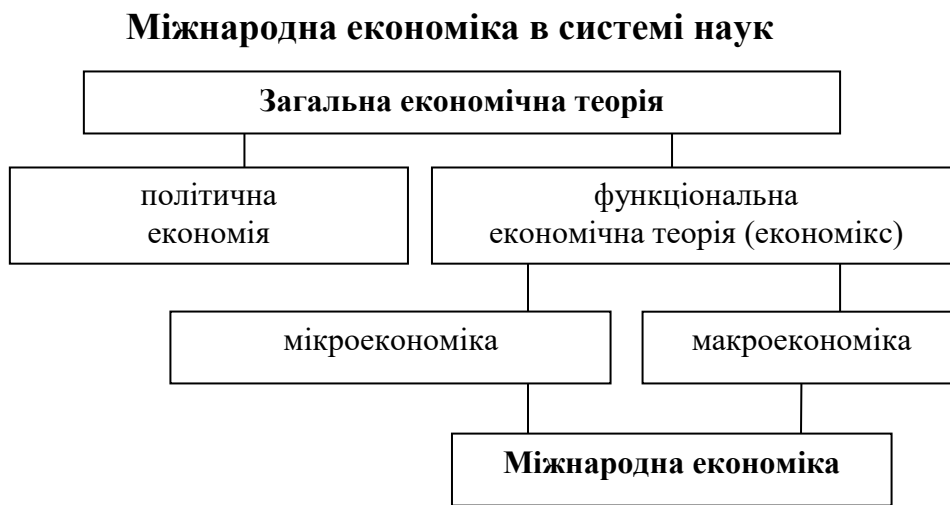
- аргументовано формулювати своє ставлення до економічних процесів, що відбуваються у світовій економічній системі;
- орієнтуватись у глобальних проблемах економічного розвитку світових господарських зв'язків;
- творчо аналізувати стан і тенденції розвитку системи міжнародних економічних відносин, визначати проблеми й перспективи їх розвитку;
- визначати та аналізувати показники обсягів, динаміки та ефективності міжнародних торговельних, інвестиційних, валютно-фінансових відносин на різних рівнях господарювання;
- будувати графічні моделі, розв'язувати задачі, ситуаційні завдання;
- розраховувати курси валют та платіжний баланс країни; характеризувати сучасний стан, проблеми та перспективи участі України в міжнародних господарських зв'язках;
- використовувати емпіричний та статистичний аналіз стану міжнародного середовища для обґрунтування стратегій зовнішньоекономічної діяльності.

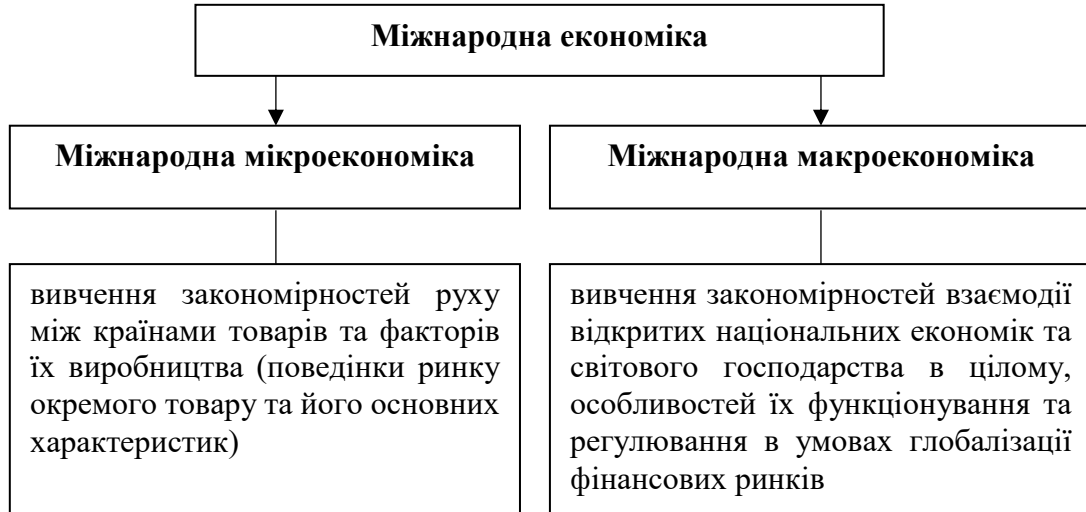
Тема 1

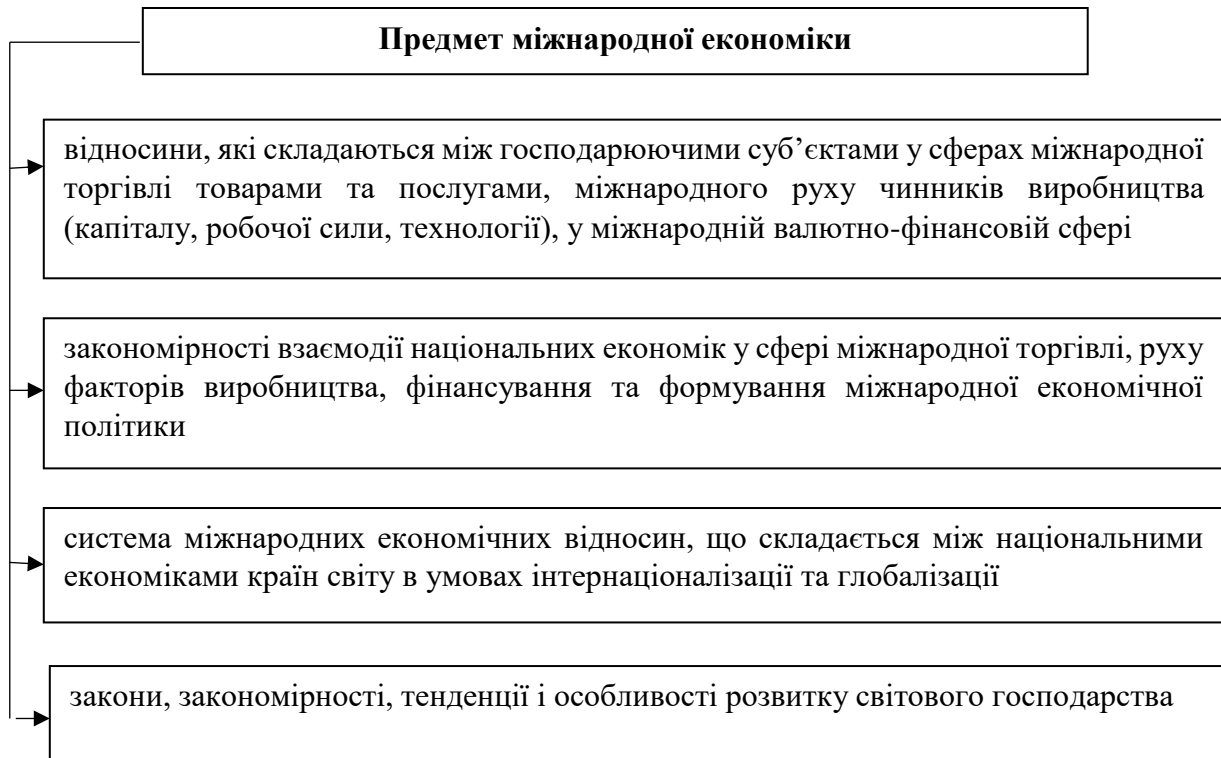
Світове господарство і система міжнародних економічних відносин

1. Міжнародна економіка в системі наук. Предмет, об'єкт та суб'єкти міжнародної економіки.
2. Сутність та етапи розвитку світового господарства.
3. Структура світового господарства.
4. Загальні риси світового господарства.
5. Система міжнародних економічних відносин.
6. Середовище міжнародних економічних відносин.

1. Міжнародна економіка в системі наук. Предмет, об'єкт та суб'єкти міжнародної економіки

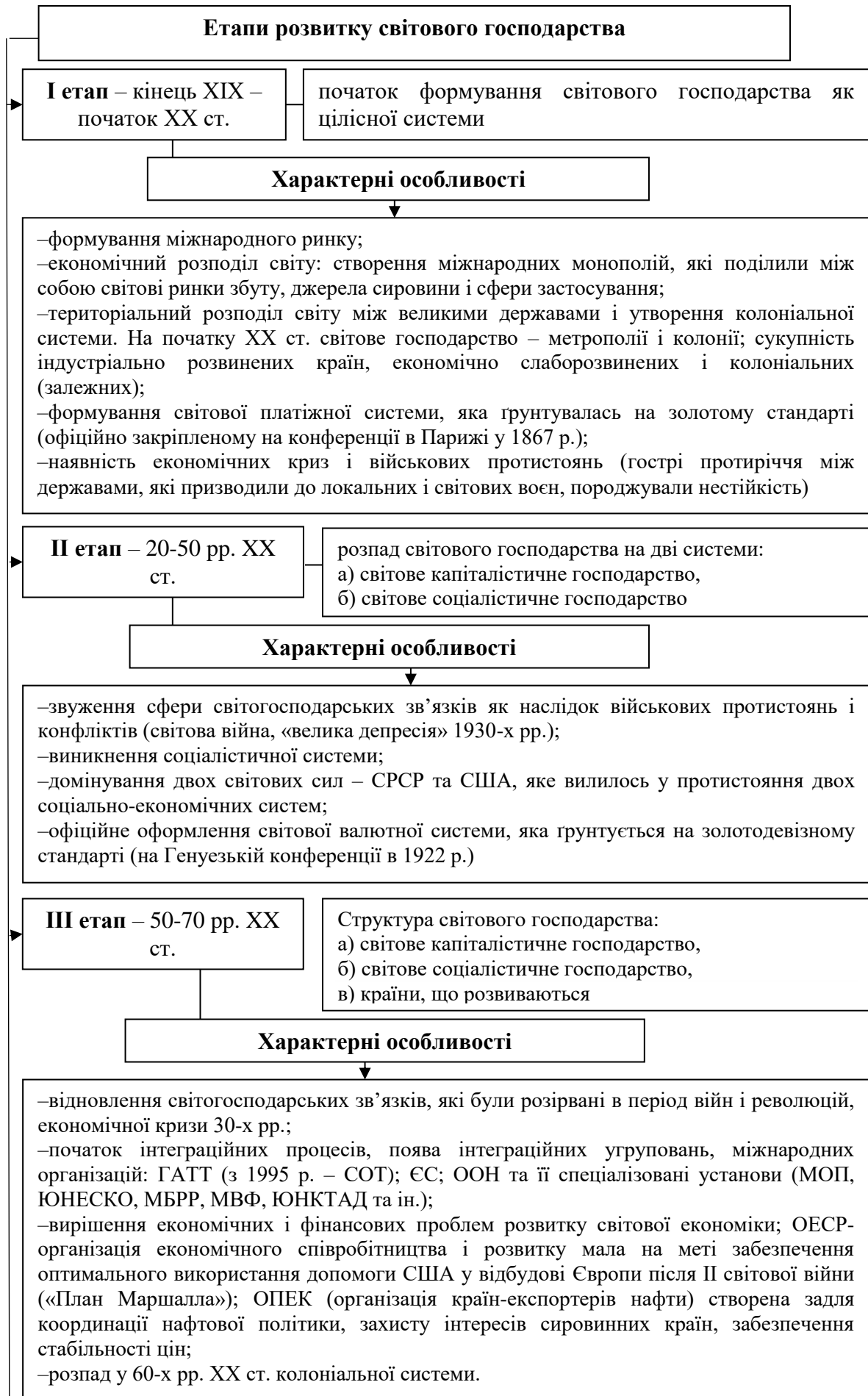

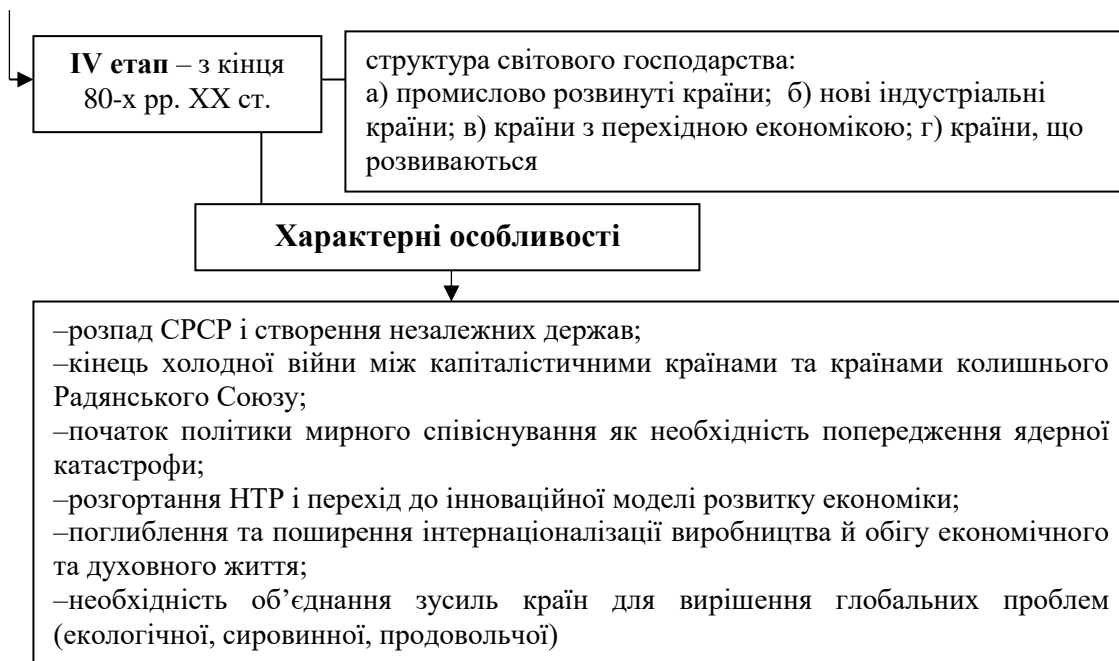

2. Сутність та етапи розвитку світового господарства

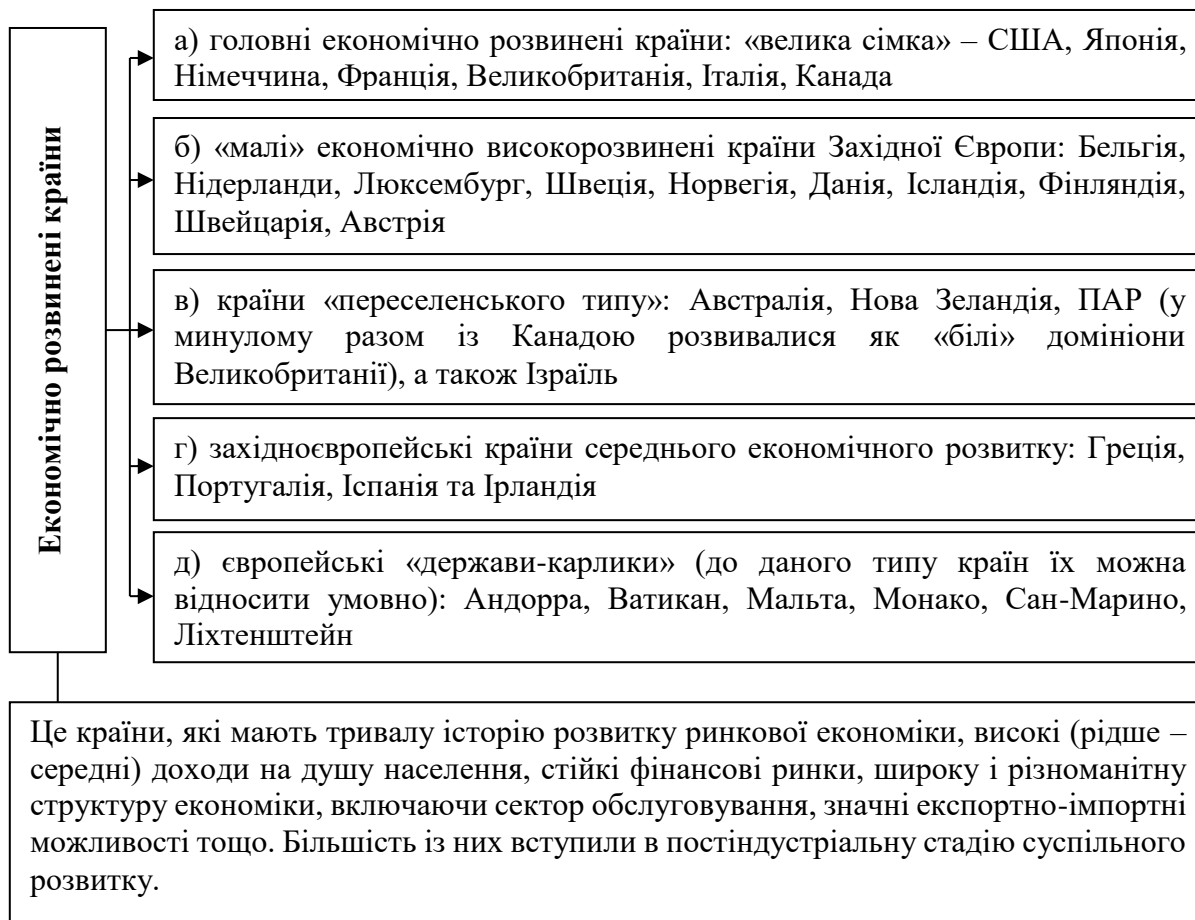

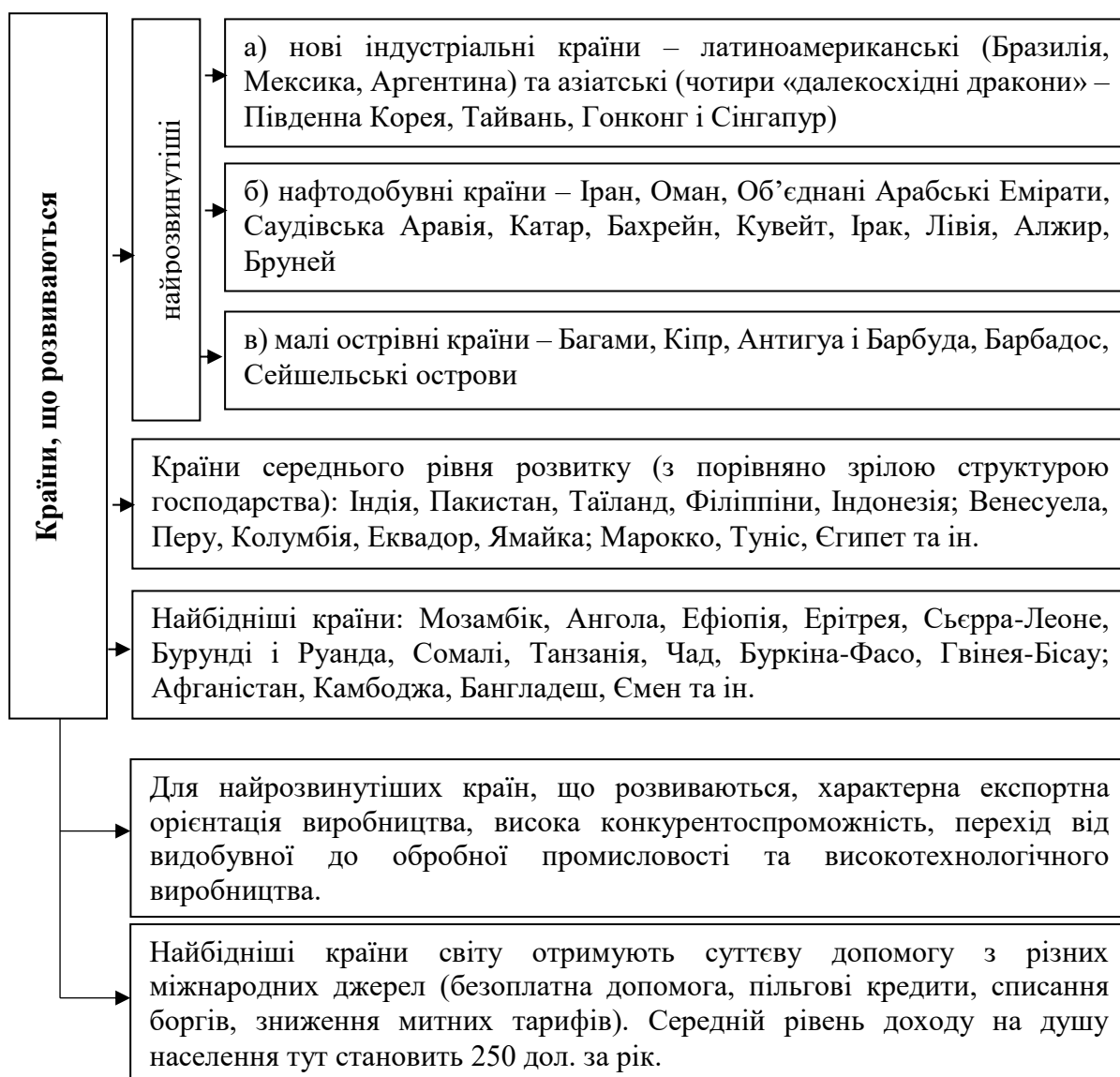
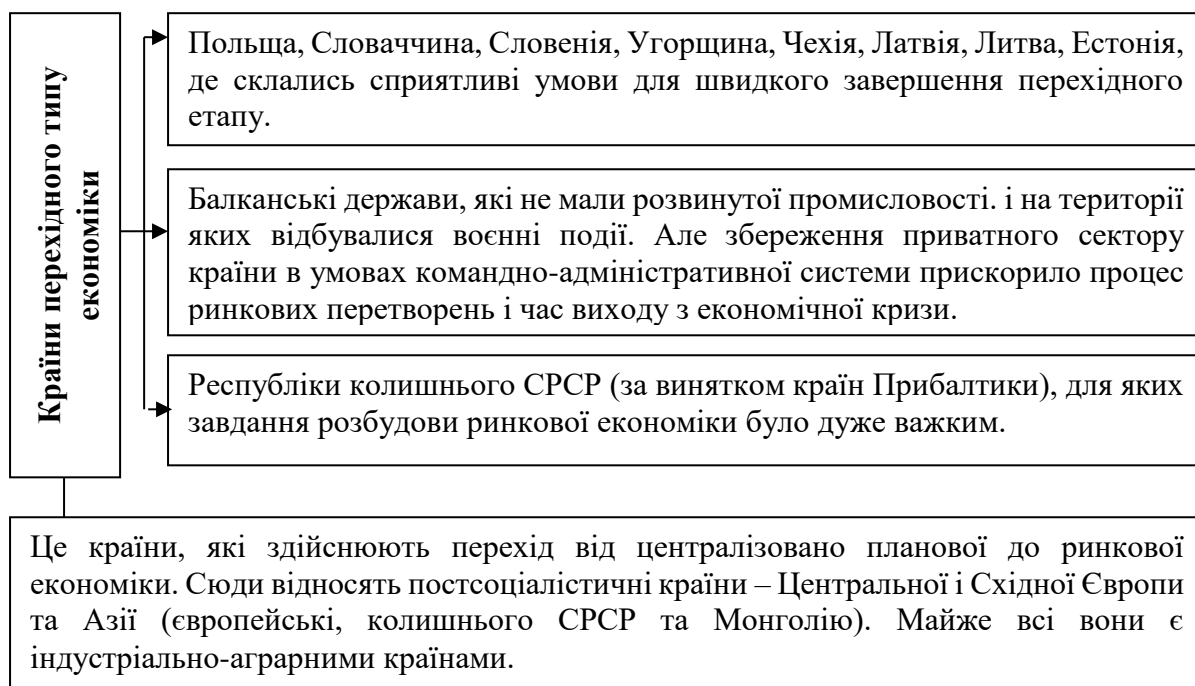

3. Структура світового господарства

Найбільш загальна соціально-економічна типологія країн сучасного світу (за матеріалами ООН і міжнародних організацій)

Спільні характерні риси країн, що розвиваються

- багатоукладність економіки;
- значне відставання продуктивних сил порівняно з передовими країнами;
- наявність традиційного сектору економіки, зорієнтованого на просте відтворення в багатьох країнах;
- низький рівень життя та освіти;
- масове безробіття;
- значний вплив традицій і релігії на економічний розвиток

Соціалістичні країни

- Корейська Народно-Демократична Республіка і Куба дотримуються централізовано планової економіки;
- Китай і В'єтнам запроваджують в економіку елементи ринкового механізму

4. Загальні риси світового господарства

Основні чинники, що визначають розвиток світового господарства

- розвиток світових продуктивних сил, науково-технічна революція;
- глобальні проблеми сучасності;
- нерівномірність економічного розвитку держав, зумовлена природно-географічними, техніко-економічними, соціально-політичними факторами, зміни в співвідношенні сил між ними;
- зміцнення політичного і економічного суверенітету країн, що розвиваються

Головна **особливість** сучасного етапу розвитку світового господарства – набуття ним рис єдиного цілісного утворення, яке базується на ринкових відносинах.

Цілісність світового господарства:

- склалася завдяки інтеграції економік незалежних держав;
- забезпечується механізмом міжнародних економічних відносин;
- підтримується діяльністю міжнародних організацій та потужних транснаціональних корпорацій (ТНК).

Характерні риси сучасного світового господарства

- активний процес міжнародного переміщення факторів виробництва, перш за все у формах вивозу-ввезення капіталу, робочої сили та технології;
- диверсифікація форм міжнародного економічного співробітництва;
- економічна політика держав, що передбачає підтримку міжнародного руху товарів та факторів виробництва на двосторонній та багатосторонній основі;
- формування планетарних виробничих зв'язків;
- активізація діяльності і посилення позицій ТНК, транснаціоналізації економічних систем;
- перехід до економіки відкритого типу в різних державах і створення міждержавних об'єднань;
- розвиток всесвітньої інфраструктури, в тому числі формування міжнародної валютної та кредитно-банківської системи;
- створення міжнародних та наднаціональних інститутів, які координують міжнародні економічні відносини, підвищення ролі міжнародних економічних організацій;
- посилення регіональних інтеграційних процесів;
- наявність двох тенденцій у розвитку країн:
 - а) до зближення (інтеграції),
 - б) до протистояння (конкуренції);
- зближення рівнів розвитку і одночасно збільшення розриву багатих і бідних країн, розвинених і слаборозвинених держав;
- концентрація продуктивних сил у невеликій кількості розвинених країн;
- зміна моноцентризму (значної переваги США над іншими країнами) поліцентризмом;
- формування поряд з розвиненими країнами нових центрів світового економічного суперництва;
- криза світової заборгованості;
- перехід до нового типу економічного зростання, який ґрунтується на принципово нових формах поєднання науки з виробництвом, створенні нових елементів продуктивних сил;
- спроби регулювати все світове господарство в цілому;
- глобалізація світового господарства (проявляється в посиленні взаємозалежності національних господарств, в інтенсифікації господарських зв'язків, у формуванні світового виробництва як єдиного світового господарського комплексу, у підвищенні ступеня відкритості економіки).

Відкрита економіка

економіка країни, яка вільно взаємодіє з економіками інших країн на основі міжнародного поділу праці (інтегрована у світове господарство, світовий ринок)

Кількісні показники, що характеризують ступінь відкритості економіки

а) експортна квота:

$$q_e = \frac{e}{ВНП} \cdot 100\%,$$

де e – експорт;

б) імпортна квота:

$$q_i = \frac{i}{ВНП} \cdot 100\%,$$

де i – імпорт;

в) зовнішньоторговельна квота (індекс товарності):

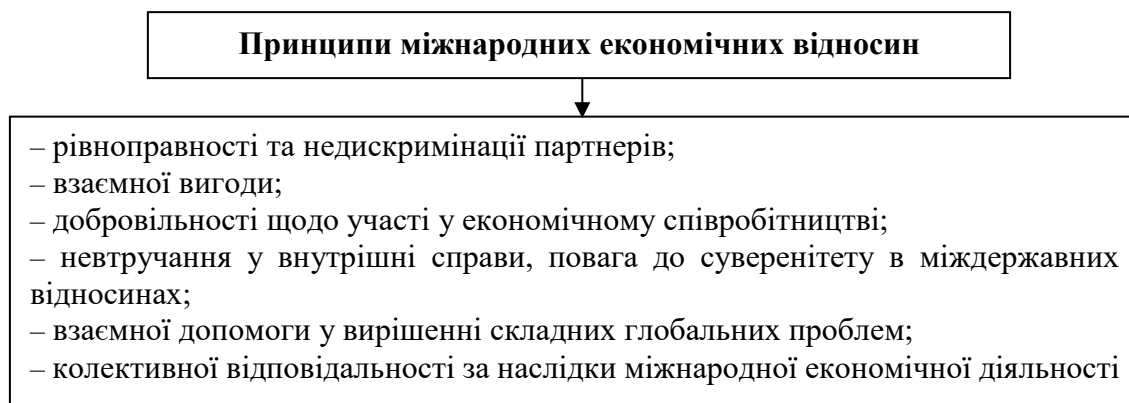
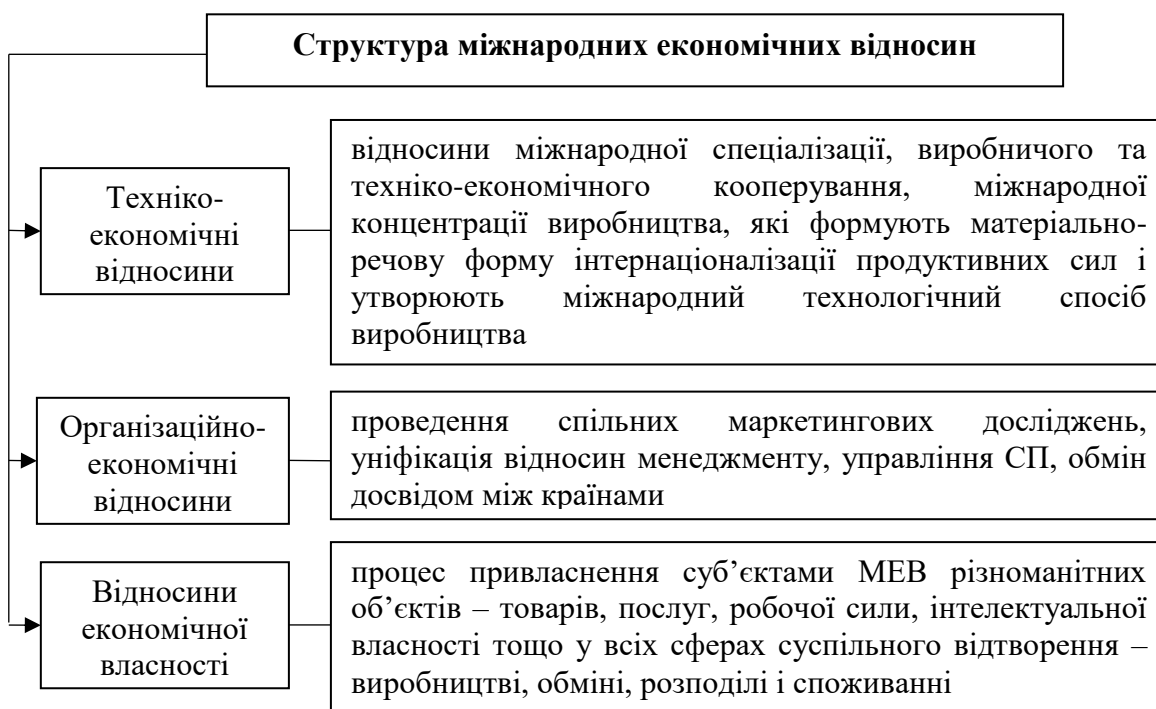
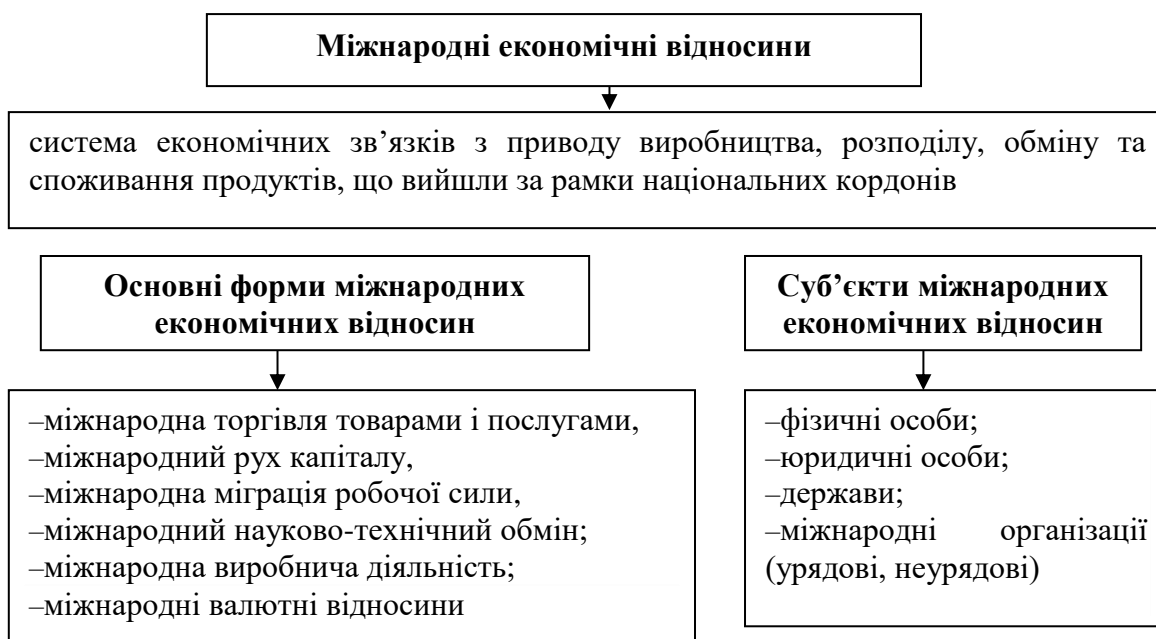
$$t = \frac{e+i}{ВНП} \cdot 100\%$$

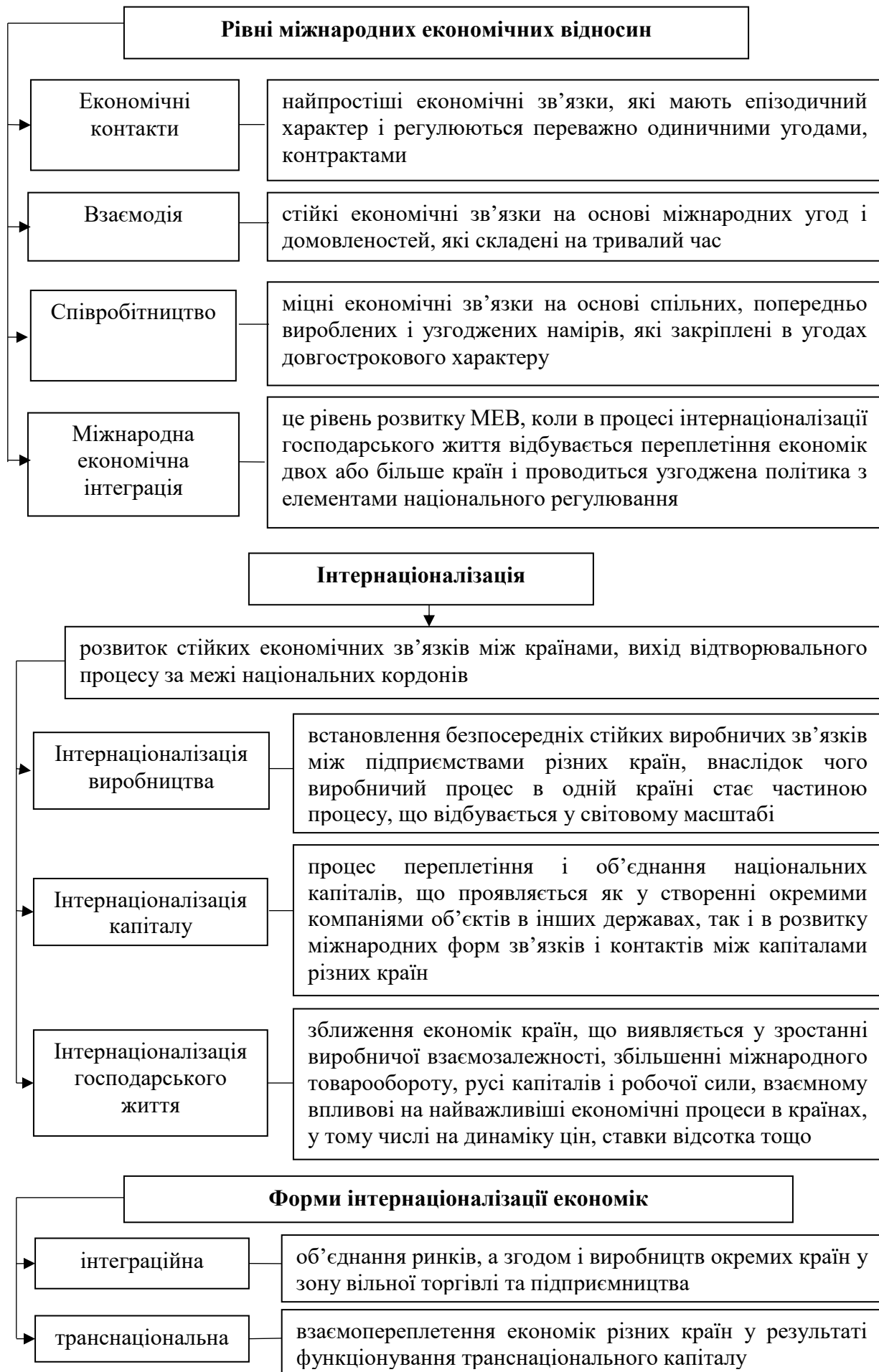
Ознаки відкритої економіки

- стійка зовнішньоекономічна спеціалізація країн, при якій обмін відбувається на основі порівняльних витрат виробництва та якості товарів;
- участь у міжнародних ринках праці, капіталу, фінансових ринках, а також інших формах макроекономічної діяльності;
- міжнародна оборотність національної валюти;
- вихід підприємств усіх форм власності на зовнішні ринки товарів, послуг і капіталу;
- свобода вибору всіма економічними суб'єктами вітчизняних і закордонних партнерів і ринків при здійсненні господарських операцій;
- відкриття внутрішнього ринку для іноземної конкуренції у поєднанні із гнучким захистом вітчизняних виробників;
- забезпечення правових і економічних гарантій господарського функціонування іноземного капіталу;
- зближення національного законодавства у галузі економіки, пріоритет міжнародних договірних зобов'язань над нормами вітчизняного права;
- застосування загальноприйнятого у світовій практиці арсеналу засобів і методів регулювання зовнішньоекономічних зв'язків;
- забезпечення участі держави у всіх найважливіших міжнародних економічних організаціях;
- підтримка вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках

5. Система міжнародних економічних відносин

Економічна інтеграція

процес зближення та об'єднання економік різних країн в єдиний господарський комплекс на основі поглиблення стійких взаємозв'язків у виробництві і розподілі праці, взаємодії відтворювальних структур на різних рівнях національних господарств, що зумовлює зближення згідно з міждержавними угодами господарських механізмів і узгоджене регулювання міждержавними органами

Глобалізація економіки

–процес корінних змін у національних економіках, в результаті яких система міжнародних відносин стає все більш однорідною, тобто набуває «глобального» характеру;
–вищий ступінь інтеграції, який виходить за межі окремих регіонів і набуває планетарного масштабу

Риси сучасної глобальної економіки

–збільшення кількості й масштабів діяльності регіональних угруповань протягом 90-х років ХХ ст. й на початку ХХІ ст. (сьогодні міжрегіональними угодами регулюється більш ніж половина всього обсягу міжнародної торгівлі);
–багатовекторність міжнародного співробітництва (кожна сучасна країна може бути учасницею багатьох регіональних угруповань одночасно);
–посилення взаємодії між регіональними інтеграційними об'єднаннями та міжнародними організаціями

Наслідки глобалізації економіки

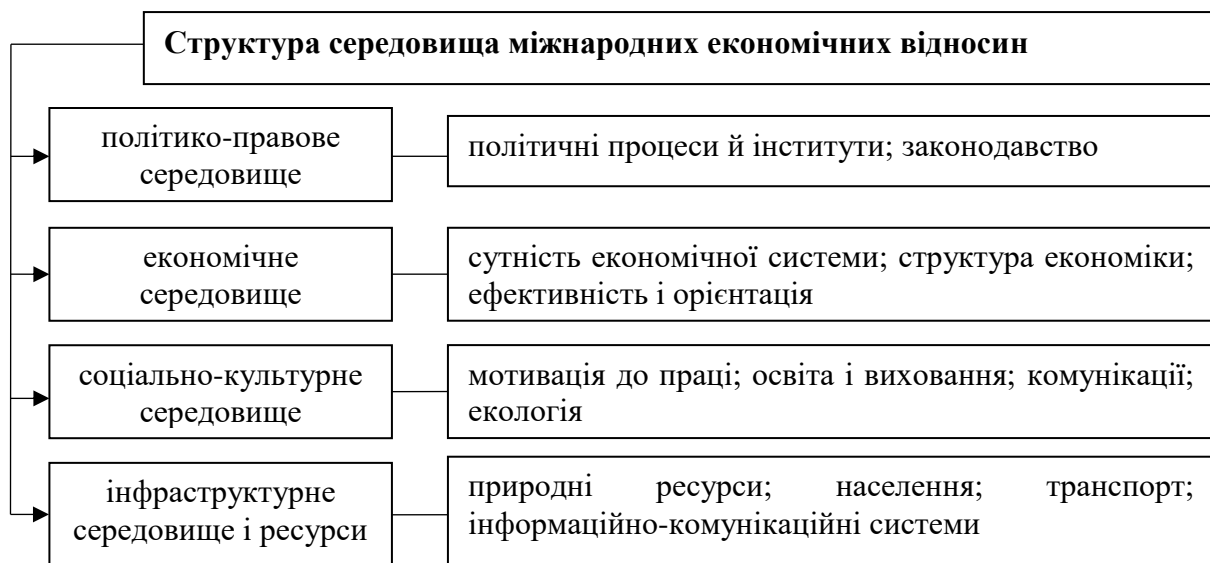
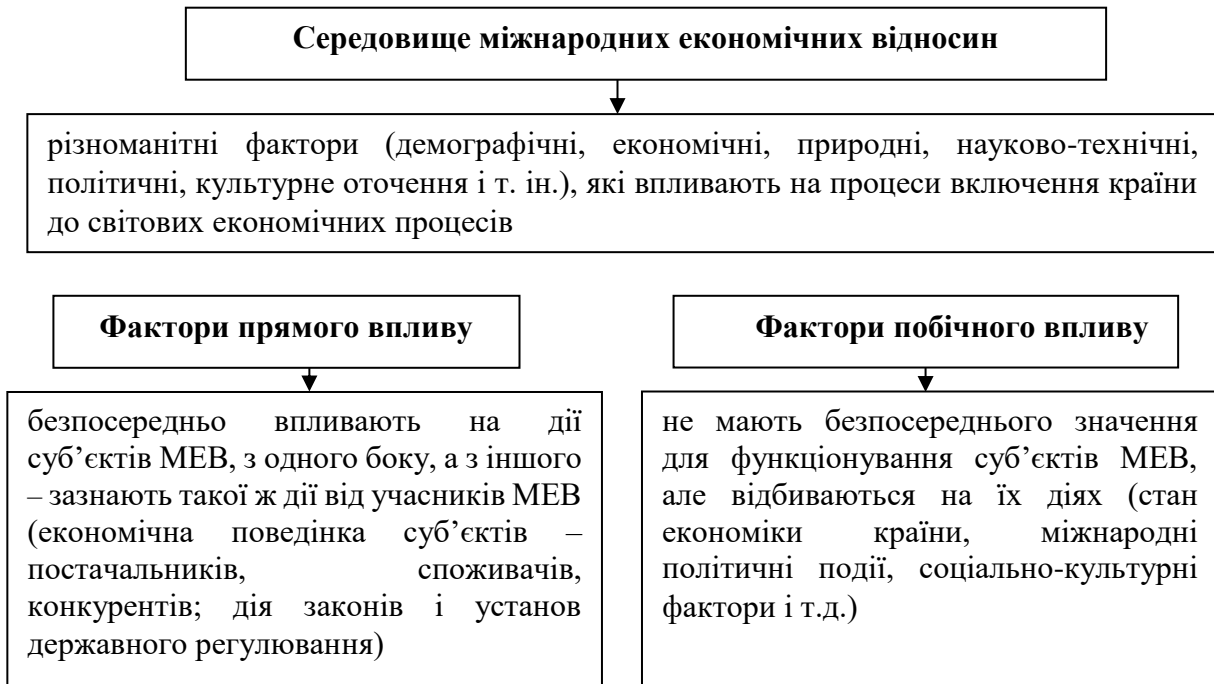
Позитивні:

–нарошування економічних потенціалів, зростання ефективності, можливості економічного зростання;
–підвищення конкуренції, якості життя;
–зростання кількості та якості товарів і послуг;
–можливість використання сучасних технологій;
–об'єднання зусиль у вирішенні глобальних проблем

Негативні:

–посилення залежності, збільшення розриву між країнами, домінування заможніших країн, підпорядкування світу інтересам потужних ТНК;
–утрата економікою країни національної самобутності;
–комерціалізація культурних цінностей;
–часткова втрата здатності уряду країн самостійно управляти економікою;
–створення глобальної мережі злочинного бізнесу;
–зростання спекулятивних прибутків

6. Середовище міжнародних економічних відносин

Особливості середовища МЄВ

– взаємозв'язок політичних, правових, соціально-культурних, економічних та інфраструктурних елементів середовища;
 – відносна невизначеність середовища – потребує інформованості, аналізу та розуміння різних подій від суб'єктів МЄВ з подальшим рішенням щодо можливості впливу на фактори середовища або необхідності пристосування до них;
 – динамічне протиріччя – з одного боку, середовищу МЄВ притаманна стабільність, яка обумовлена економічною, політико-правовою, та соціально-культурною стабільністю країн, а з іншого - динамічність та рухливість (розвиток інтеграційних процесів, інформаційно-комунікаційних систем)

Питання для самоперевірки знань

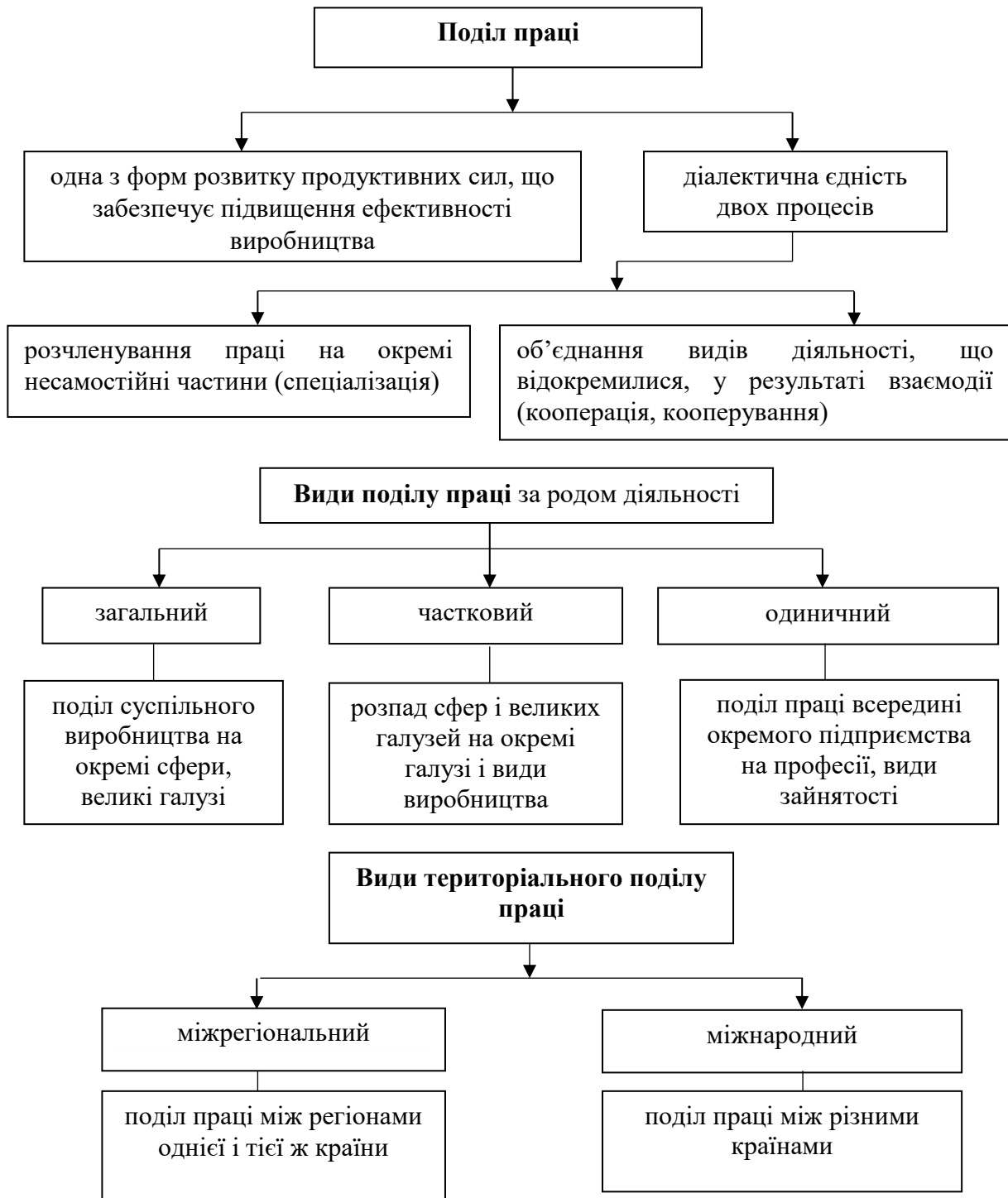
1. Яке місце займає міжнародна економіка в системі наук?
2. Розмежуйте міжнародну мікроекономіку і міжнародну макроекономіку.
3. Що є об'єктом міжнародної економіки?
4. Назвіть і охарактеризуйте суб'єкти міжнародної економіки та принципи їхньої взаємодії.
5. Дайте визначення предмета міжнародної економіки.
6. Що таке світове господарство? Які об'єктивні умови його формування?
7. Охарактеризуйте етапи формування і розвитку світового господарства.
8. Охарактеризуйте структуру світового господарства. За якими критеріями здійснюється класифікація країн?
9. Перелічіть основні чинники, що визначають розвиток світового господарства.
10. Назвіть особливості розвитку (характерні риси) сучасного світового господарства.
11. Що розуміють під відкритістю економіки? Назвіть ознаки відкритої економіки.
12. Які показники характеризують ступінь відкритості економіки?
13. Дайте загальну характеристику міжнародних економічних відносин: розкрийте суть, форми, суб'єкти, структуру та принципи.
14. Охарактеризуйте рівні міжнародних економічних відносин.
15. Що таке інтернаціоналізація виробництва? Які риси притаманні сучасному етапу інтернаціоналізації виробництва?
16. Дайте визначення інтернаціоналізації капіталу. Яку роль відіграє інтернаціоналізація капіталу у функціонуванні сучасного світового господарства?
17. Що таке економічна інтеграція?
18. Дайте характеристику глобалізації економіки. Виділіть позитивні і негативні наслідки.
19. Що слід розуміти під середовищем міжнародних відносин?
20. Розмежуйте фактори прямого та побічного впливу на розвиток середовища міжнародних економічних відносин.
21. Дайте визначення середовища міжнародних економічних відносин. Розкрийте його структуру та особливості.

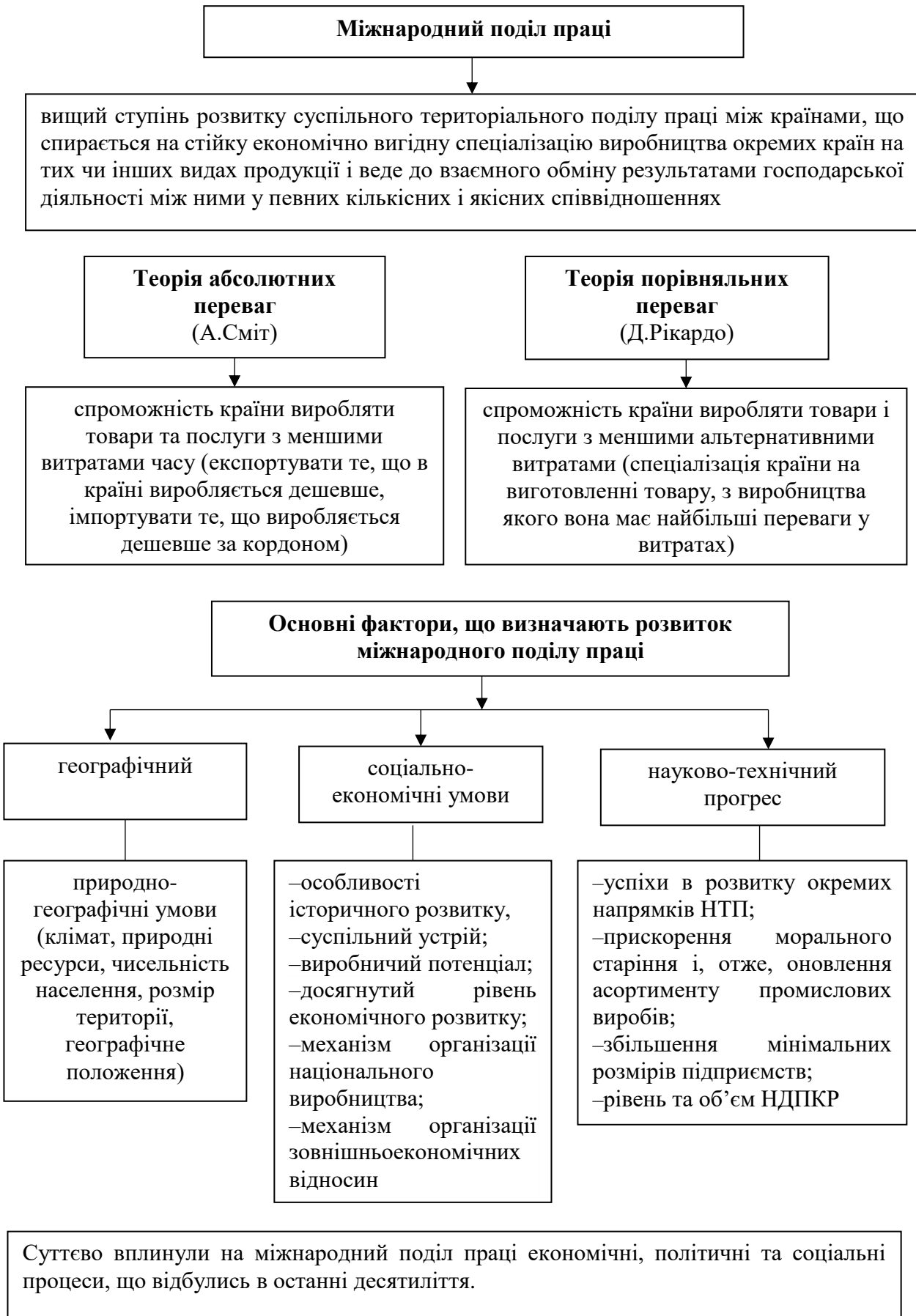
Тема 2

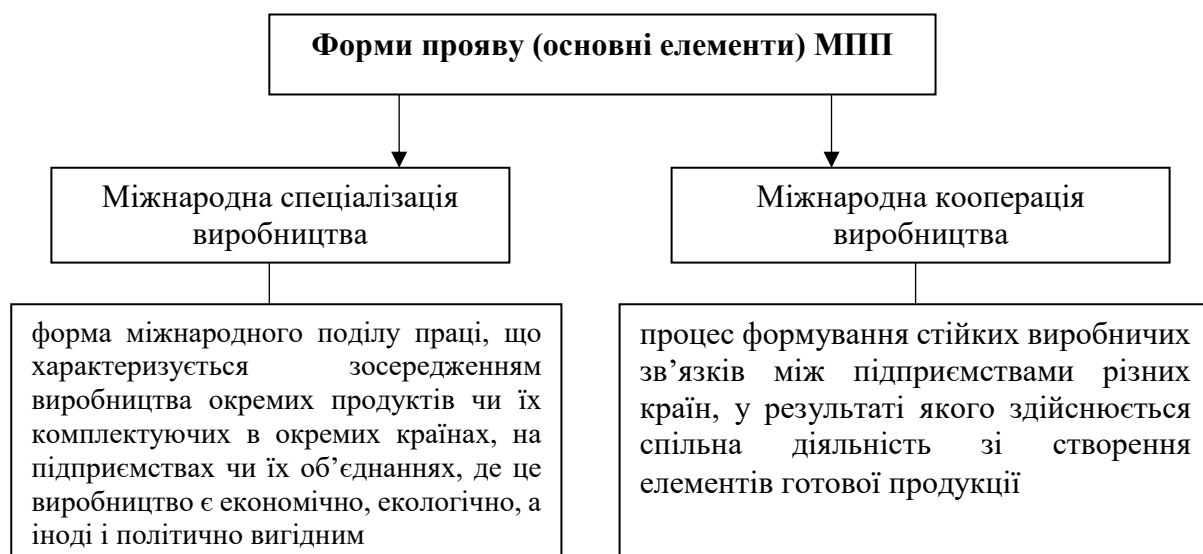
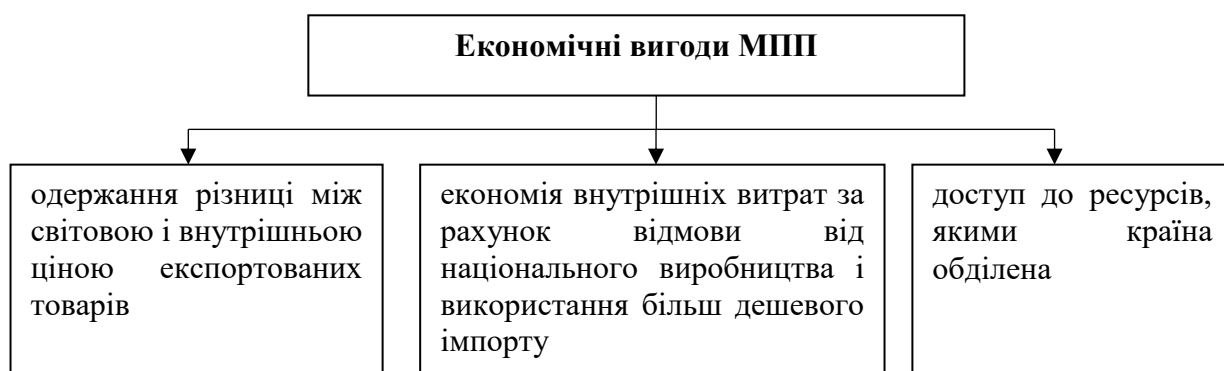
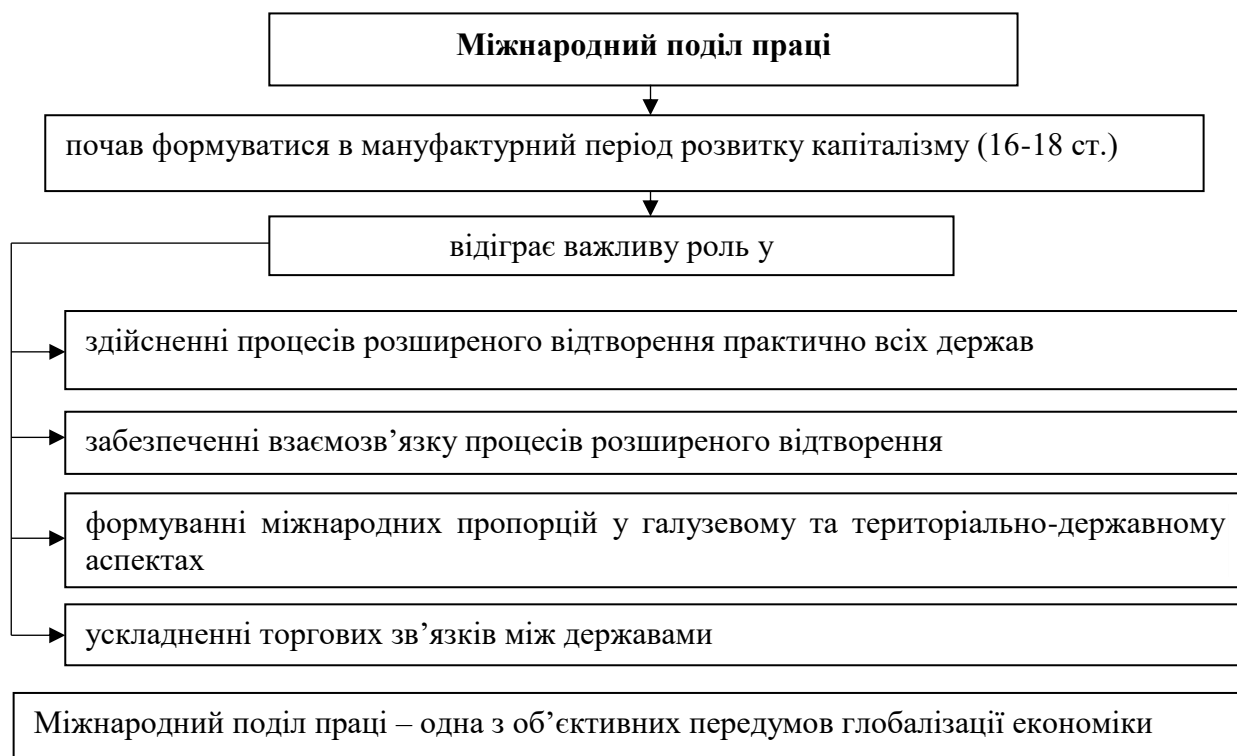
Міжнародний поділ праці

1. Сутність та основні фактори розвитку міжнародного поділу праці.
2. Міжнародна спеціалізація виробництва.
3. Причини і форми міжнародного кооперування.

1. Сутність та основні фактори розвитку міжнародного поділу праці

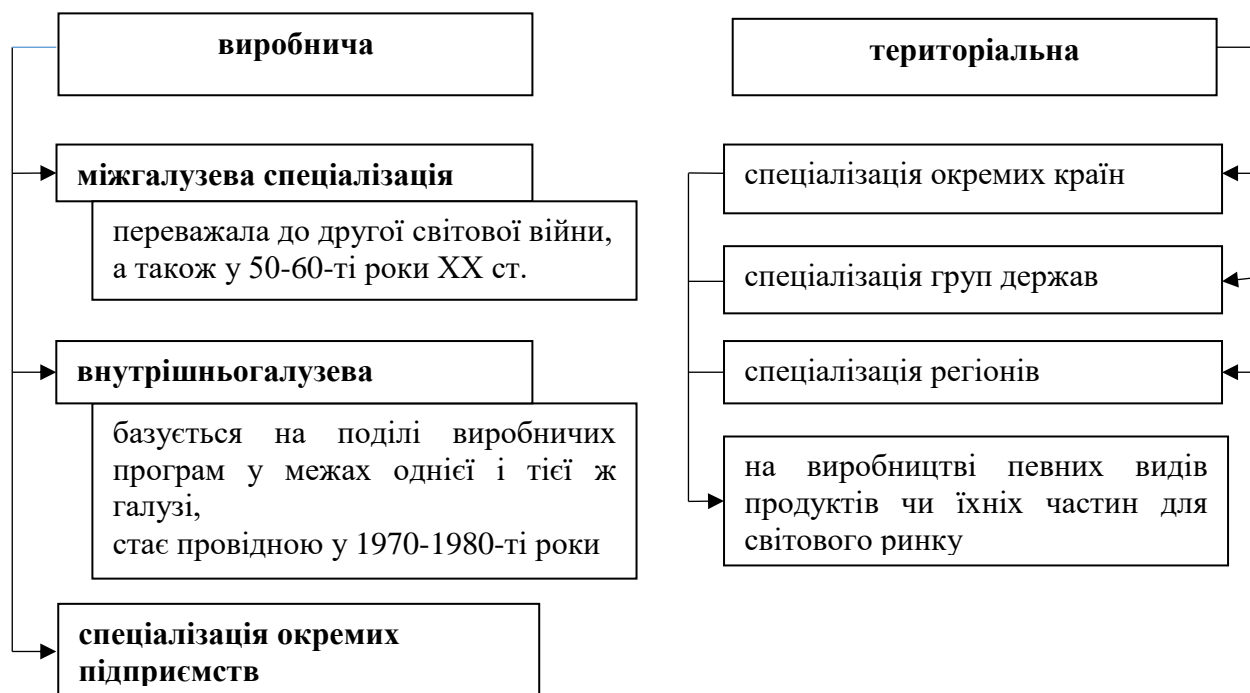

2. Міжнародна спеціалізація виробництва

Міжнародна спеціалізація виробництва

форма поділу праці між державами, при якій відбувається концентрація однорідного виробництва в окремих країнах, які виготовляють відповідну продукцію понад внутрішні потреби і регулярно забезпечують нею світовий ринок

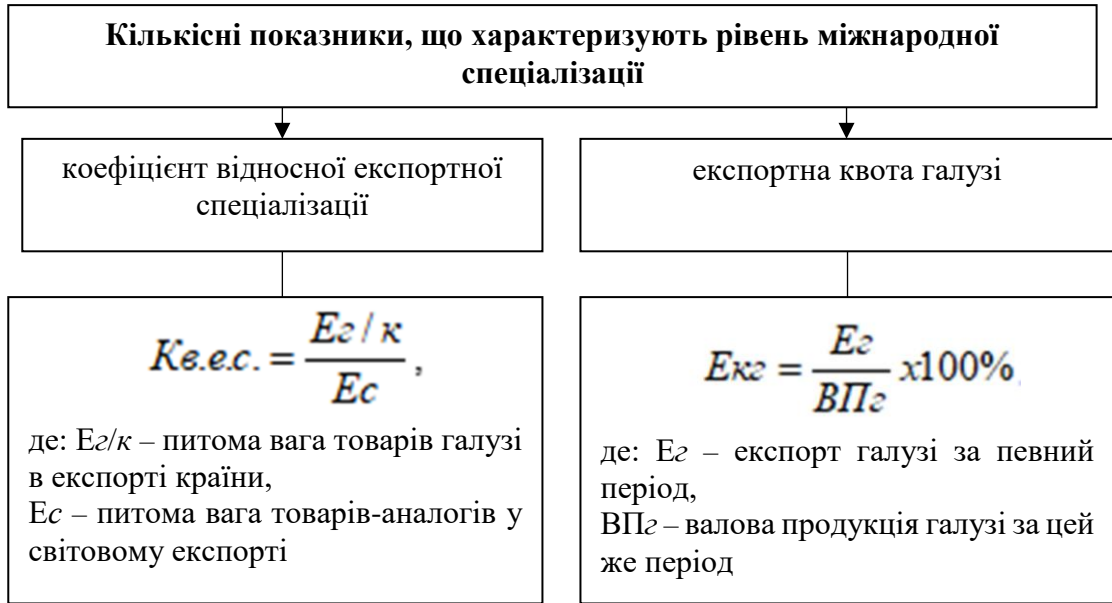
Основні напрямки міжнародної спеціалізації виробництва

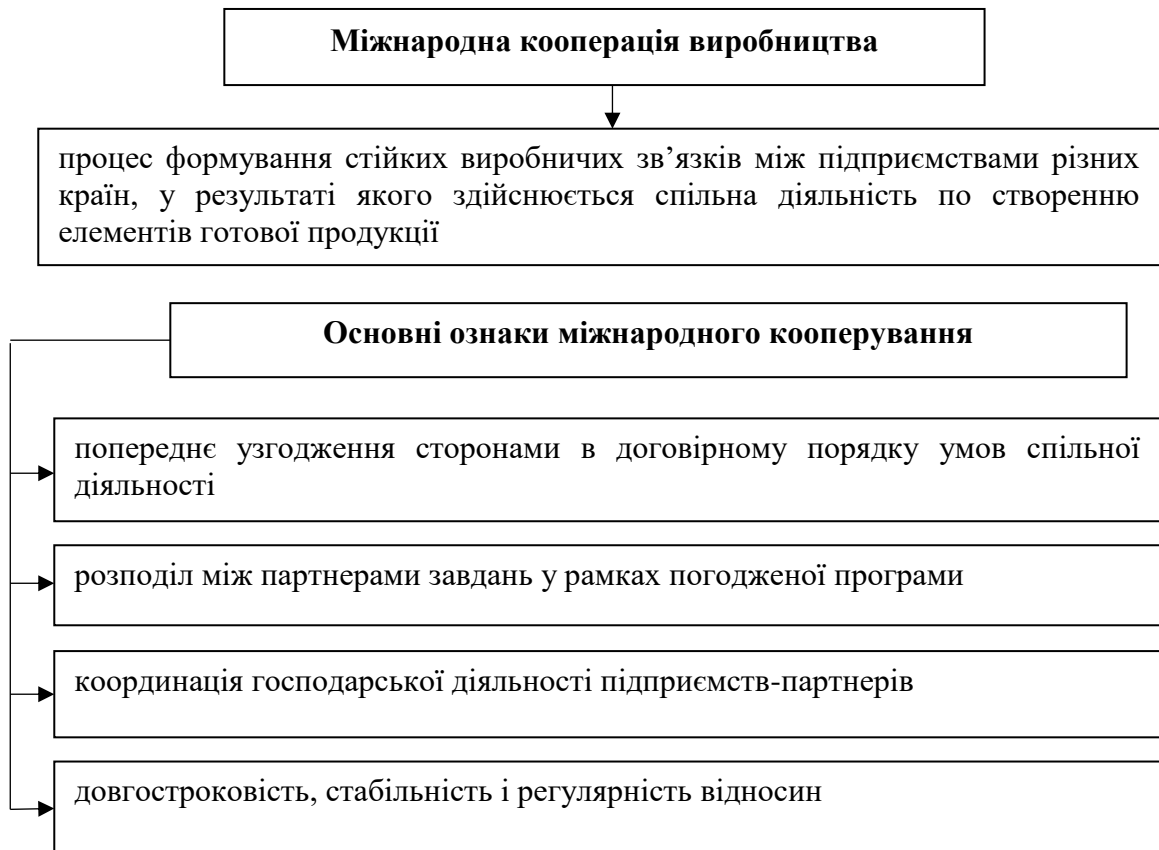
Форми міжнародної спеціалізації

у залежності від глибини міжнародного поділу праці

3. Причини і форми міжнародного кооперування

Найважливіші елементи міжнародних угод про кооперування виробництва

→ дотримання ритмічності

→ синхронізація випуску часткової і кінцевої продукції в погоджених обсягах

→ необхідна якість

→ встановлений термін

Причини розвитку міжнародного кооперування виробництва

→ істотне ускладнення виробляємої фірмами продукції, що практично виключає можливість масового чи крупносерійного випуску усіх компонентів машин і устаткування на одному підприємстві

→ підвищення капіталоемності виробництва

→ загострення конкурентної боротьби на світовому ринку

→ прагнення ТНК знизити витрати виробництва на одиницю продукції

Основні вигоди виробничого кооперування

→ скорочення термінів налагодження виробництва нових видів продукції

→ зниження вартості освоєння виробництва

→ підвищення якості продукції

→ економія податкових відрахувань (зокрема, митних зборів)

Міжнародне виробниче кооперування сприяє здійсненню великих економічних проєктів, що не могли б бути реалізовані зусиллями тільки однієї країни (наприклад, будівництво євротунелю під Ла-Маншем).

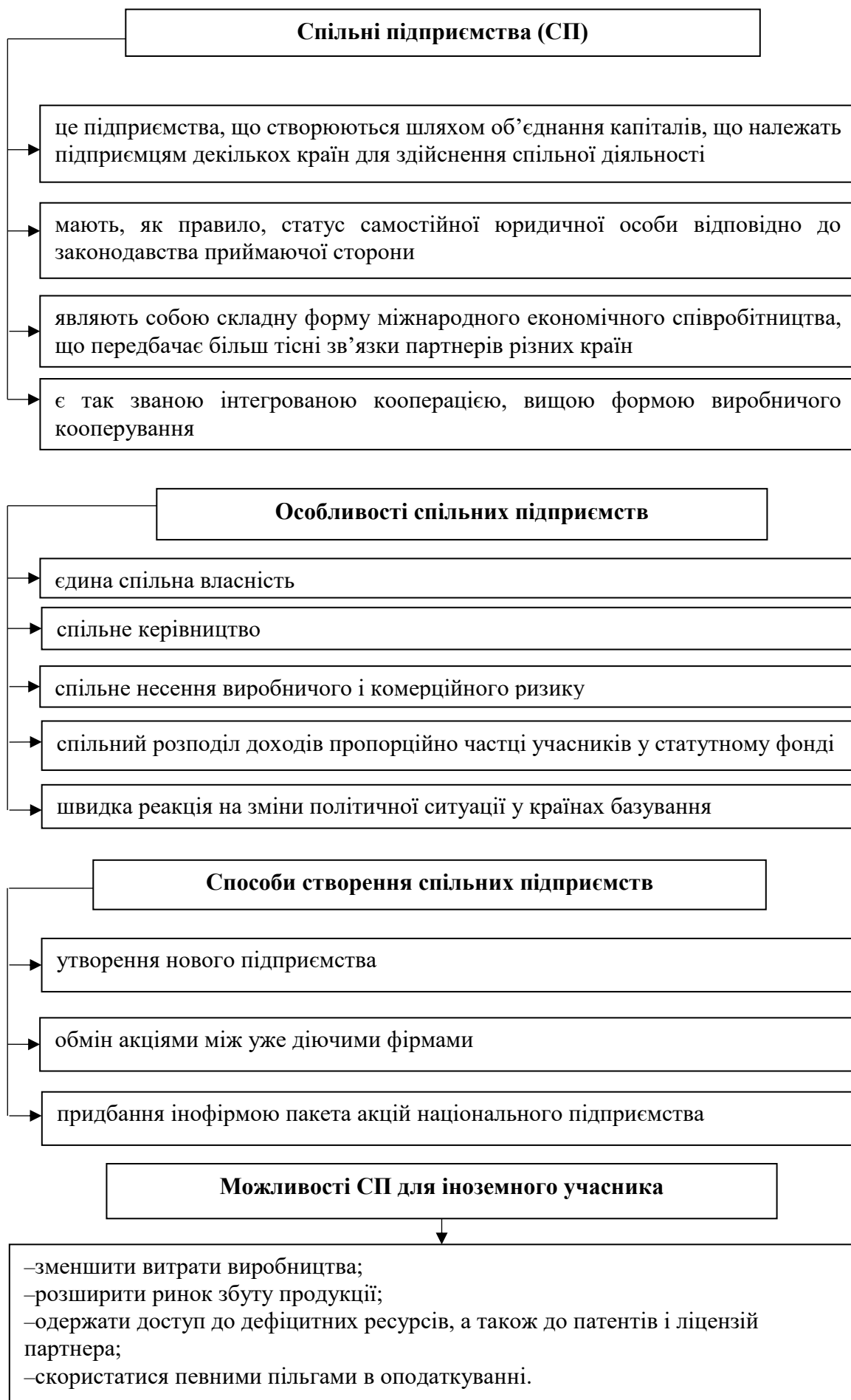

Підрядне кооперування

–передбачає виконання певної роботи виконавцем (підрядчиком) за дорученням замовника на основі заздалегідь погоджених вимог (обсяги, терміни, якість);
 –звичайно здійснюється між фірмами, що знаходяться в прямій виробничій залежності;
 –різновидом підрядного кооперування є кооперування з метою створення єдиного кінцевого продукту. У цьому випадку фірми закріплюють за кожним учасником кооперування повну відповідальність за випуск певної частини виробу.

Договірна спеціалізація

–передбачає розмежування виробничих програм між учасниками кооперування, при цьому фірми-партнери зосереджуються на виробництві конкретних видів продукції, чим усувають дублювання виробництва, а також конкуренцію між собою на ринку;
 –фірми можуть передавати одна одній виробничі потужності, відповідні ринки збуту та збутовий апарат;
 –договірна спеціалізація дозволяє у певній мері обходити антикартельне законодавство;
 –одержала поширення в машинобудуванні, електротехніці, металургії.

Вигідність створення СП для приймаючої сторони (національного капіталу)

–можливість залучити передову техніку і технологію, управлінський досвід і сучасні методи міжнародного маркетингу;
 –одержати додаткові фінансові ресурси;
 –усунути пряму конкуренцію між засновниками;
 –забезпечити налагодження виробництва нових видів продукції, підвищення її конкурентноспроможність;
 –використовувати торгові, адміністративні та інші зв'язки закордонних учасників, їхній комерційний досвід, товарну марку для виходу на зовнішні ринки.

Ефективність СП пояснюється тим, що тут поєднуються найсильніші сторони партнерів (ресурси, кадри, технології тощо).

Спільні підприємства створюються і діють на території приймаючої країни на умовах і в юридичній формі, що визначаються законодавством цієї країни.

Найбільш розповсюджені форми СП

акціонерне товариство

товариство з обмеженою відповідальністю

Консорціум – це тимчасове об'єднання на договірній основі обмеженого числа фірм для досягнення кінцевого результату (звичайно створюються для реалізації дорогих великомасштабних проектів);
 Консорціум не є юридичною особою і після реалізації проекту ліквідується.

Асоціація – об'єднання фірм для здійснення певних комерційних операцій. Не є юридичною особою. Відповідальність по угодах несе не асоціація, а всі її учасники.

Формування СП у значній мірі залежить від інвестиційного клімату в державі.
 У кожній із зацікавлених країн, що заохочують приплив іноземних інвестицій, розроблене власне специфічне законодавство.
 Наприклад, в Іспанії організація СП дозволяється за умови, якщо частка іноземного учасника не перевищить 50% від загального капіталу. Аналогічні вимоги мають місце в деяких країнах, що розвиваються.
 У Норвегії чинне законодавство по створенню СП передбачає пріоритетне використання ними місцевих ресурсів.
 У Великобританії, Німеччині, Бельгії, Швейцарії немає системи законодавчого заохочення іноземних капіталовкладень. Там виходять із принципу рівності умов для закордонних інвесторів і національного капіталу.

Питання для самоперевірки знань

1. Що таке поділ праці? Охарактеризуйте види поділу праці за родом діяльності.
2. Назвіть види територіального поділу праці.
3. Що ви розумієте під міжнародним поділом праці? Чому міжнародний поділ праці є основою міжнародних економічних відносин?
4. У чому полягає різниця між теорією абсолютних переваг і теорією порівняльних переваг?
5. Назвіть основні фактори, що визначають розвиток МПП.
6. Наведіть приклади міжнародного поділу праці.
7. Чому вигідно виробляти товар в декількох країнах, а не в одній?
8. У чому полягають економічні вигоди міжнародного поділу праці?
9. Назвіть форми прояву (основні елементи) міжнародного поділу праці.
10. Охарактеризуйте основні види міжнародної спеціалізації виробництва.
11. Дайте характеристику форм міжнародної спеціалізації у залежності від глибини міжнародного поділу праці.
12. Які показники використовуються для характеристики рівня міжнародної спеціалізації?
13. Що ви розумієте під міжнародною кооперацією виробництва? Назвіть основні ознаки міжнародного кооперування.
14. Проаналізуйте причини розвитку міжнародного кооперування виробництва.
15. Які вигоди одержують фірми від участі в міжнародному виробничому кооперуванні?
16. Проаналізуйте критерії класифікації міжнародного кооперування та його види.
17. Що ви розумієте під підрядним кооперуванням?
18. Що таке договірна спеціалізація?
19. Охарактеризуйте особливості спільних підприємств.
20. Чим відрізняється мотивація національного капіталу і закордонних партнерів при створенні спільних підприємств?
21. Охарактеризуйте найбільш розповсюджені форми спільних підприємств.
22. Назвіть основні сучасні тенденції міжнародного поділу праці?
23. Охарактеризуйте проблеми участі України в міжнародному поділі праці?

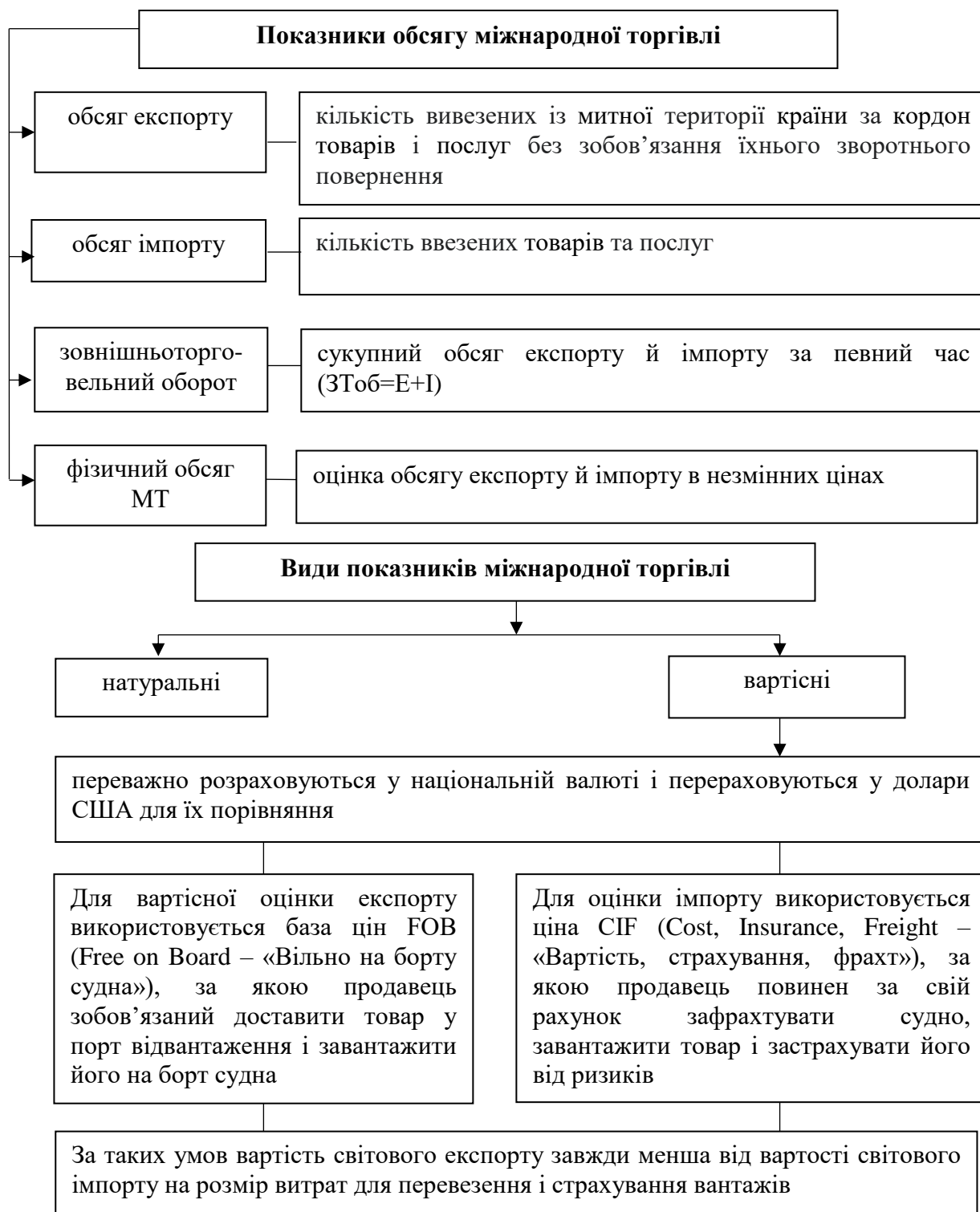
Тема 3. Міжнародна торгівля

1. Сутність міжнародної торгівлі. Зовнішня торгівля та її функції.
2. Динаміка, товарна структура і географічні напрямки міжнародної торгівлі.
3. Ціноутворення у світовій торгівлі.
4. Форми і методи міжнародної торгівлі.
5. Засоби регулювання міжнародної торгівлі.

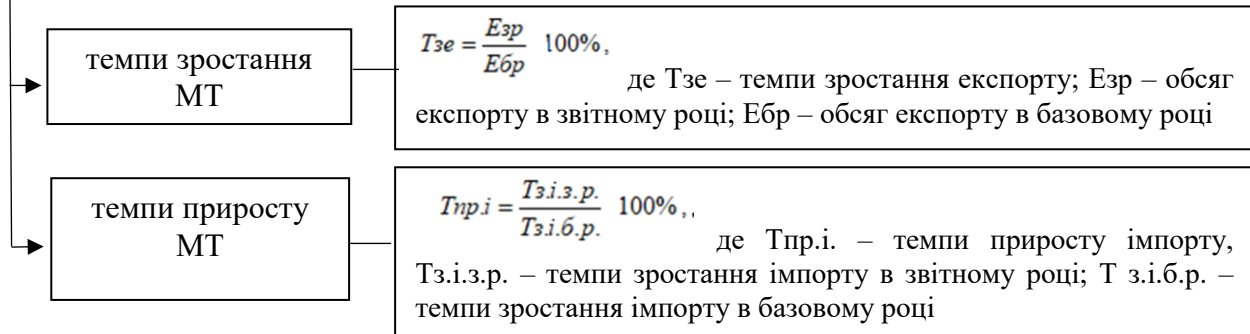
1. Сутність міжнародної торгівлі. Зовнішня торгівля та її функції

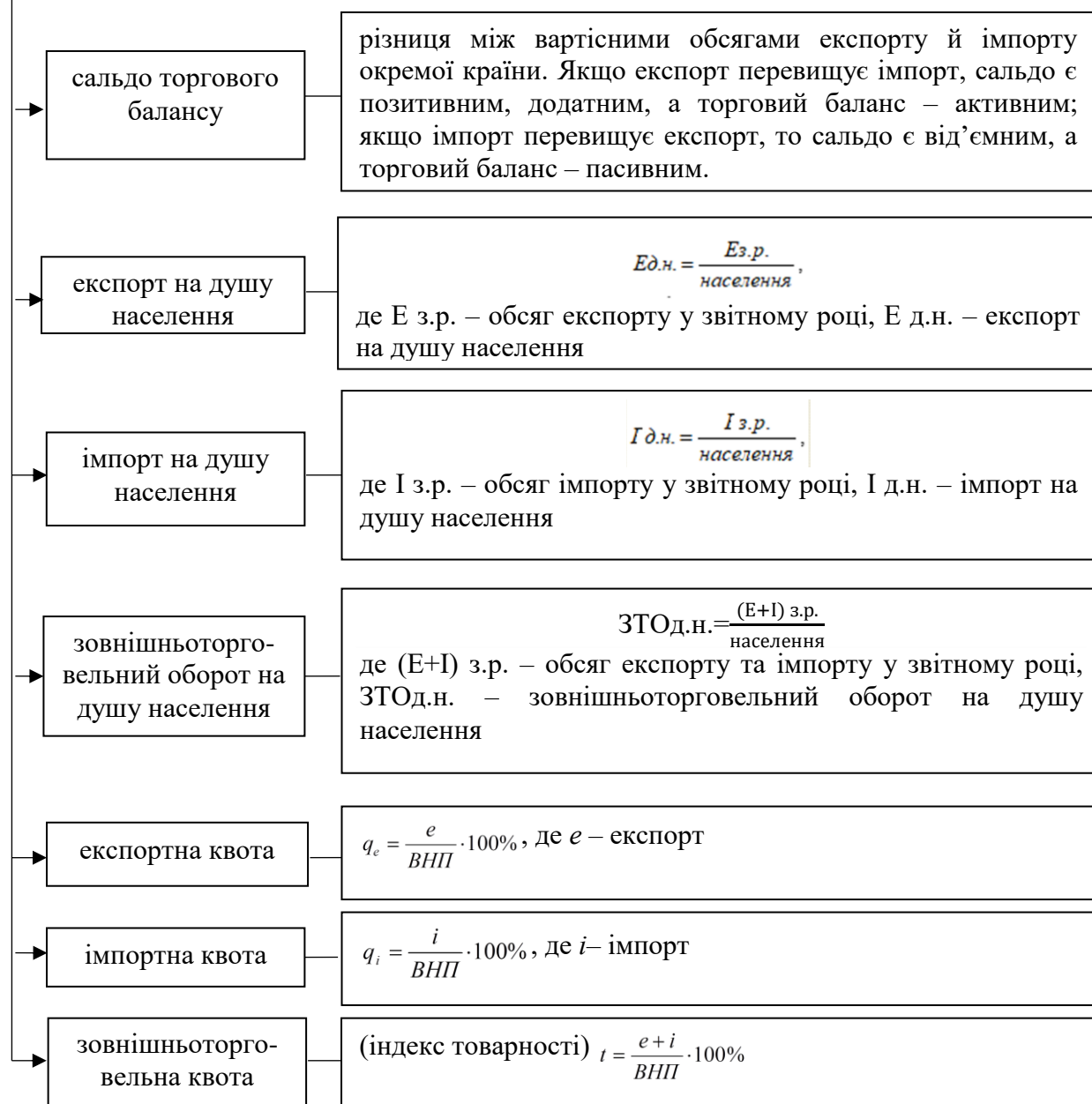
2. Динаміка, товарна структура і географічні напрямки міжнародної торгівлі

Показники динаміки міжнародної торгівлі

Показники результативності міжнародної торгівлі

Основні фактори активізації міжнародної торгівлі

- більш високі темпи економічного зростання, менша глибина циклічних криз;
- поглиблення міжнародного поділу праці й інтернаціоналізація виробництва;
- НТР, що сприяє прискоренню відновлення основного капіталу, збільшує попит на сучасне устаткування;
- лібералізація МТ (зниження митних зборів), створення вільних економічних зон і розвиток інтеграції;
- завоювання незалежності колишніми колоніями і проведення ними політики експортоорієнтованої індустріалізації;
- трансформаційні процеси в постсоціалістичних країнах;
- загальна стабілізація міждержавних відносин

Товарна структура міжнародної (зовнішньої) торгівлі

показує співвідношення різних груп товарів у загальному обсязі відповідних операцій

Основні товарні групи в міжнародній торгівлі

- продукція обробної промисловості (у т.ч. машини й устаткування, електротехніка й електроніка, хімічні продукти, текстильні вироби тощо);
- продовольство;
- продукція видобувної промисловості (у т.ч. мінеральна сировина і мінеральне паливо);
- послуги

Основні зміни в товарній структурі міжнародної торгівлі

- збільшення питомої ваги продукції обробної промисловості і скорочення частки сировинних товарів (3/4 світового експорту);
- збільшення експорту машинобудівної продукції, що супроводжується одночасним зростанням торгівлі компонентами, вузлами, деталями, напівфабрикатами (майже 40% вартості світового експорту);
- швидке зростання експорту електротехніки й електроніки, а також хімічних товарів;
- стійке скорочення частки торгівлі продовольством, що свідчить про прагнення країн до продовольчої самозабезпеченості;
- швидке зростання сфери послуг (оптова і роздрібна торгівля, страхування, транспортні послуги, туризм, операції з нерухомістю, банківські і страхові послуги)

Географічні напрямки міжнародної торгівлі

характеризують частку окремих країн, груп країн і регіонів у загальному обсязі світової торгівлі

Основні тенденції в географічній спрямованості міжнародної торгівлі

- збільшення питомої ваги взаємної торгівлі розвинутих країн і відносно зменшення частки країн, що розвиваються;
- швидкими темпами розвивається взаємна торгівля країн Західної Європи;
- швидке зростання експорту нових індустріальних країн, особливо країн Південно-Східної Азії;
- збільшення взаємної торгівлі між країнами, що розвиваються (сприяли проблеми з доступом на ринки промислово розвинутих країн і розвиток інтеграційних процесів);
- орієнтація колишніх соціалістичних країн Східної Європи на торгівлю з ЄС

3. Ціноутворення у світовій торгівлі

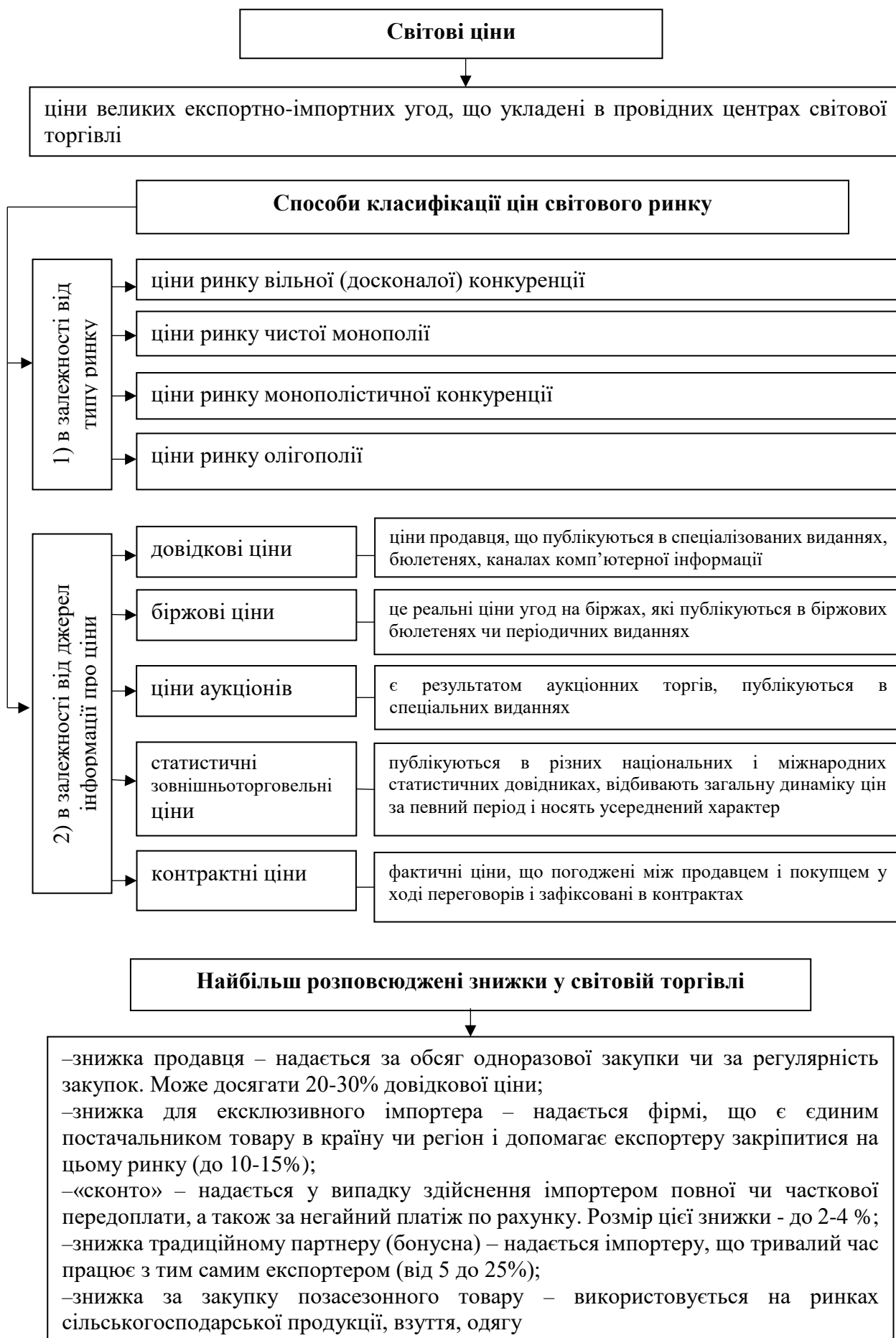
Фактори, що впливають на ціноутворення в міжнародній торгівлі

- загальноекономічні (кон'юнктура, фаза циклу, стан грошового обігу);
- конкретно-економічні (витрати виробництва, податки, споживчі властивості продукції, наявність товарів-замінників);
- специфічні (сезонність, гарантії й умови сервісу);
- спеціальні (державне регулювання, режим та динаміка валютного курсу);
- позаекономічні (політична ситуація, культурні цінності)

Особливості процесу ціноутворення на світовому ринку

- більша кількість конкурентів і покупців, ніж на внутрішньому ринку і відповідно більш жорсткі вимоги до продукції;
- фактори процесу виробництва тут менш мобільні, ніж на внутрішньому ринку;
- множинність цін, тобто на тому самому ринку, у той же час, на ту саму продукцію можуть існувати різні ціни.

Розбіжності в цінах пояснюються формою оплати, знижками, базисними умовами постачання, комплектацією, післяпродажним обслуговуванням тощо

Умови торгівлі

співвідношення експортних і імпортних цін на ті товари, що експортуються й імпортуються державою.

Індекс умов торгівлі

розраховується за формулою:

$$T_t = \frac{P_x}{P_m},$$

де P_x – індекс цін експорту,

P_m – індекс цін імпорту.

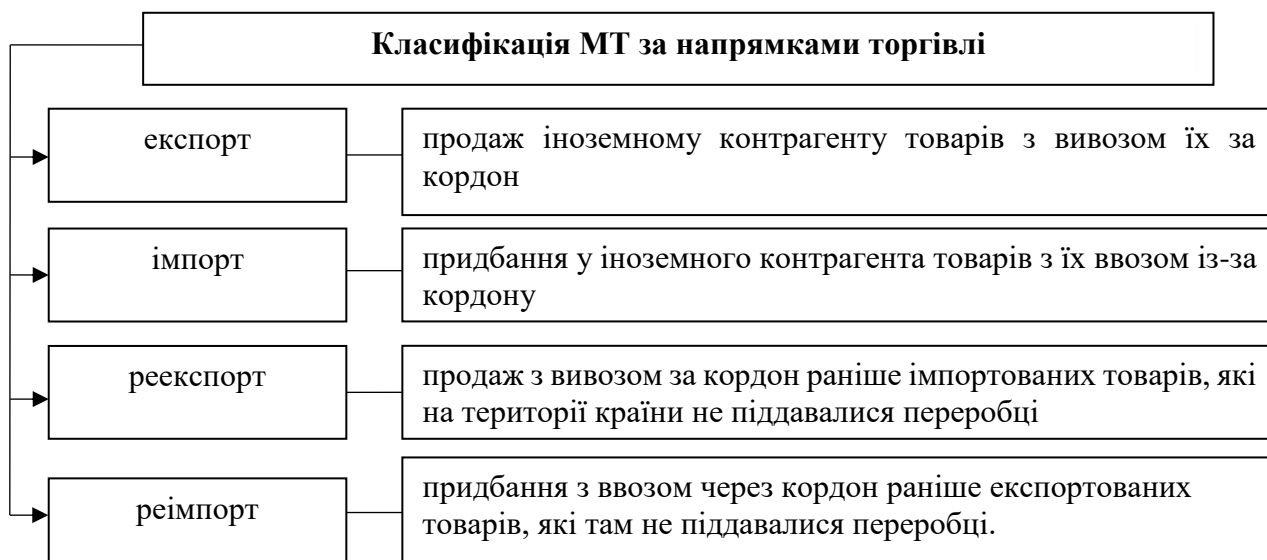
У базовому році це співвідношення приймається за одиницю.

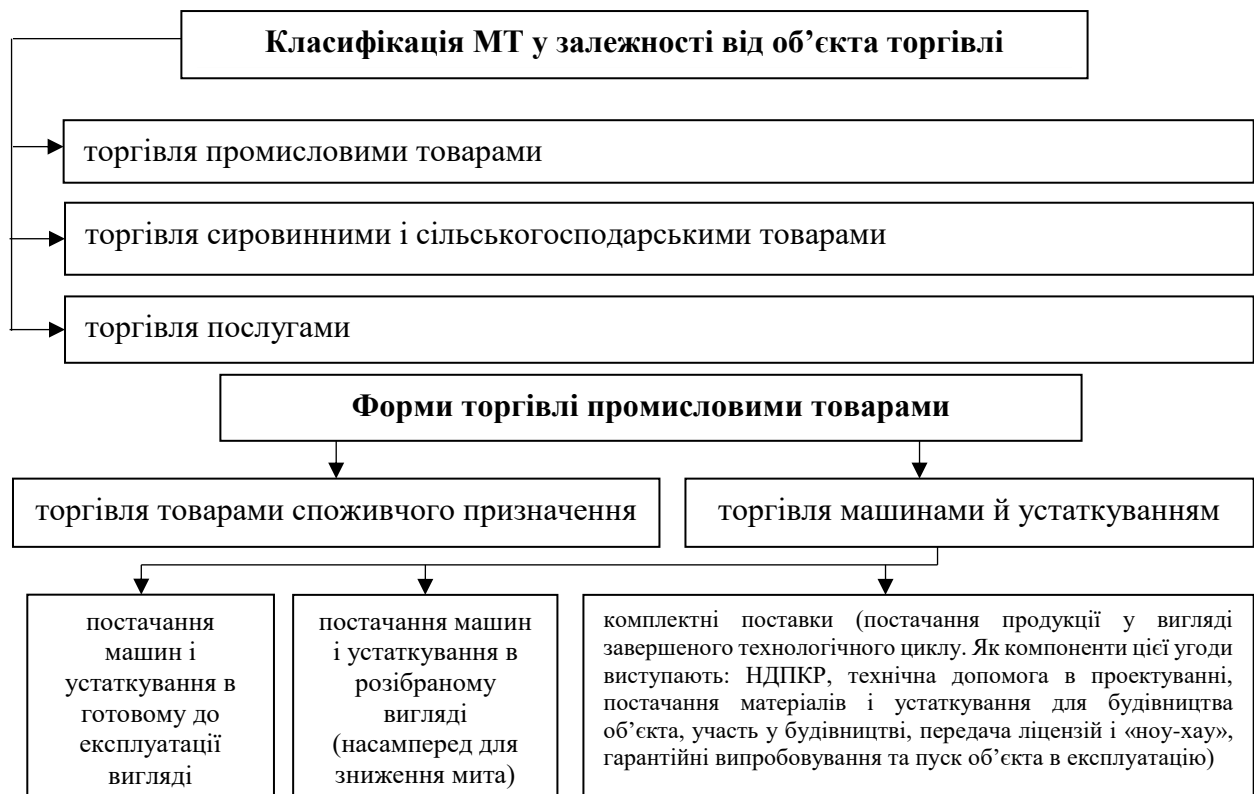
Якщо ціни експорту збільшилися в порівнянні з цінами імпорту, то мова йде про поліпшення умов торгівлі (індекс умов торгівлі в цьому випадку перевищує 1).

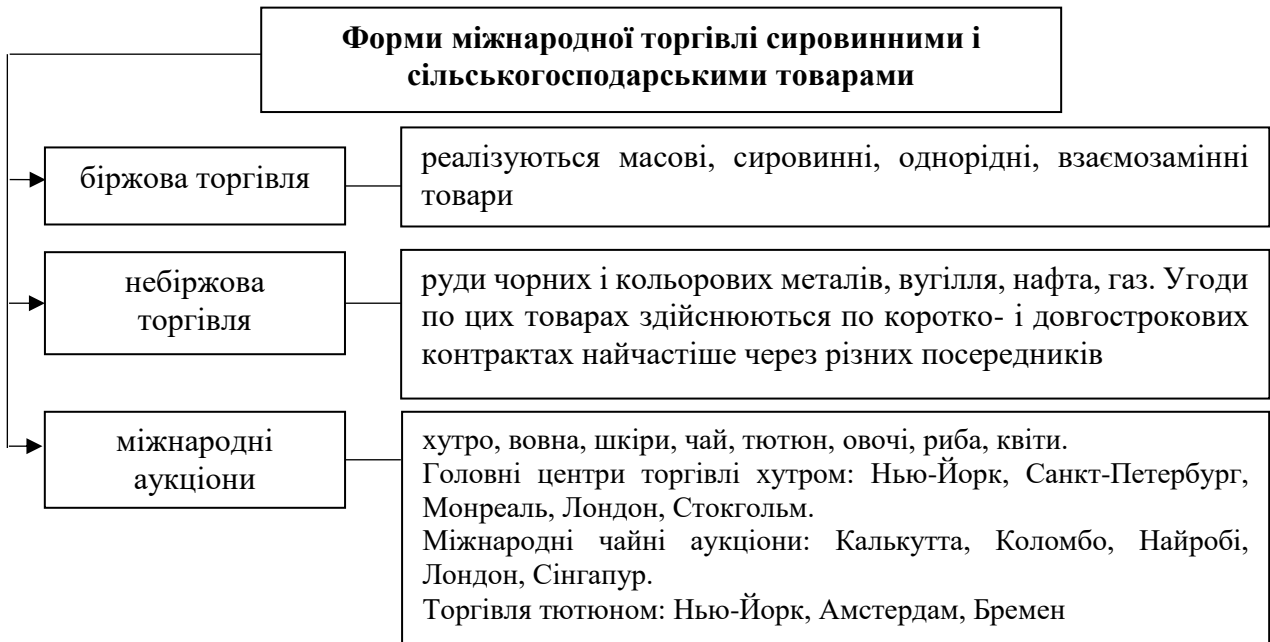
Якщо ціни імпорту збільшилися в порівнянні з цінами експорту, то умови торгівлі погіршуються (індекс умов торгівлі в цьому випадку менше 1).

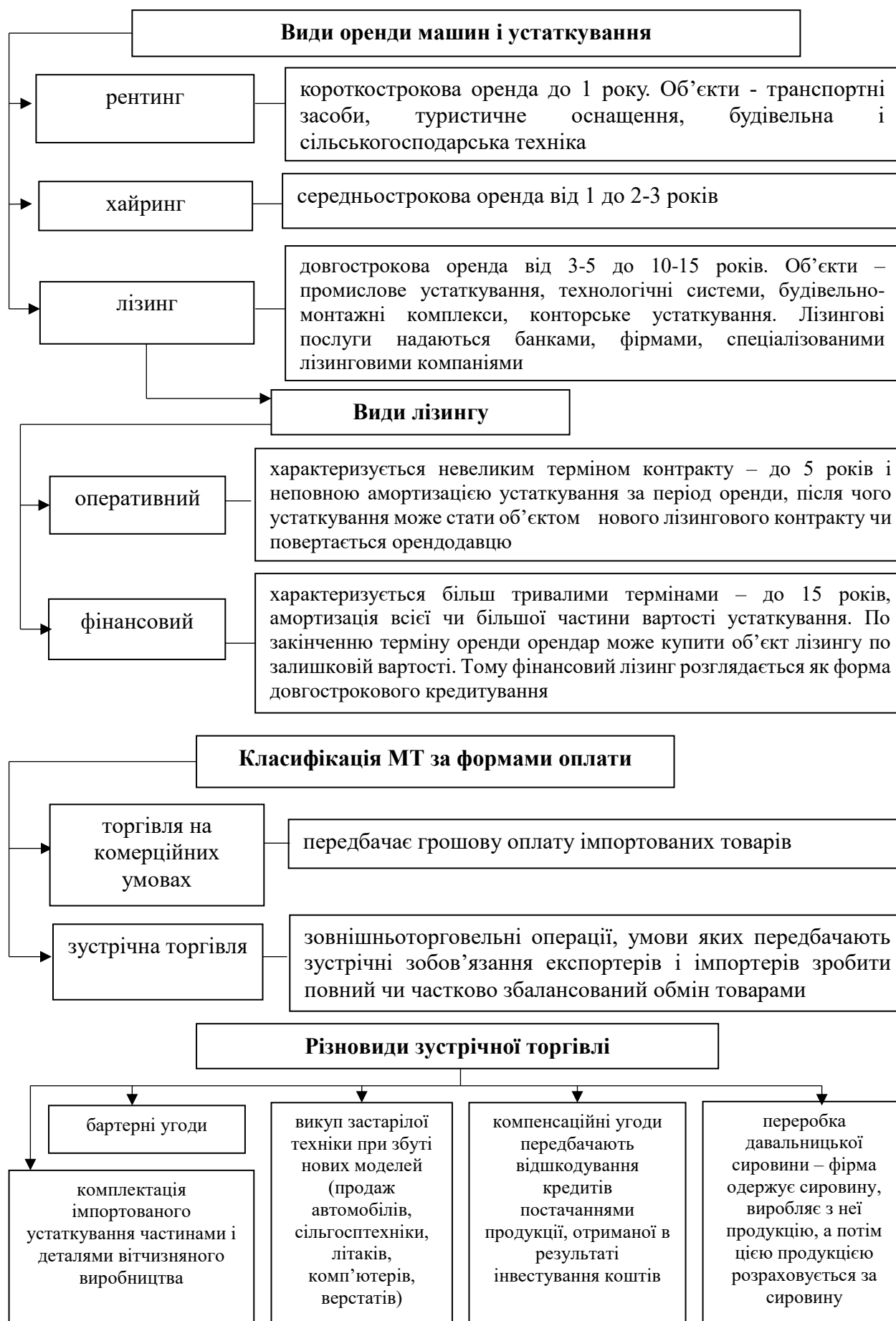
4. Форми і методи міжнародної торгівлі

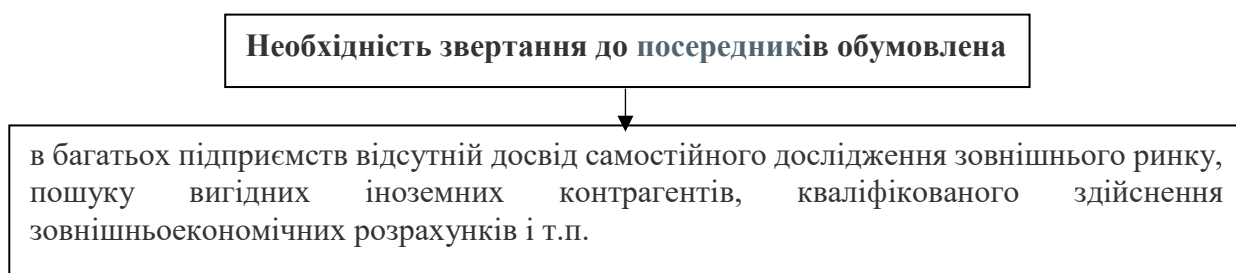
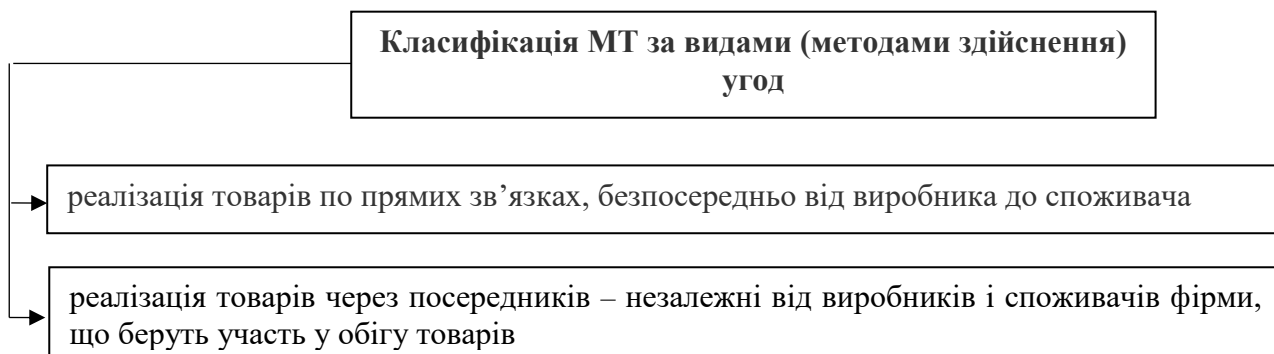
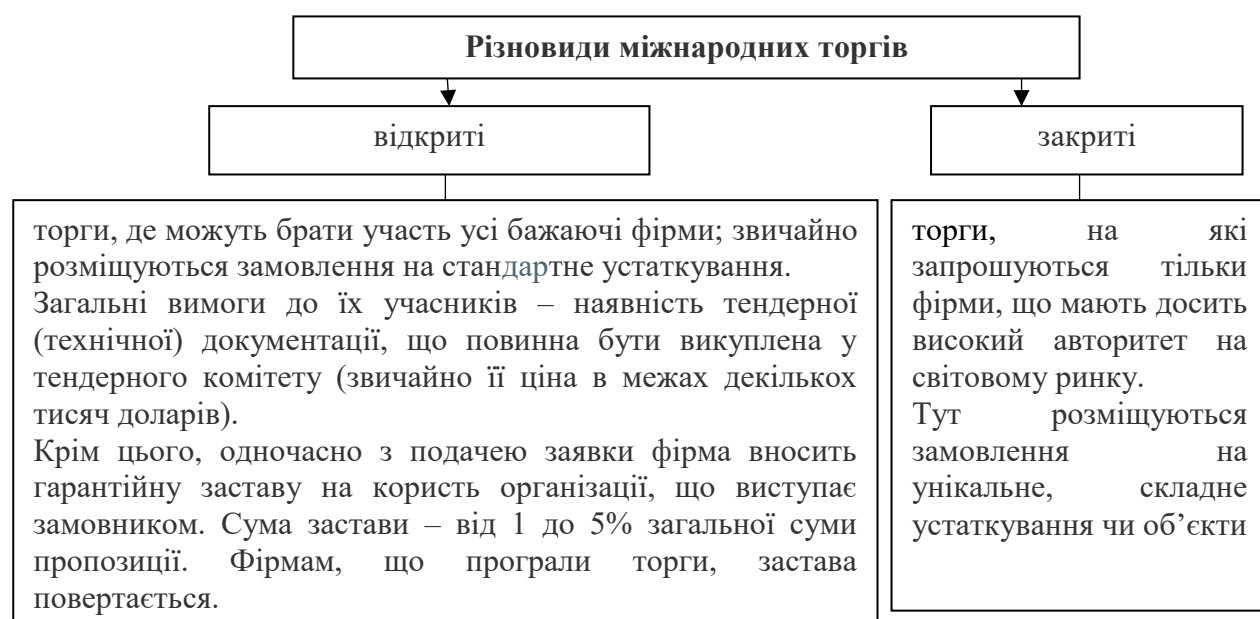
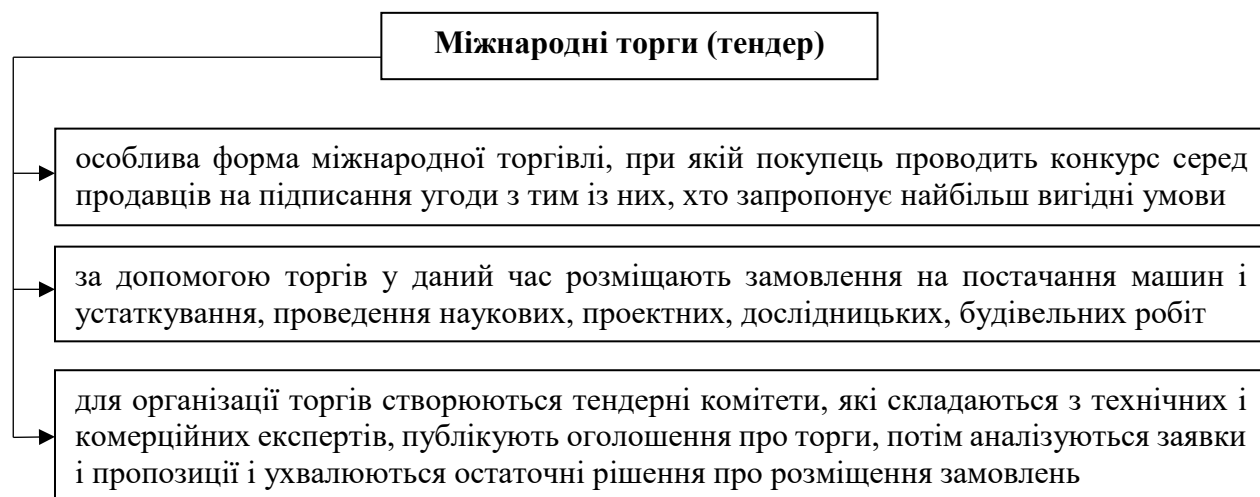
Класифікація МТ за напрямками торгівлі

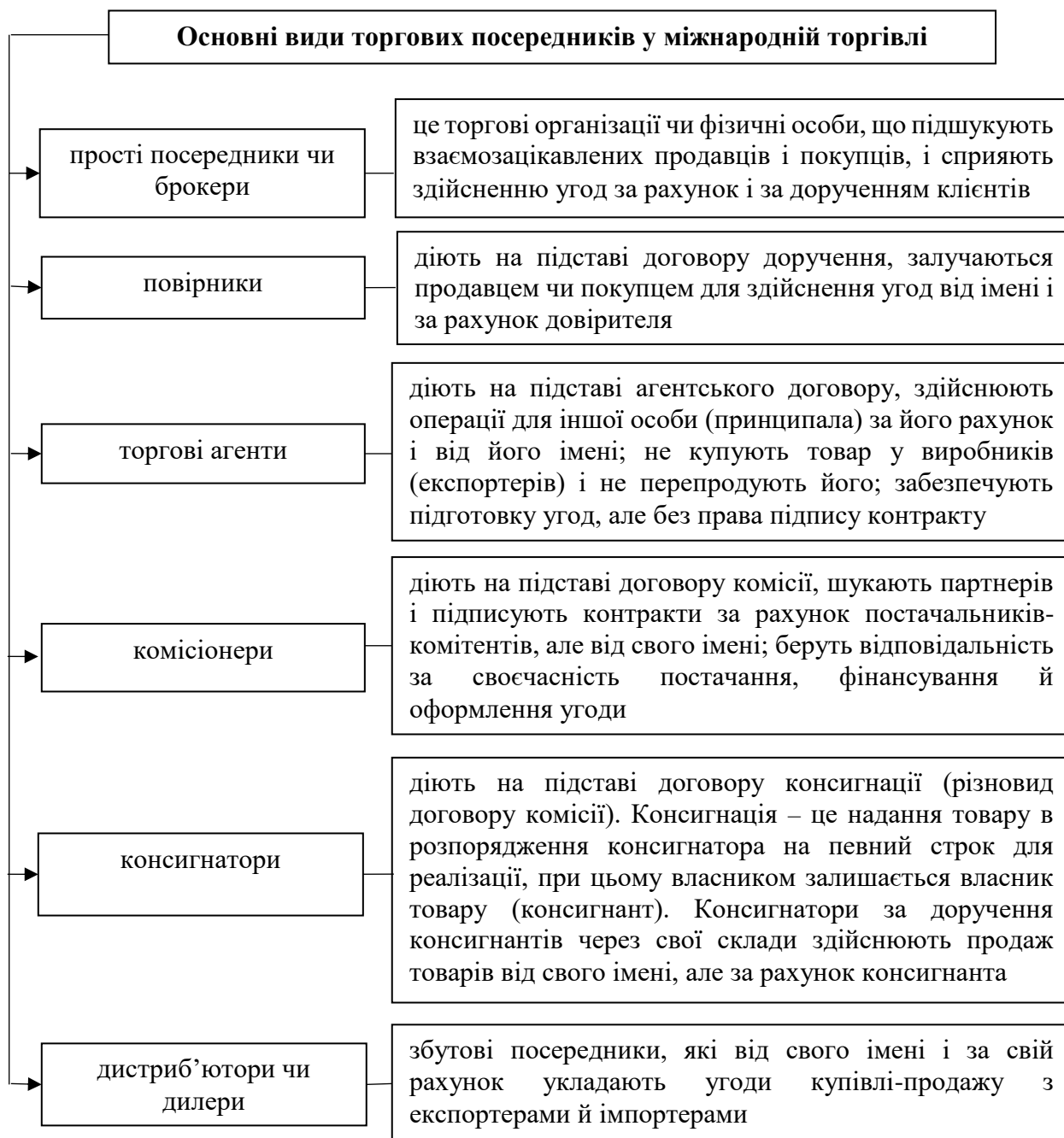

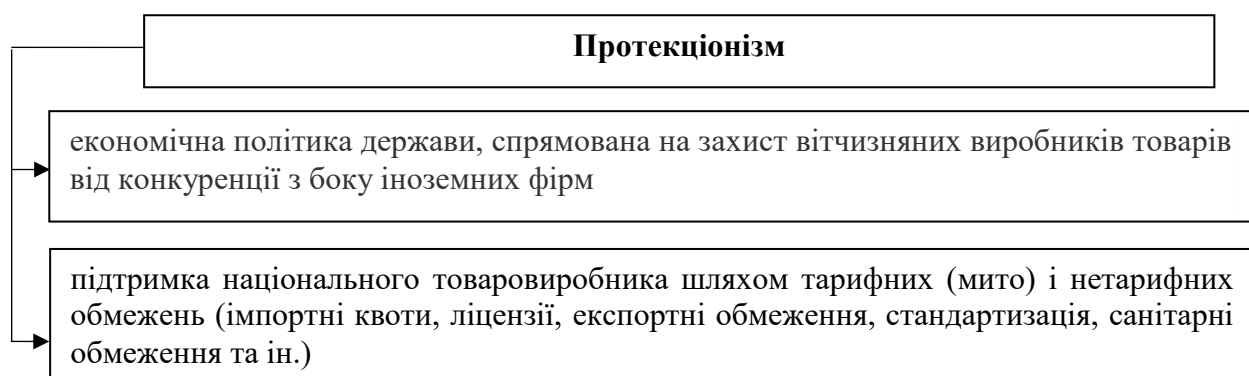

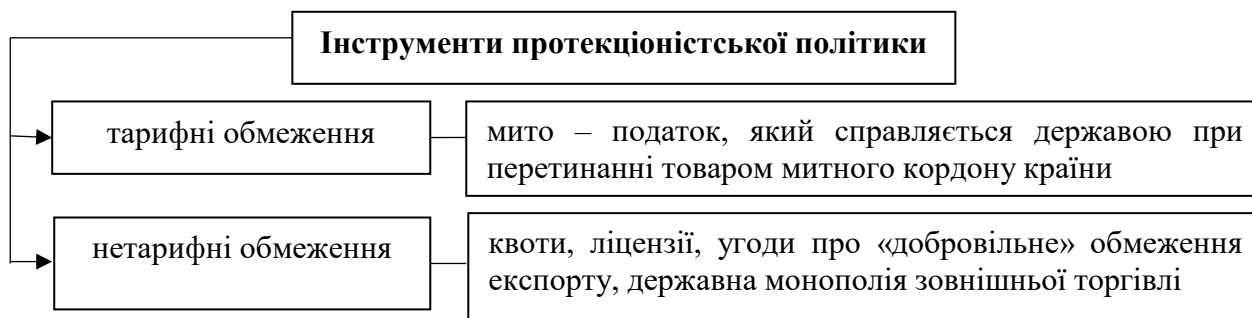
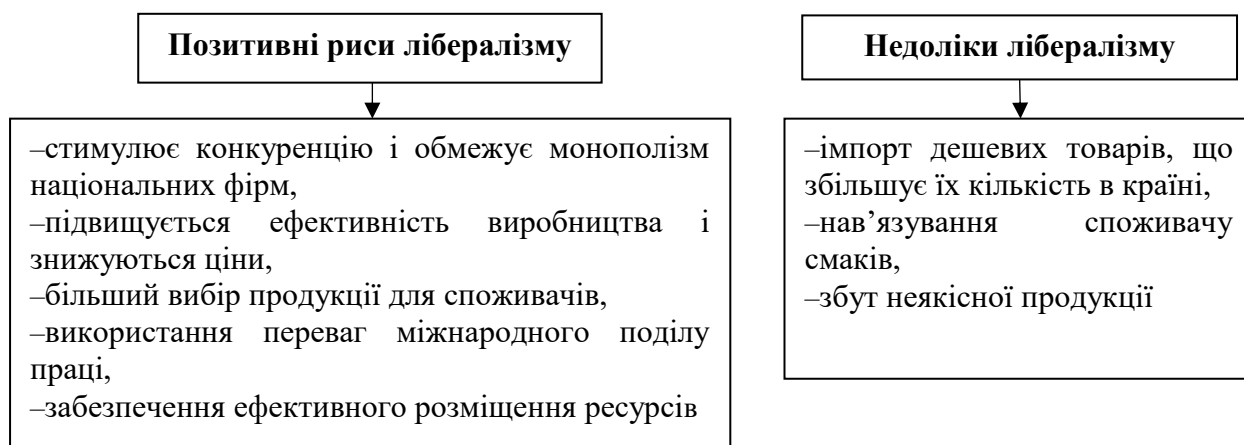
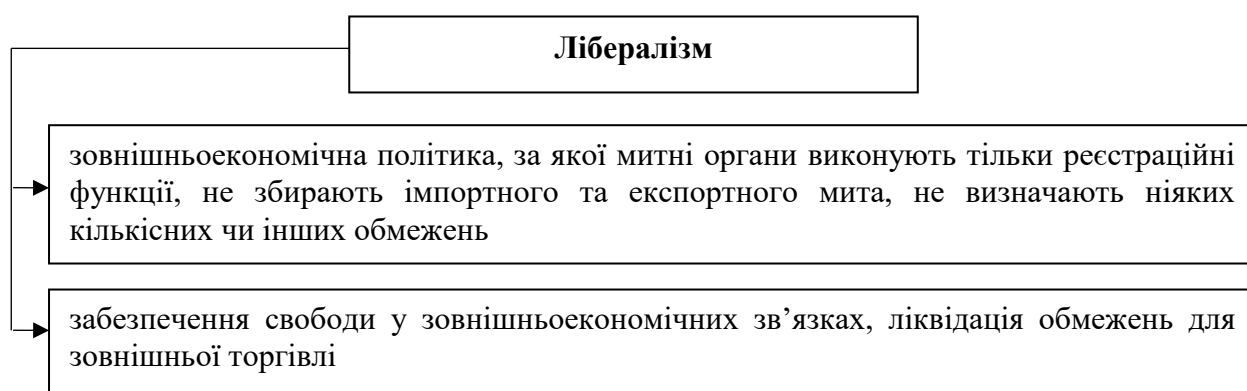

5. Засоби регулювання зовнішньої торгівлі

Цілі використання мита

- одержання додаткових доходів у держбюджет;
- регулювання зовнішньоторговельних потоків;
- захист національних виробників

Види мита у залежності від характеру зовнішньоторговельної операції

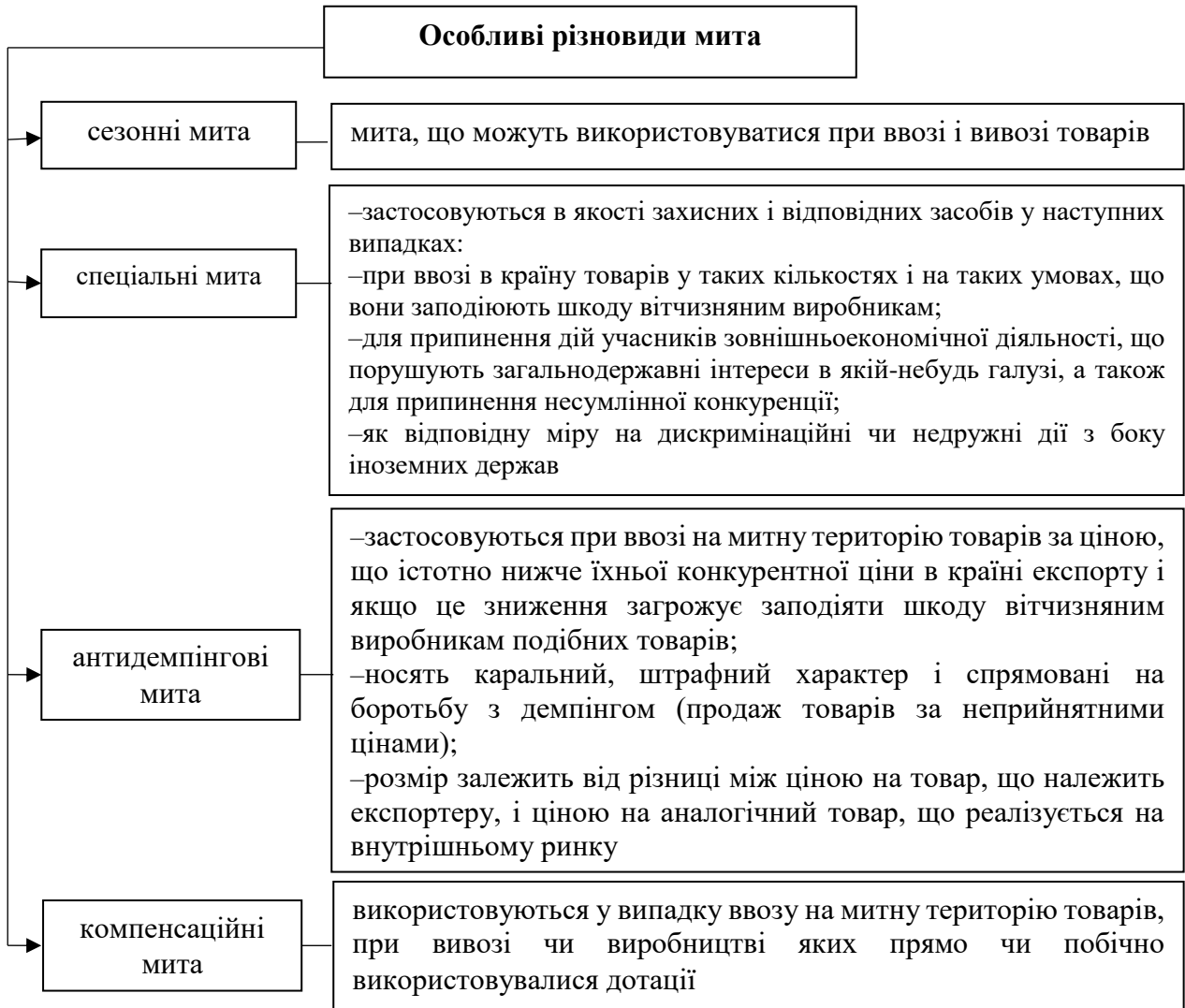
імпортне (ввізне) мито	податок, який сплачується за кожен одиницю товару, що ввозиться до країни
експортне (вивізне) мито	митний податок для обмеження імпорту з метою захисту вітчизняних виробників від іноземної конкуренції. У розвинутих країнах не використовуються
транзитне мито	податок з товару, який перевозиться через територію країни

Види мита у залежності від методики встановлення рівня мита

специфічні	встановлюються у вигляді фіксованої суми з одиниці виміру товару: штуки, ваги, обсягу, площі; використовуються частіше для оподаткування сировинних товарів
адвалорні	встановлюються у вигляді відсотка від декларованої вартості товару
змішані	товар обкладається одночасно і специфічним і адвалорним митом. Наприклад, мито стягується в розмірі 30% від вартості ввезеного товару, але не більш 100 Євро

Види мита у залежності від ставки мита, яка використовується

преференційні (привілейовані)	особливо пільгові, котрі можуть дорівнювати нулю; використовуються в зонах вільної торгівлі чи митних союзах
договірні	мінімальні по величині мита; використовуються при режимах найбільшого сприяння в торгівлі
генеральні	загальні мита по максимальних ставках. Звичайно їхній рівень у 2-3 рази вищий, ніж у договірних. Використовуються на товари з країн, торгові відносини з якими не передбачають режим найбільшого сприяння в торгівлі, а також на товари, країна походження яких не встановлена

Митний тариф

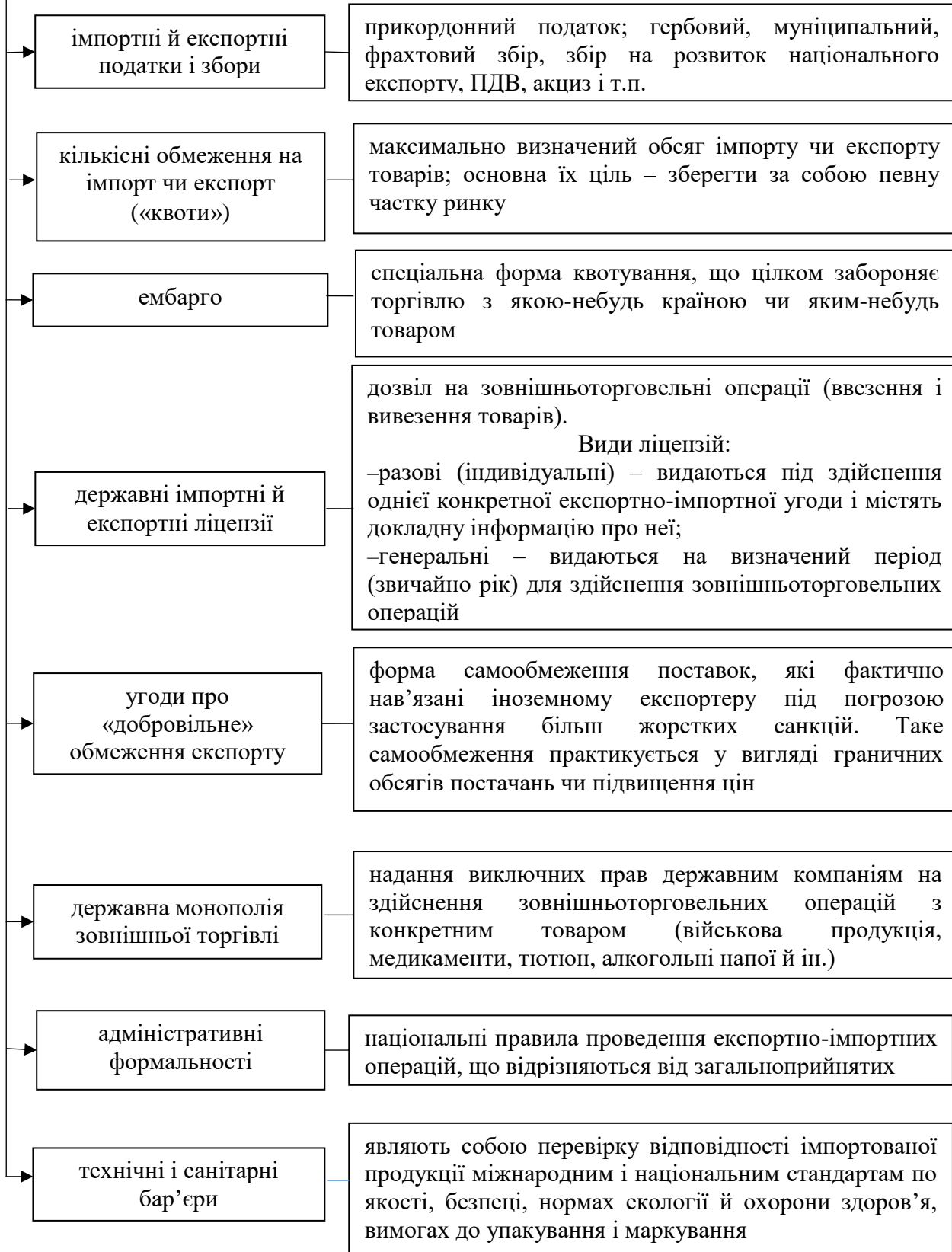
—реєстр (список) оподатковуваних митом товарів із зазначенням митних ставок;
 —складається з конкретних ставок мита, які використовуються з метою оподаткування товарів, що ввозяться чи вивозяться;
 —будується таким чином, щоб рівень оподаткування збільшувався одночасно зі збільшенням ступеня обробки товару

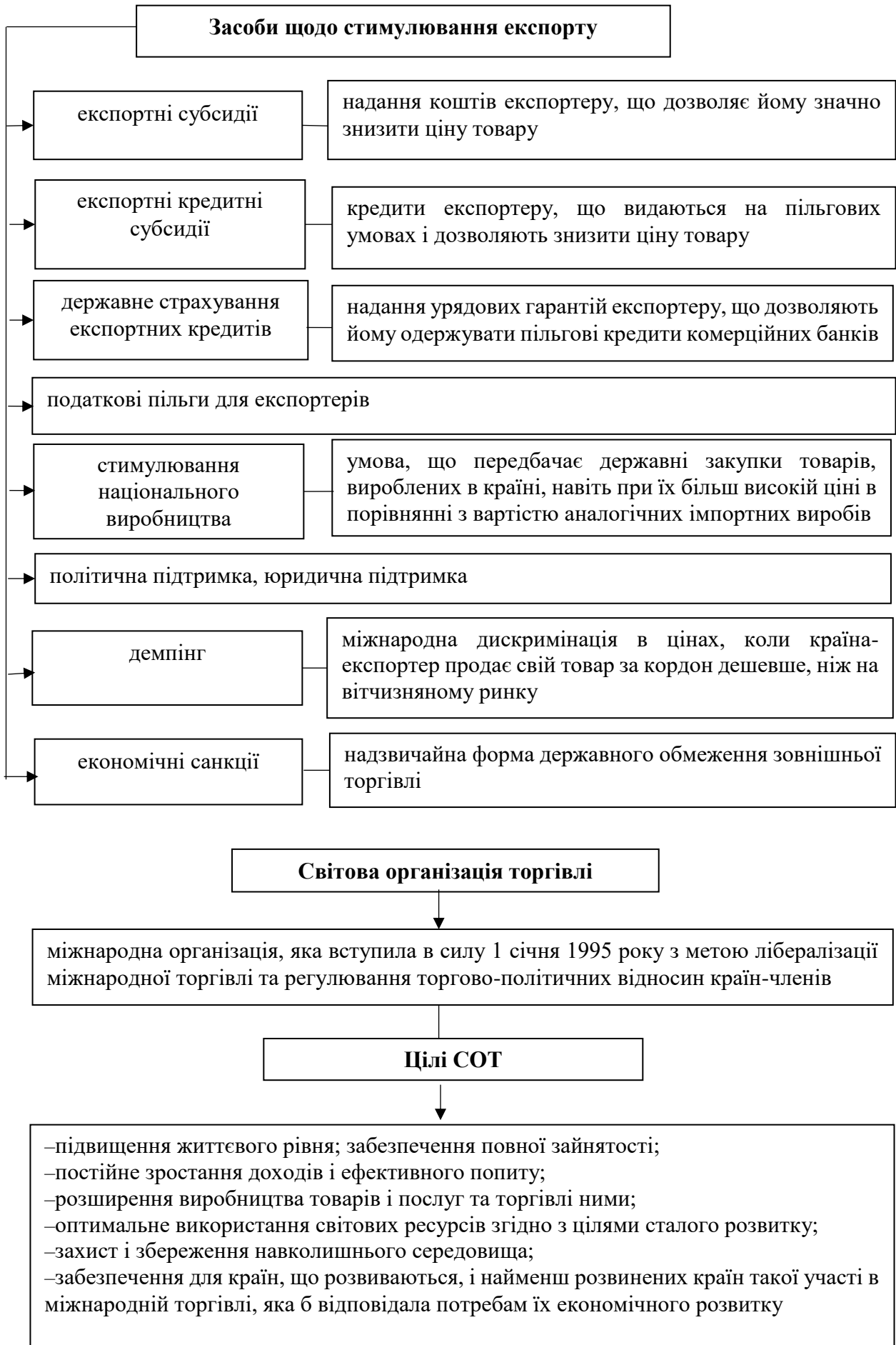
Нетарифні засоби регулювання

засоби, що спрямовані на пряме обмеження експортно-імпортних операцій

заходи щодо стимулювання експорту

Засоби, що спрямовані на пряме обмеження експортно-імпортних операцій

Питання для самоперевірки знань

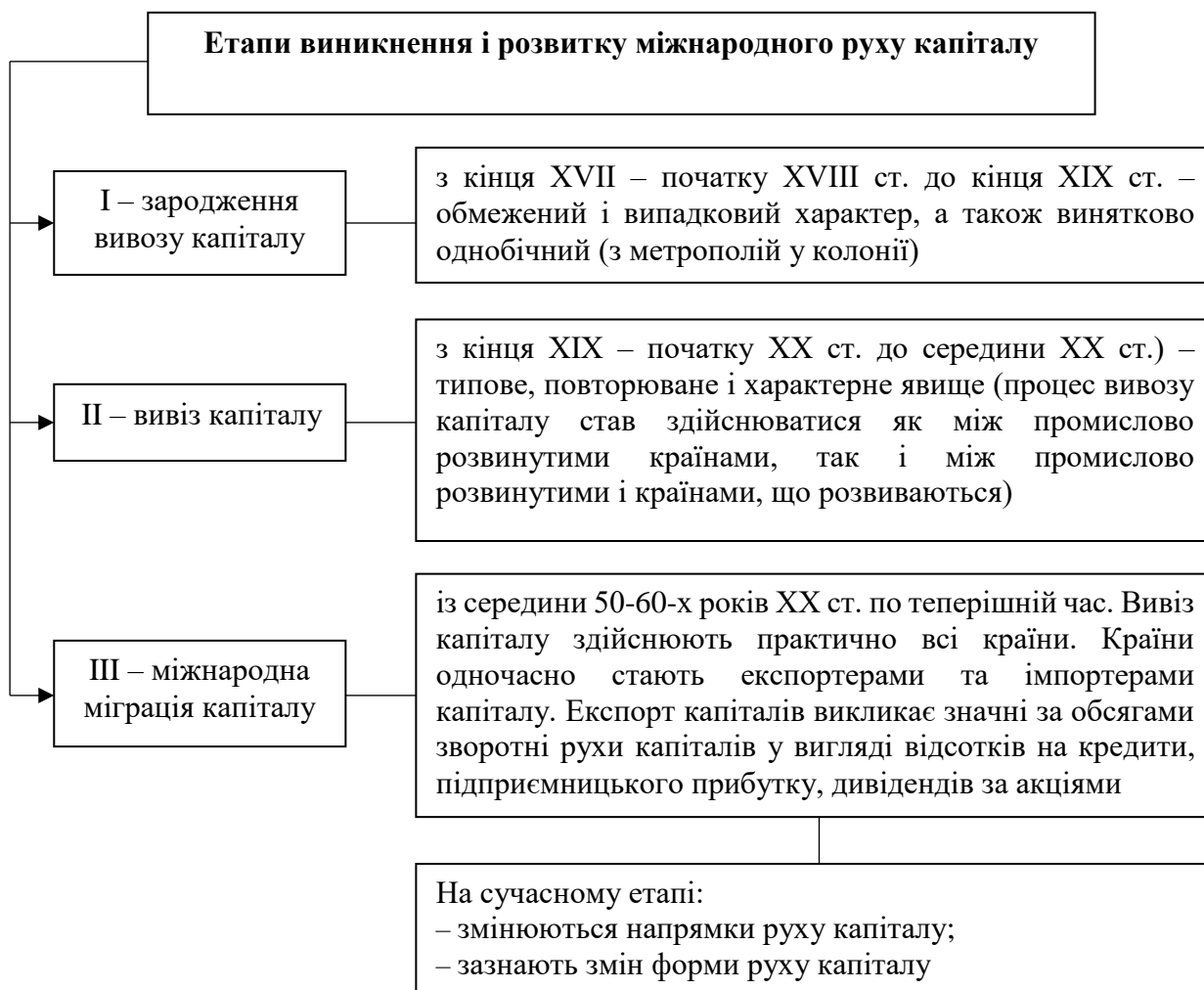
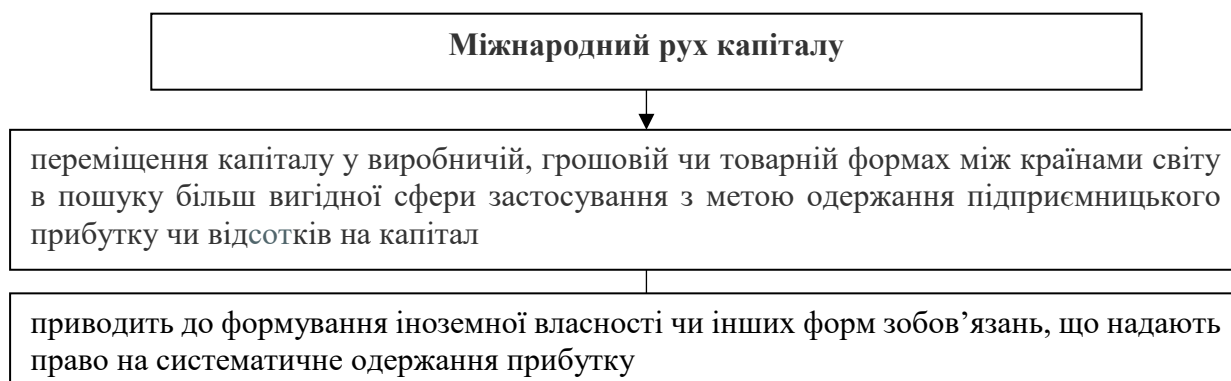
1. Дайте визначення зовнішньої і міжнародної торгівлі.
2. Які функції виконує зовнішня торгівля?
3. Які показники можна використовувати для характеристики обсягів, структури, динаміки та результатів міжнародної торгівлі?
4. Охарактеризуйте основні фактори активізації міжнародної торгівлі.
5. Дайте характеристику товарної структури міжнародної (зовнішньої) торгівлі. Які основні зміни відбулись в товарній структурі міжнародної торгівлі?
6. Назвіть основні тенденції в географічній спрямованості міжнародної торгівлі.
7. Охарактеризуйте фактори, що впливають на ціноутворення в міжнародній торгівлі.
8. Як класифікуються світові ціни? Коротко охарактеризуйте їх.
9. Що таке базисні умови постачання? Як вони впливають на рівень світових цін?
10. Що таке умови торгівлі? Яким чином їхня зміна впливає на міжнародну торгівлю?
11. Проаналізуйте класифікацію міжнародної торгівлі за різними критеріями.
12. Дайте характеристику торгівлі основними видами послуг на світовому ринку.
13. Охарактеризуйте різновиди зустрічної торгівлі на світовому ринку.
14. Що таке міжнародні торги? Які види міжнародних торгів ви знаєте?
15. Що таке міжнародна товарна біржа? Систематизуйте різновиди біржових угод.
16. Охарактеризуйте механізм міжнародної аукціонної торгівлі. Назвіть види і способи аукціонних торгів.
17. Які види посередництва використовуються в міжнародній торгівлі? Назвіть основні операції та відповідні види угод в торгівлі через посередників.
18. У чому полягає різниця між політикою протекціонізму та лібералізму? Назвіть їх позитивні і негативні риси.
19. Назвіть інструменти протекціоністської політики.
20. Дайте визначення мита. Як класифікуються мита?
21. Дайте визначення тарифної квоти.
22. Охарактеризуйте нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.
23. Які методи кількісних обмежень торгівлі вам відомі?
24. Що таке демпінг і яка його роль у міжнародній торгівлі?
25. Яку роль у регулюванні міжнародної торгівлі відіграє СОТ?

Тема 4

Міжнародний рух капіталу

1. Причини, сутність і форми міжнародного руху капіталу.
2. Показники міжнародного руху капіталу.
3. Поняття, функції та структура світового фінансового ринку.
4. Міжнародний кредит і його роль у світовій економіці.
5. Сучасні особливості міжнародної міграції капіталу.
6. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації.

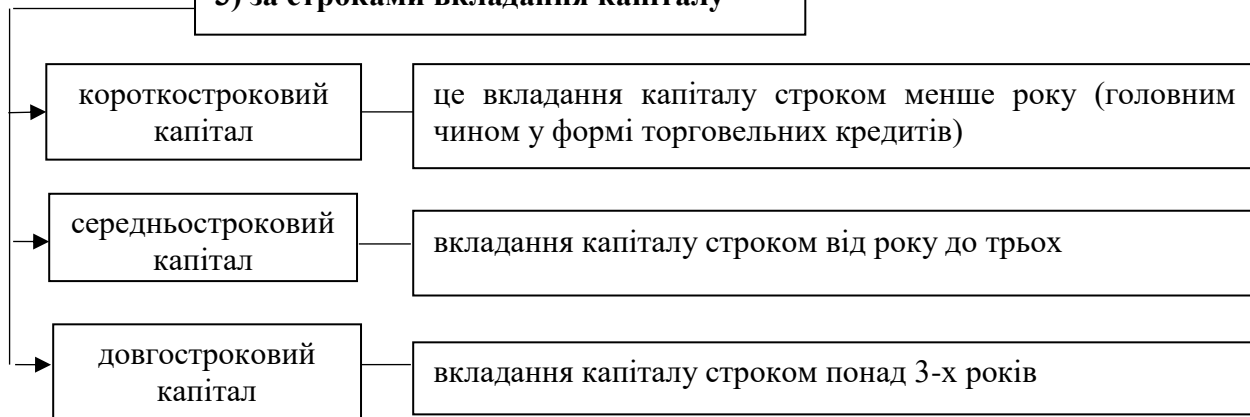
1. Причини, сутність і форми міжнародного руху капіталу

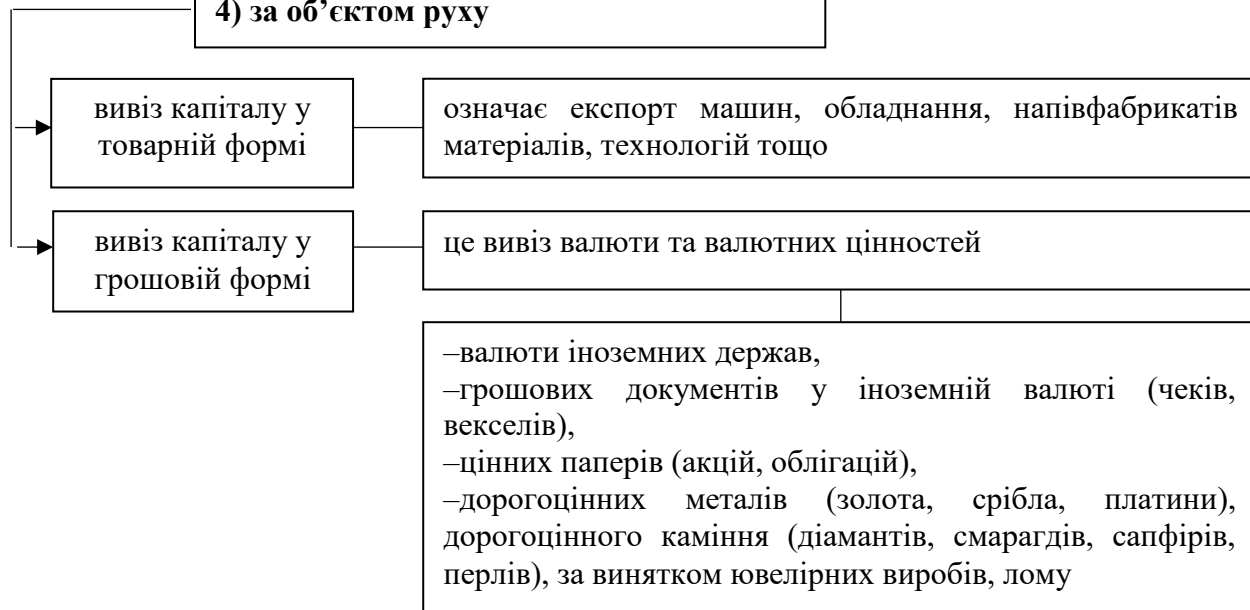

3) за строками вкладання капіталу

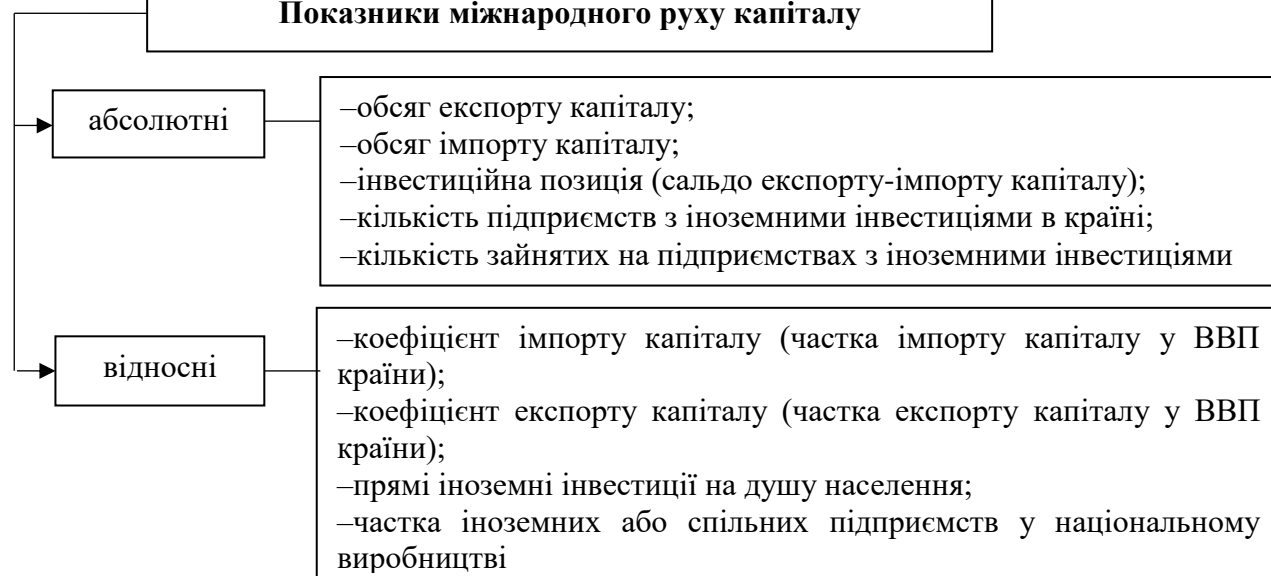

4) за об'єктом руху

2. Показники міжнародного руху капіталу

Показники міжнародного руху капіталу

Імпорт капіталу

це переміщення вартості у товарній або грошовій формі з-за кордону з метою одержання підприємницького прибутку, відсотка або з іншою метою

Економічна доцільність імпорту капіталу

- можливість розвитку визначених нових і старих виробництв;
- залучення додаткових валютних ресурсів;
- розширення науково-технічного потенціалу;
- створення додаткових робочих місць

Переваги від імпорту капіталу

- отримання нових технологій при порівняно низьких затратах;
- порівняно швидкий розвиток виробництва;
- підвищення рівня кваліфікації працівників;
- нові робочі місця;
- розширення експорту, розвиток сфери послуг, набуття іноземного досвіду в господарюванні;
- поповнення національного бюджету

Недоліки від імпорту капіталу

- можливе вивезення сировини;
- іноземне втручання у національну банківську систему;
- захоплення іноземним капіталом основних сфер економіки країни;
- вивезення у прихованому вигляді прибутків із країни;
- деякі втрати політичної свободи

Експорт капіталу

це переміщення вартості у товарній або грошовій формі за кордон з метою одержання підприємницького прибутку, відсотка або з іншою метою

Причини, які спонукають власників капіталу до його експорту

- отримання значно більшого прибутку за кордоном на однакову величину вкладеного капіталу, ніж у власній країні;
- мають незаконне джерело походження на території своєї країни;
- проникнення на ринки інших країн, які недостатньо насичені певною продукцією, і закріплення на них

Економічна доцільність експорту капіталу

- одержання додаткових прибутків;
- установлення контролю над іншими об'єктами;
- обхід протекціоністських бар'єрів на шляху руху товарних потоків;
- наближення виробництва до нових ринків збуту;
- одержання доступу до новітніх технологій;
- збереження виробничих секретів шляхом створення закордонних філій;
- економія на податкових платежах (наприклад, при створенні підприємства в ВЕЗ);
- зниження витрат на охорону навколишнього середовища.

Особливості експорту капіталу в сучасних умовах

- підвищення ролі держави у вивозі капіталу (проявляється у вивозі державного капіталу та зростанні його обсягів (25%));
- посилення міграції приватного капіталу між промислово розвиненими країнами (в сучасних умовах на ці країни припадає 75% усього експорту приватного капіталу);
- збільшення частки прямих іноземних інвестицій (до початку 90-х років ХХ ст. становили приблизно 33% усіх приватних іноземних інвестицій).

3. Поняття, функції та структура світового фінансового ринку

Світовий фінансовий ринок

система відносин, що забезпечує акумуляцію і перерозподіл капіталу між кредитором і позичальниками різних країн на основі попиту та пропозиції на капітал

Основні суб'єкти світового фінансового ринку

кредитори	банки, приватні фірми, страхові компанії, пенсійні фонди, державні органи, міжнародні валютно-фінансові організації
позичальники	ТНК, урядові, регіональні і міжнародні організації
посередники	транснаціональні банки, фінансові компанії, фондові біржі, державні агентства, інші кредитно-фінансові інститути

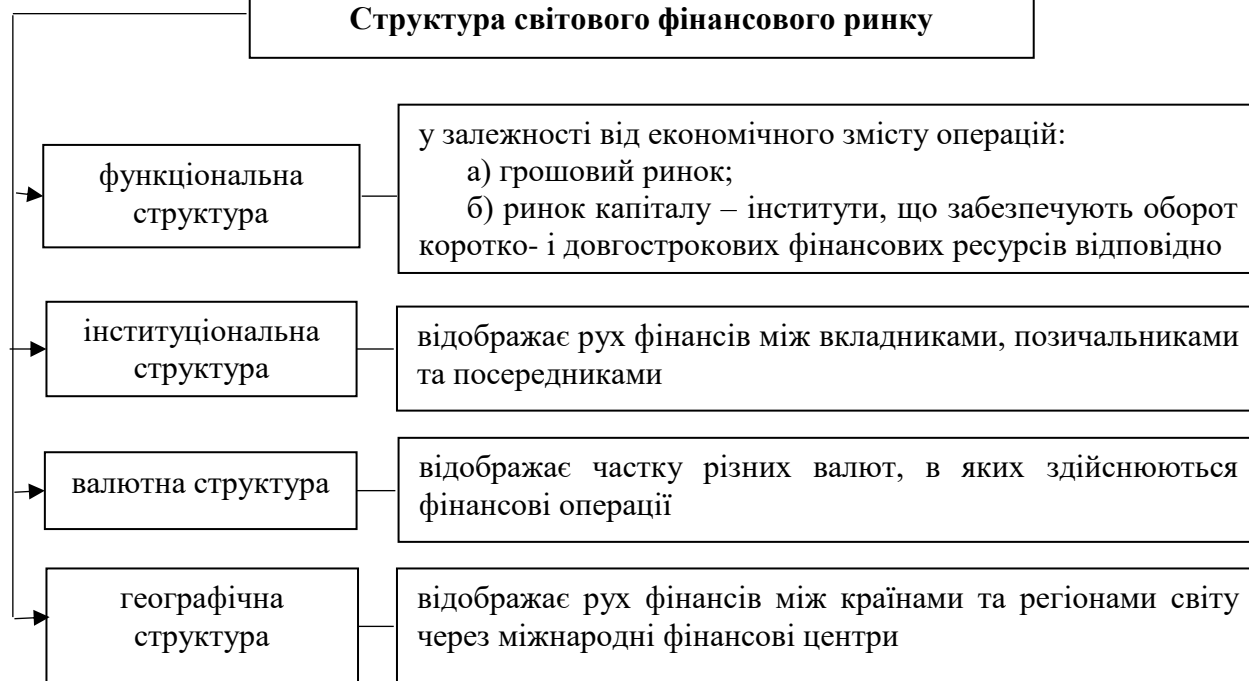
Основні передумови створення світового фінансового ринку

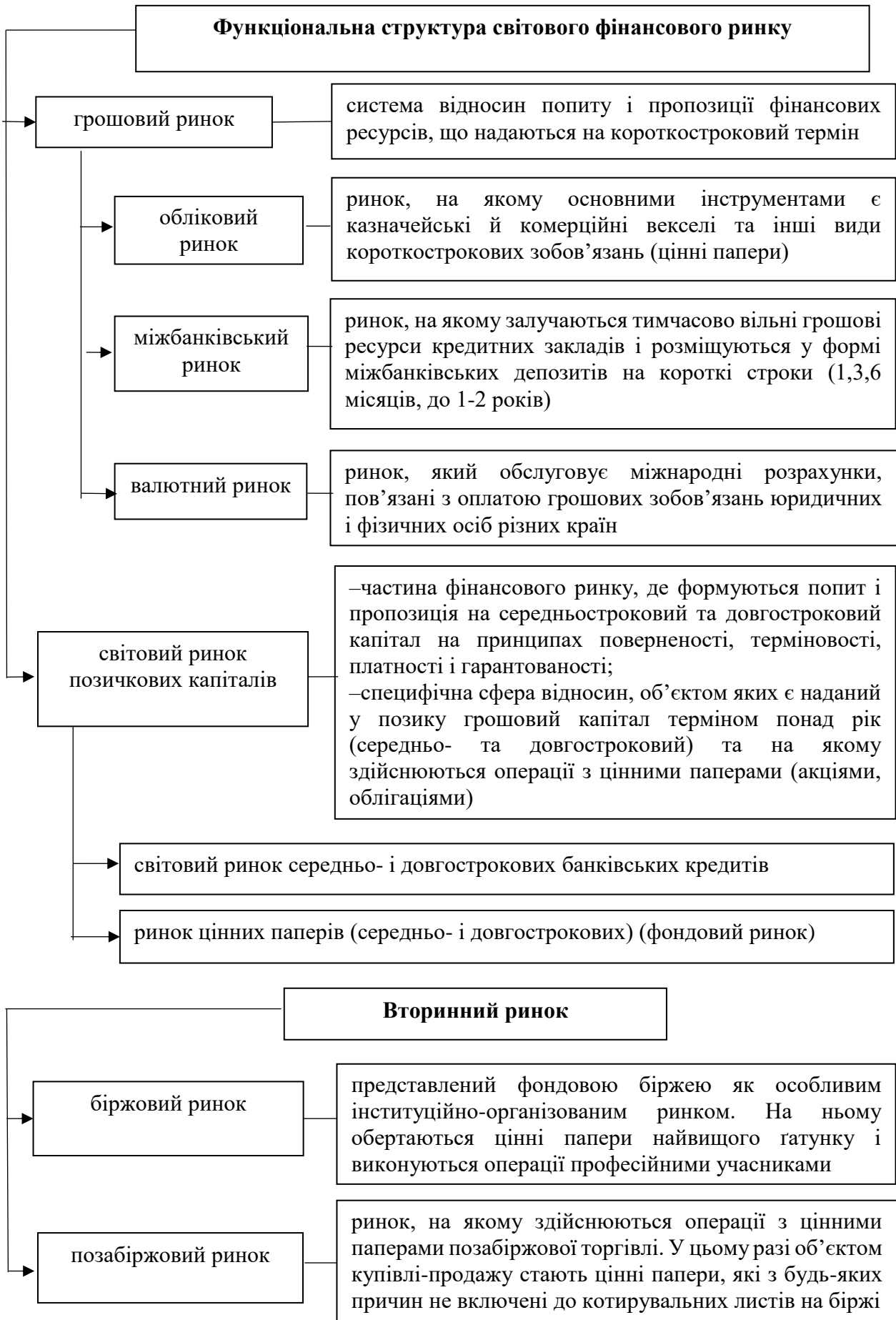
- поглиблення міжнародного поділу праці,
- високий рівень розвитку продуктивних сил,
- зростання життєвого рівня у багатьох країнах

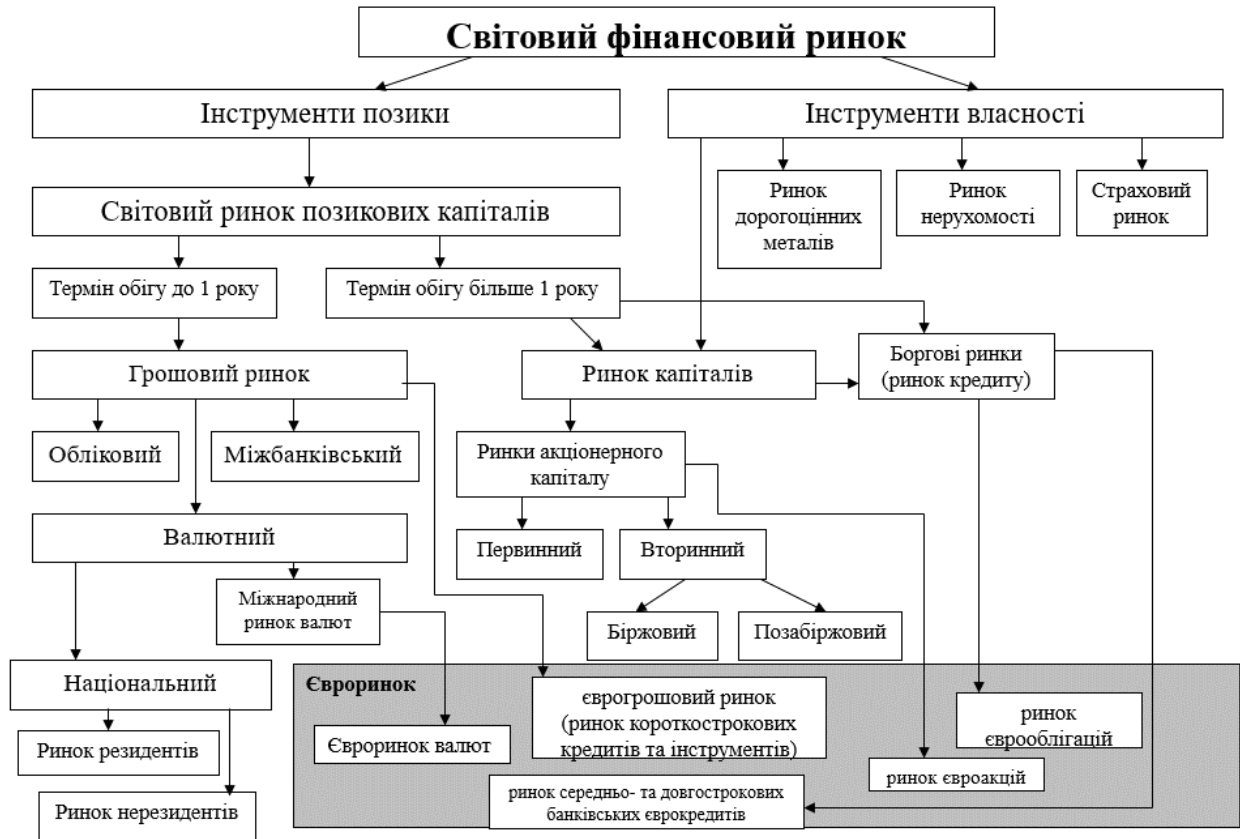
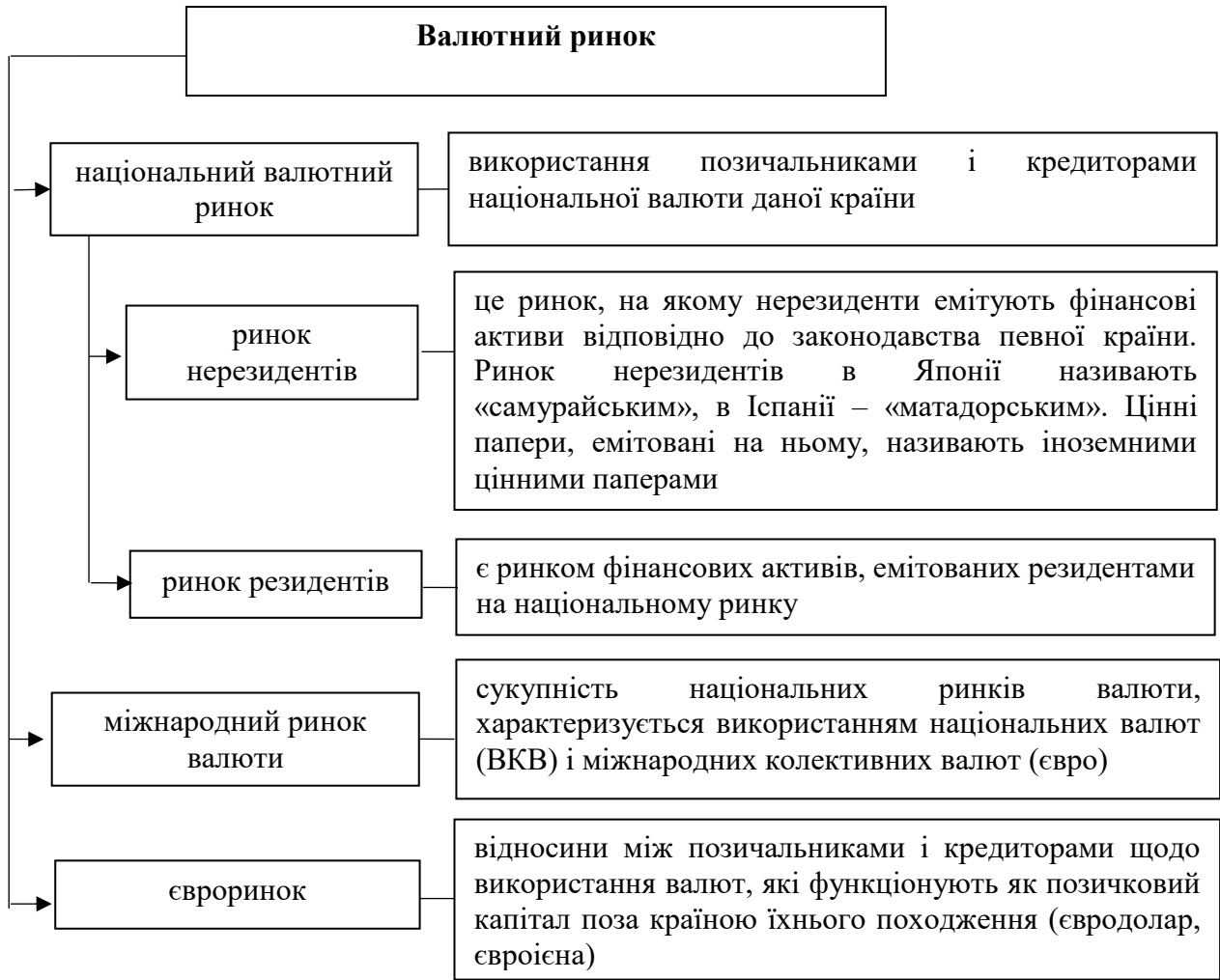
Функції світового фінансового ринку

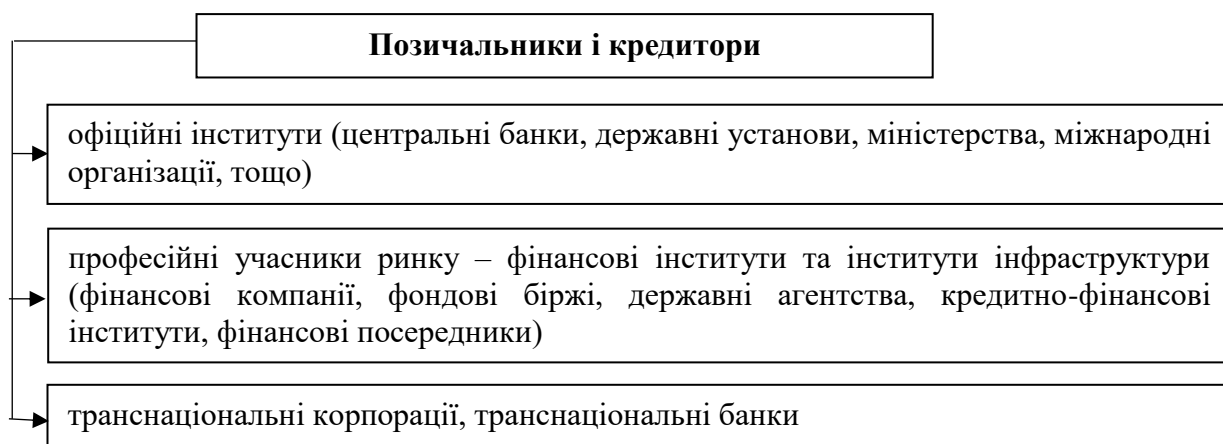
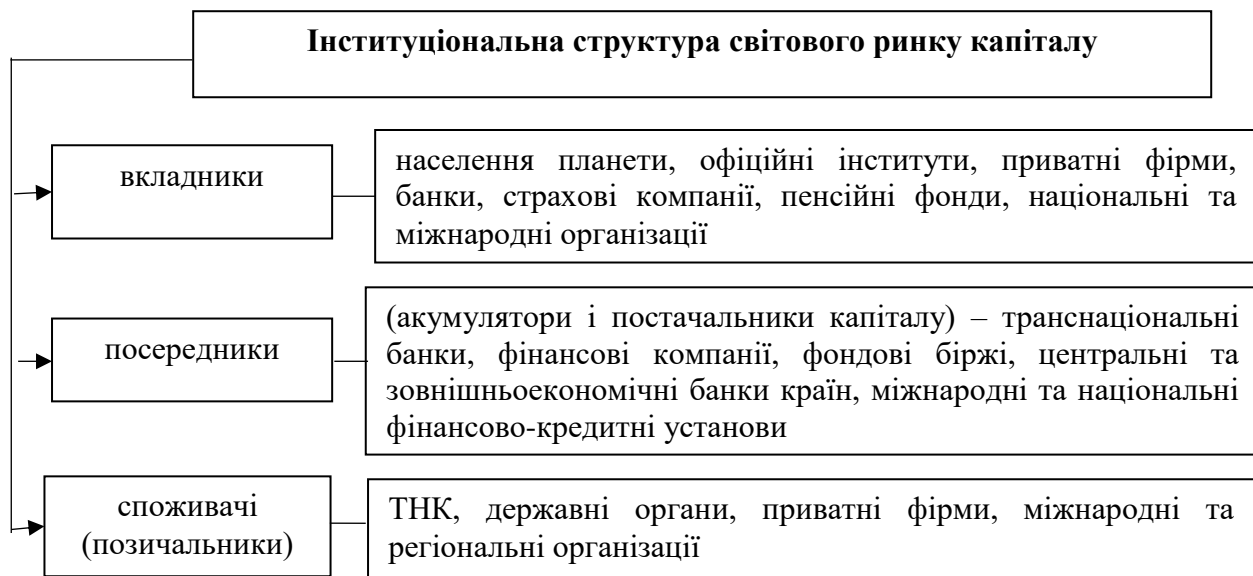
- забезпечення міжнародної ліквідності;
- мотивована мобілізація заощаджень приватних осіб у позичковий та інвестиційний капітал;
- реалізація вартості, втіленої у фінансових активах;
- перерозподіл на взаємовигідних умовах грошових коштів підприємств із метою їх ефективнішого використання;
- фінансове обслуговування учасників економічного кругообігу та фінансове забезпечення процесів інвестування у виробництво;
- вплив на грошовий обіг та прискорення обороту капіталу;
- формування ринкових цін на окремі види фінансових активів;
- страхова діяльність та формування умов для мінімізації фінансових та комерційних ризиків;
- операції, пов'язані з експортом-імпортом фінансових активів; інші фінансові операції, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю;
- кредитування уряду, місцевих органів самоврядування шляхом розміщення урядових та муніципальних цінних паперів;
- розподіл державних кредитних ресурсів і розміщення їх серед учасників економічного кругообіг

Структура світового фінансового ринку

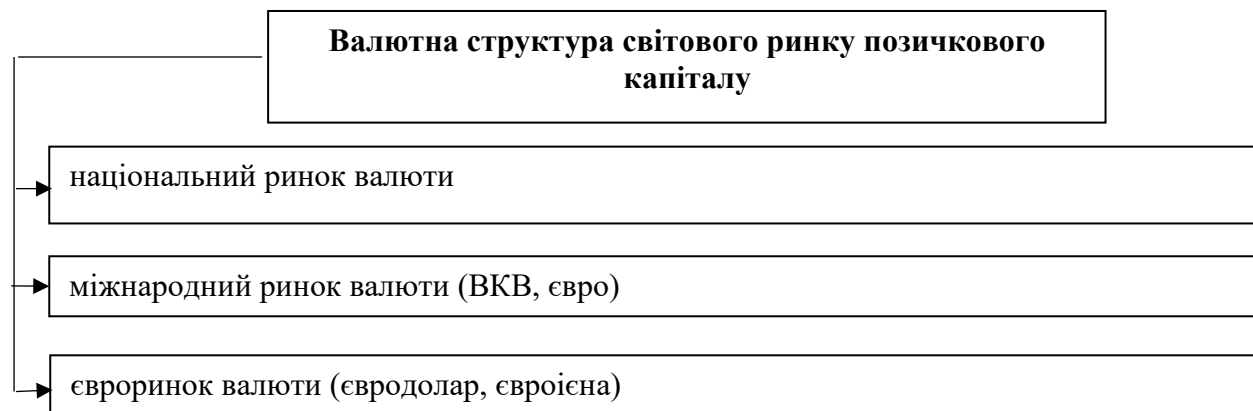

Основні тенденції інституціональної структури світового ринку капіталів

- зменшення ролі банків;
- підвищення ролі держави в експорті капіталів, яке виявляється у: сприянні експорту капіталу; регулюванні експорту капіталу; безпосередній участі в експорті капіталу;
- підвищення ролі міжнародних економічних організацій (МВФ, МБРР, ЄБРР)

Географічна структура світового ринку позичкового капіталу

відображає рух капіталів між країнами, групами країн, регіонами світу переважно через світові фінансові центри

Основні тенденції розвитку географічної структури світового ринку позичкового капіталу

- перевищення ввозу капіталу у розвинені країни над ввозом капіталу до країн, що розвиваються;
- зниження на ринках капіталу частки країн, що розвиваються;
- посилення руху приватного капіталу між економічно розвиненими країнами

Світові фінансові центри – це місце зосередження банків і спеціалізованих кредитно-фінансових інституцій, які здійснюють міжнародні валютні кредитні, фінансові операції, реалізують угоди з цінними паперами та золотом

Міжнародні фінансові центри акумулюють і розподіляють по усьому світу фінансові ресурси

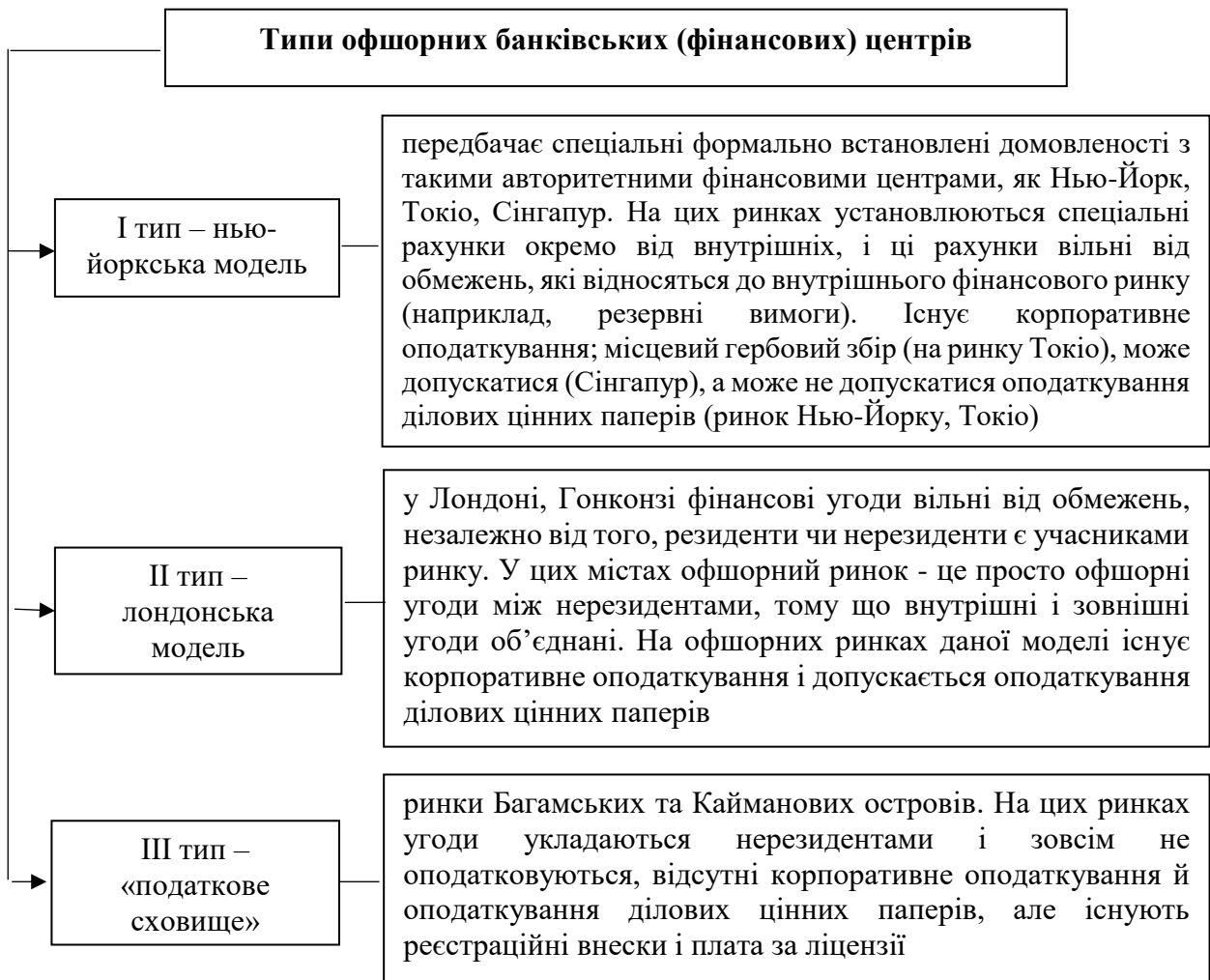
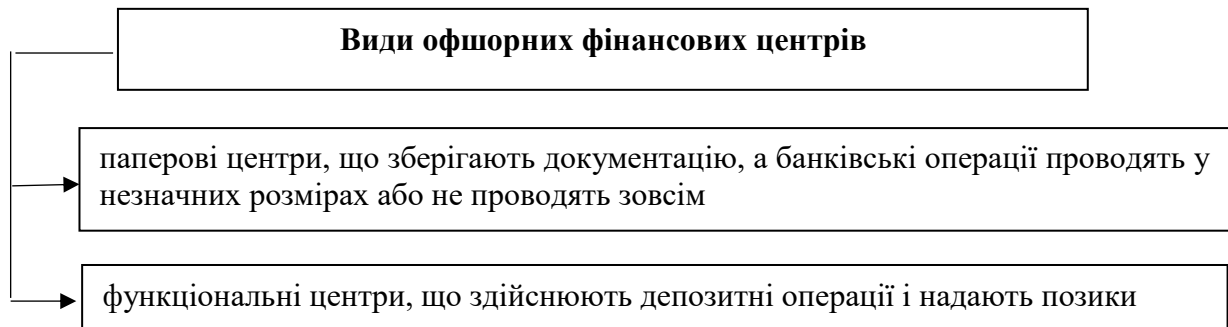
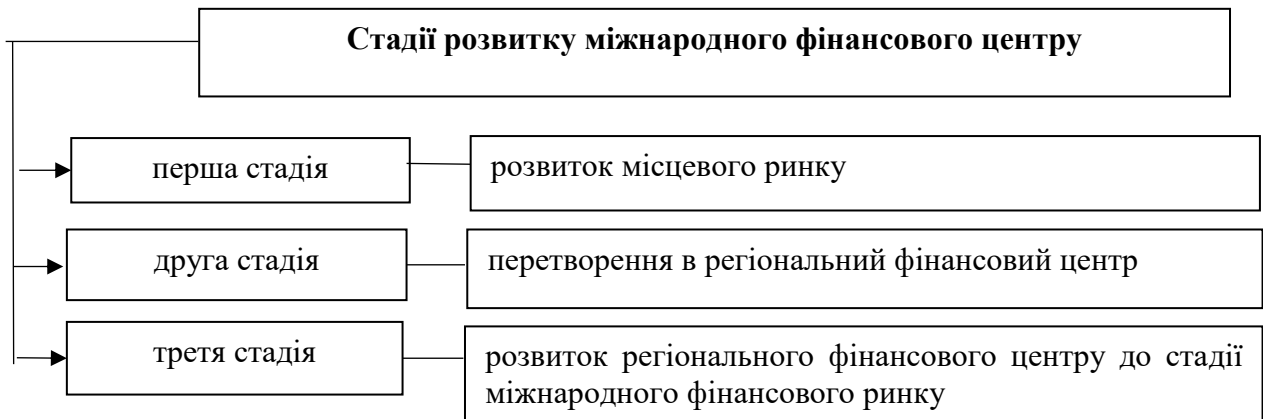
У фінансових центрах зосереджені численні фінансово-кредитні організації, що обслуговують міжнародну міграцію капіталу

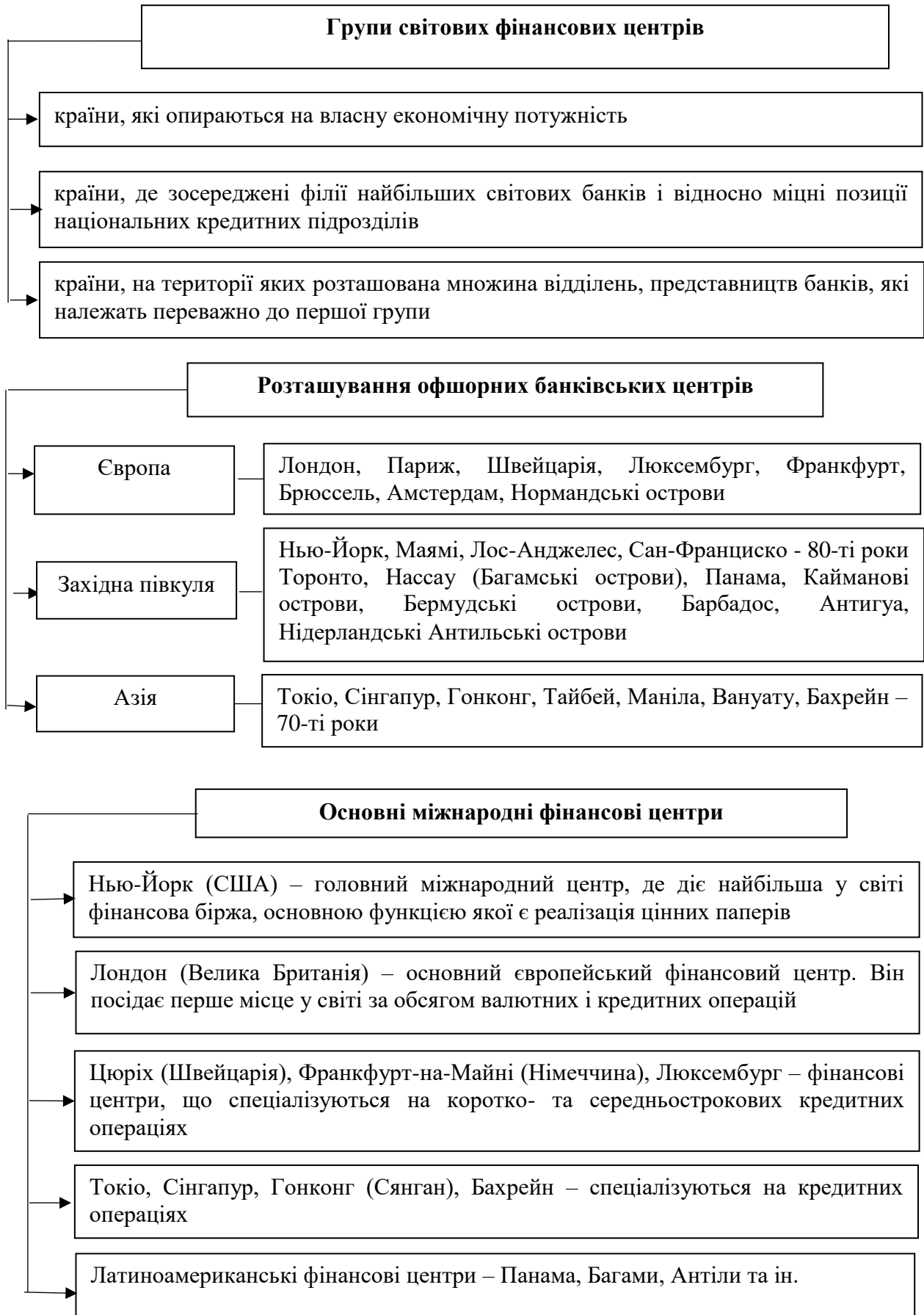
Формування світових фінансових центрів обумовлено

- високим рівнем розвитку економіки країни;
- високорозвиненим національним ринком капіталу;
- активною участю країни в міжнародних економічних відносинах;
- розвиненість банківської системи;
- ліберальним (пільговим) валютним та податковим законодавством;
- вигідним географічним розташуванням;
- політичною стабільністю

Основні умови міжнародного фінансового центру

- економічна свобода;
- стабільна валюта та стійка фінансова система;
- ефективні фінансові інститути й інструменти;
- активні та мобільні ринки - комплексні ринки;
- сучасна технологія та засоби зв'язку;
- фінансові спеціальні знання та людський капітал;
- підтримка відповідного правового та соціального клімату, створення сприятливих умов для міжнародних потоків капіталу

Ключові тенденції розвитку світового фінансового ринку

- стрімке нарощування капіталізації;
- глибокі регіональні диспропорції розподілу фінансового капіталу;
- поглиблення міжнародної фінансової інтеграції;
- формування системи міжнародних фінансових інститутів;
- швидкий розвиток фінансових інновацій;
- нагромадження глобальних фінансових дисбалансів

Регіональні ринки позичкових капіталів – елемент географічної структури світового фінансового ринку.

Найстарішим і найбільш розвинутим є Євроринок – економічні відносини, що виникають із приводу сукупності коштів у доларах США, євро, фунтах стерлінгів, ієнах, які функціонують як позичковий капітал у Європі, за межами національних кордонів.

Ці кошти не підлягають контролю з боку національних державних органів, що у свій час їх емітували.

Євроринок виник після другої світової війни і функціонував спочатку як ринок євродоларів.

У 1960-ті роки сформувався ринок Латиноамериканських доларів, який головним чином зосереджений у фінансових центрах держав Карибського моря (Бермуди, Багами, Кайманові острови і Панама), а також ринок Азіатських доларів у фінансових центрах Південно-Східної Азії (Сінгапур і Гонконг).

У 1970-ті роки склався ринок Близькосхідних доларів з центром у Бахреїні.

4. Міжнародний кредит і його роль у світовій економіці

Міжнародний кредит

- це форма руху позичкового капіталу в міжнародних економічних відносинах;
- виражає економічні відносини між кредиторами і позичальниками різних країн із приводу надання, використання і погашення позичок разом з відсотками

Суб'єкти міжнародного кредиту

- держава та державні установи;
- центральні та комерційні банки;
- інші фінансові інститути;
- багато- та транснаціональні компанії (БНК, ТНК);
- юридичні та фізичні особи окремих держав;
- міжнародні організації (МВФ, МБРР тощо);
- група держав

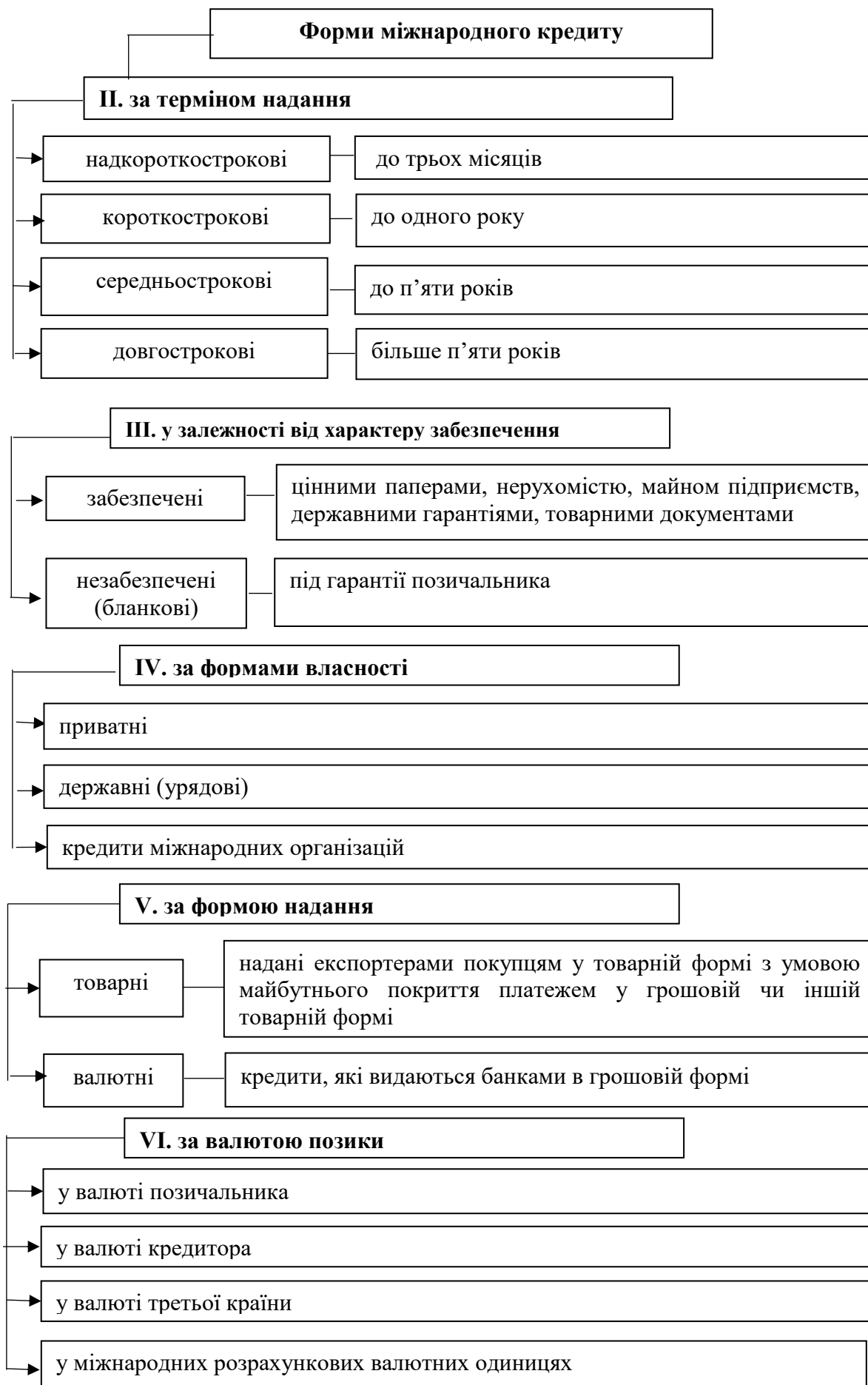
Функції міжнародного кредиту

- забезпечує перерозподіл позичкового капіталу між країнами для забезпечення потреб розширеного відтворення; а також створює умови для його ефективного використання;
- забезпечує економію витрат обігу в сфері міжнародних розрахунків за рахунок використання кредитних грошей і безготівкових розрахунків;
- прискорює процес обороту капіталу, реалізацію в сфері світової торгівлі;
- сприяє зміцненню міжнародних економічних зв'язків, інтеграції національних економік у світову економічну систему;
- сприяє прискореному розвитку країн, інтернаціоналізації виробництва та обміну, реалізації товарів на світовому ринку;
- сприяє процесу накопичення капіталів в рамках усього світового господарства та його раціональному використанню;
- забезпечує безперервність міжнародних розрахунків та прискорення обігу коштів у зовнішній торгівлі;
- регулює світову економіку і сам є об'єктом регулювання;
- фінансує зовнішню торгівлю, спричиняючи додатковий попит на ринку з боку позичальників;
- посилює конкуренцію між країнами, оскільки виступає знаряддям конкурентної боротьби за ринки збуту;
- створює сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій у країну-боржник;
- збільшує нагромадження в межах всього світового господарства за рахунок використання тимчасово вільних грошових коштів;
- сприяє вирішенню програм структурної перебудови в країні

Форми міжнародного кредиту

I. за цільовим призначенням

фінансові	не мають строго цільового призначення, і можуть використовуватися на розсуд позичальника
зв'язані	мають строго цільовий характер, що визначається в кредитному договорі
комерційні	надаються на закупівлю певних товарів чи послуг
інвестиційні	призначені для будівництва конкретних об'єктів, погашення заборгованості, придбання цінних паперів
проміжні	для змішаних форм вивезення капіталів, товарів і послуг, наприклад, у вигляді виконання підрядних робіт (інжиніринг)

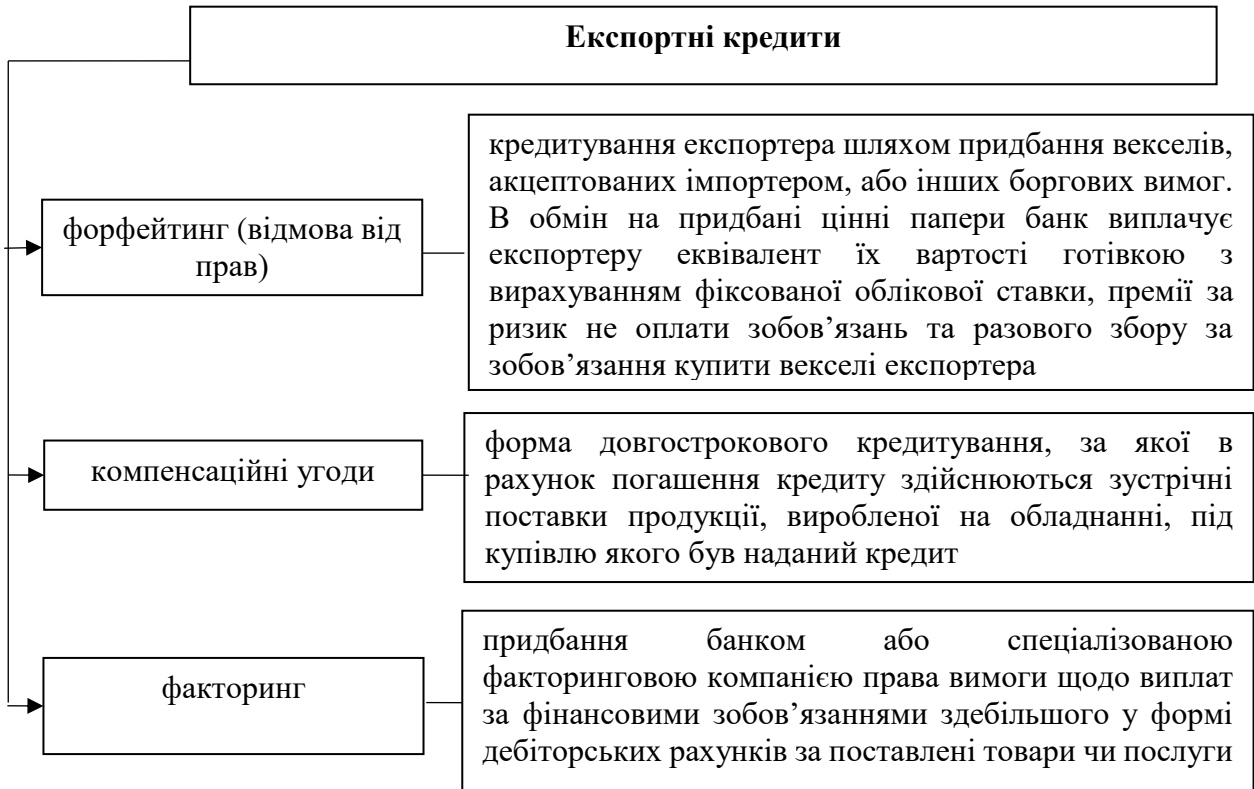
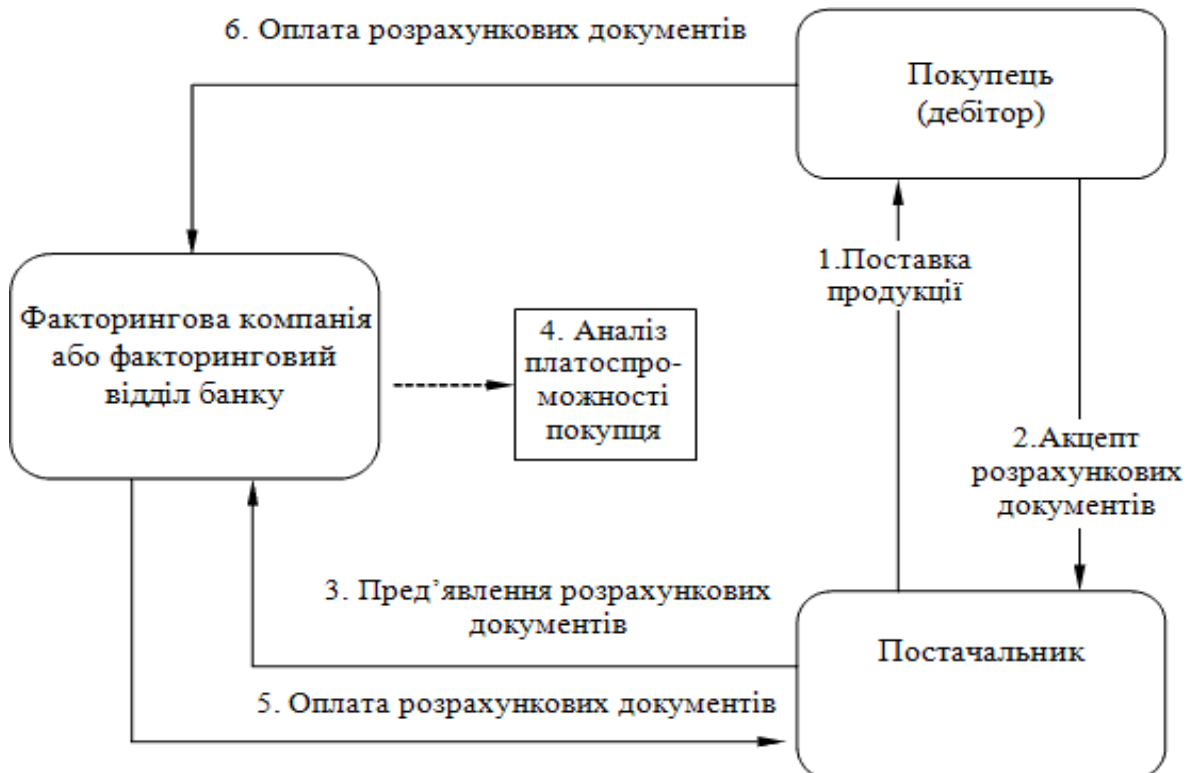
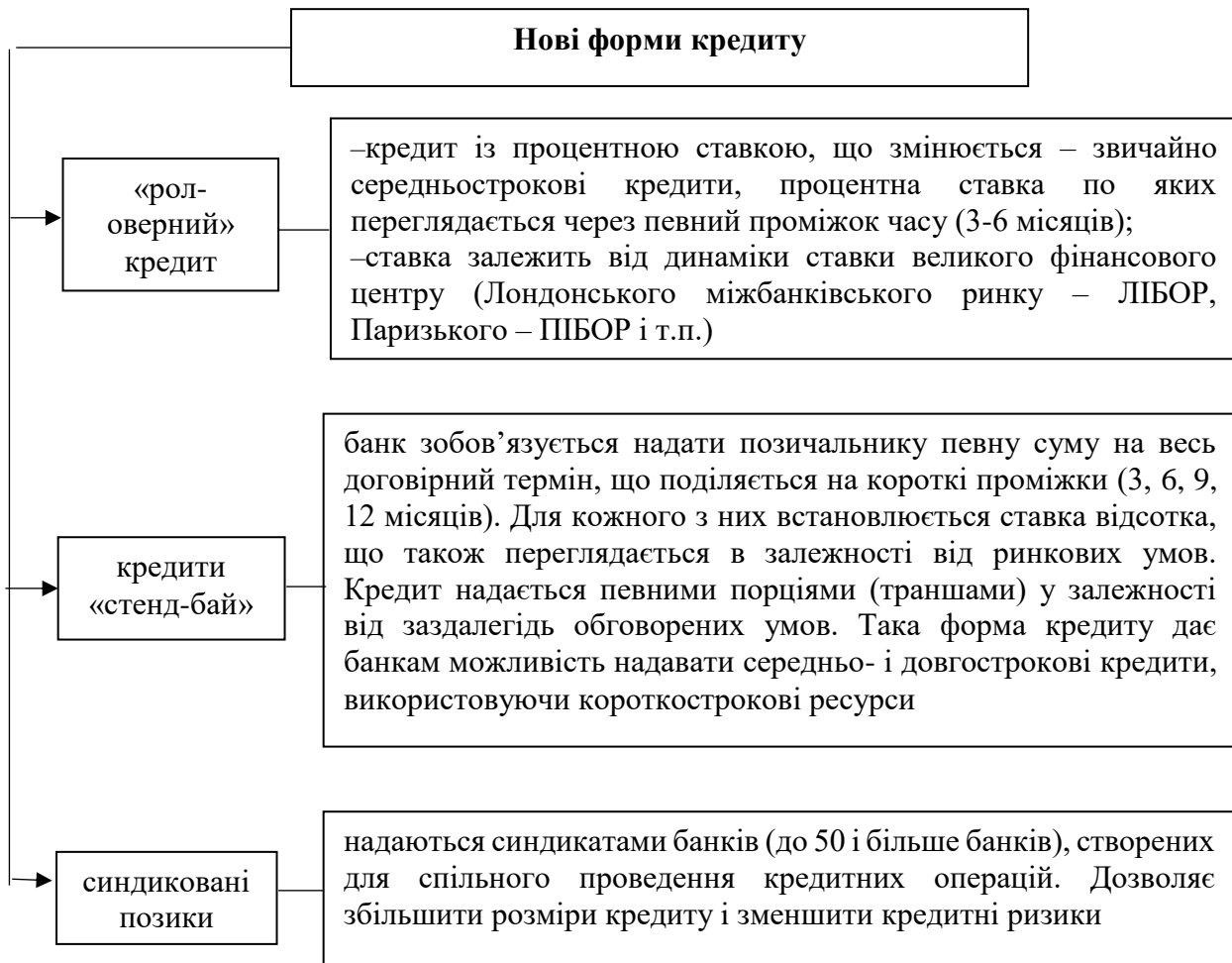
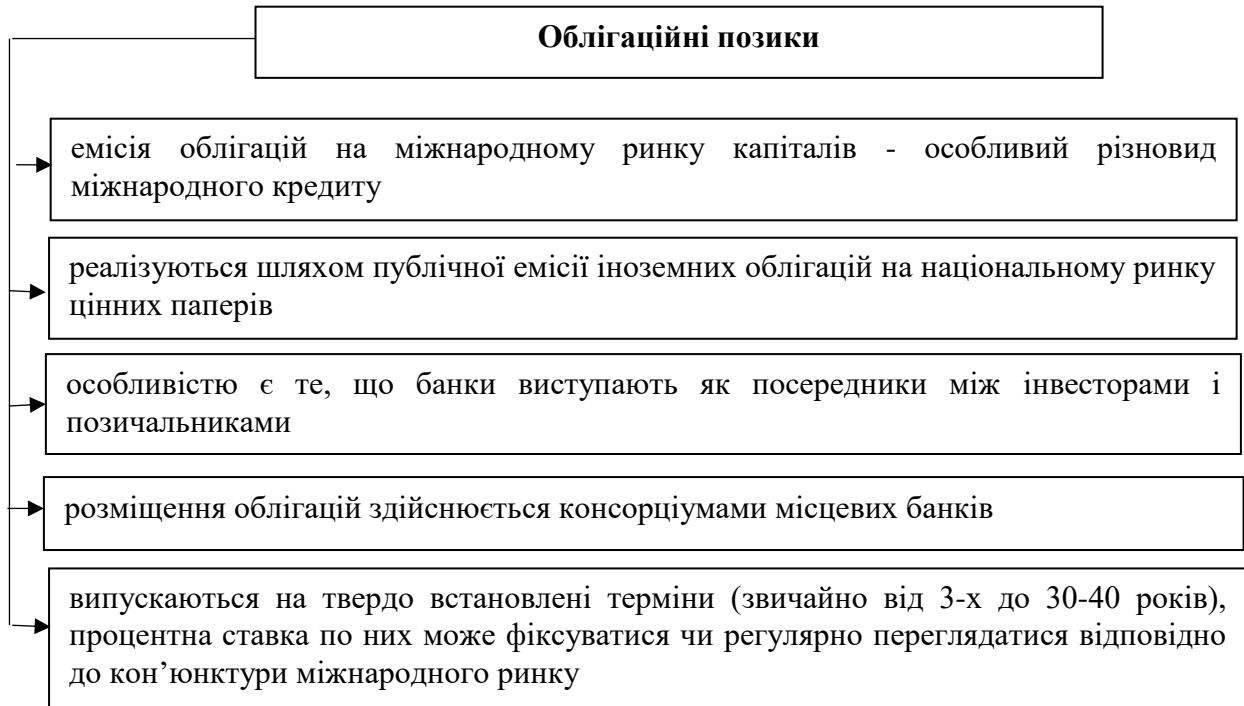

Схема здійснення факторингової операції

5. Сучасні особливості міжнародної міграції капіталу

Характерні риси сучасного стану міжнародної міграції капіталу

- високий динамізм іноземного інвестування. Спонукальними мотивами для цього процесу є одержання доступу до новітніх технологій, наближення виробництва до ринків збуту, прагнення обійти протекціоністські бар'єри, економія витрат виробництва, податкових відрахувань і т.п.;
- зростаюче значення експорту підприємницького капіталу (прямих інвестицій);
- скорочення частки банківських кредитів і підвищення ролі облігаційних позик у міжнародному кредитуванні (т.зв. сек'юритизація);
- зміна географії вивозу капіталу (якщо до Другої світової війни 3/4 капіталу направлялося з розвинутих країн у колонії і залежні держави, то сьогодні 4/5 іноземних інвестицій переміщується між розвинутими країнами);
- зміна співвідношення сил між головними експортерами (США поступово втрачають свої позиції як головний експортер, перетворюючись в нетто-імпортера, навпаки посилюються позиції Німеччини, Франції й особливо Японії);
- поява серед експортерів капіталів країн, що розвиваються (нафтовидобувні держави, нові індустріальні країни);
- активне втручання держави в міжнародне інвестування. Держава сама стала інвестором за кордоном, підтримує і стимулює приватні інвестиції, контролює міграцію капіталу за допомогою відповідного законодавства, через міжнародні організації створює сприятливі умови для діяльності своїх інвесторів за рубежом;
- скромні позиції країн СНД, Центральної і Східної Європи в міжнародних інвестиціях;
- йде гостра конкурентна боротьба за залучення капіталу. Основним засобом для цього є створення сприятливого інвестиційного клімату

Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу

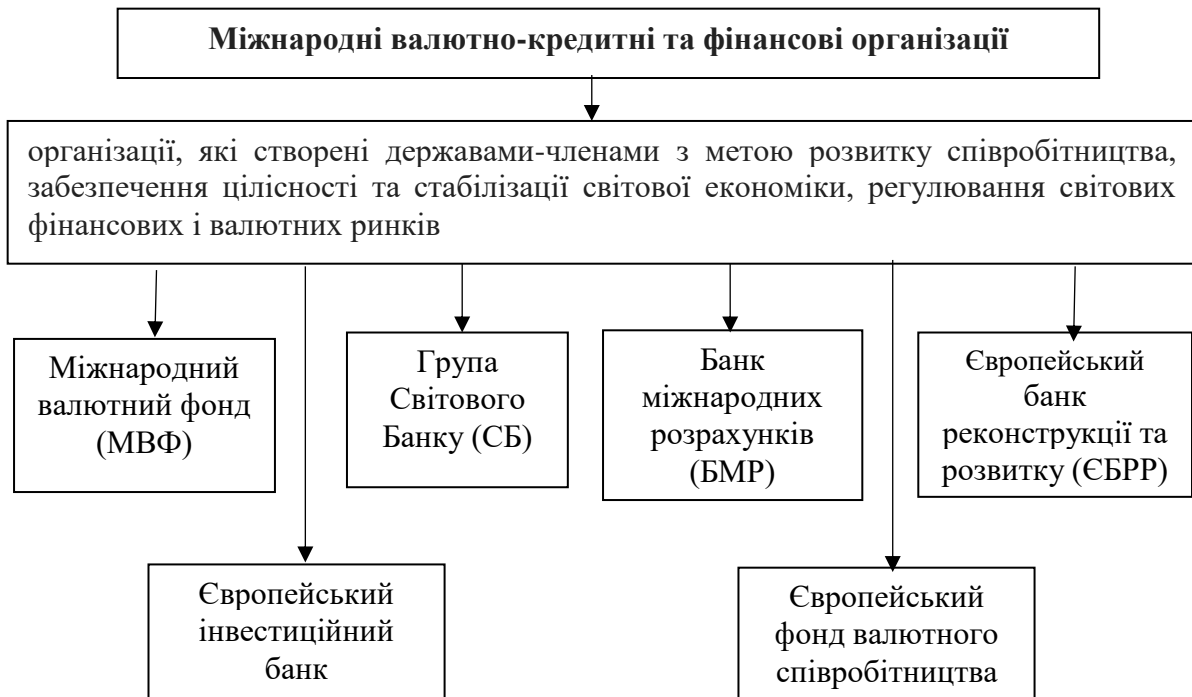
- зростання обсягів іноземних капіталовкладень;
- випереджальне зростання ПІІ порівняно з портфельними;
- посилення монополізації в експорті капіталу;
- превалююча роль депозитно-кредитних операцій транснаціональних банків;
- зростаюча концентрація ПІІ в розвинених країнах світу;
- загострення конкуренції між центрами «Світової тріади» – за світовий інвестиційний капітал;
- переважання в потоках капіталу його недержавних форм

Інвестиційний клімат

обставини (фактори), що бере до уваги іноземний інвестор при ухваленні рішення про капіталовкладення

6. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації

Міжнародний валютний фонд

міжурядова валютно-кредитна організація акціонерного типу, яка виконує функції регулювання, фінансування, нагляду та консультування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин

- створений на міжнародній конференції в м. Бреттон-Вудсі (США) у 1944 р., а розпочав працювати з 1947 р.;
- має статус спеціалізованого закладу ООН;
- у 1959 р. членами Фонду були 49 держав, у 1970 р. – 116, 1992 р. – 157, 1997 р. – 182, 2020 р. – 189 країн

Завдання МВФ

- сприяння розвитку міжнародної торгівлі та валютного співробітництва встановленням норм регулювання валютних курсів та контролю за їх дотриманням;
- сприяння багатосторонній системі платежів та ліквідація валютних обмежень;
- надання валютних кредитів державам-членам для вирівнювання платіжних балансів;
- організація консультативної допомоги з фінансових і валютних питань

Вступаючи до МВФ, країна зобов'язується

- постійно інформувати інші країни про співвідношення курсу національної грошової одиниці до іноземних;
- відмовитися від обмежень на обмін національних грошей на інші валюти;
- дотримуватися тієї економічної політики, яка приведе до зростання власного національного багатства;
- внести певну суму грошей (внесок за передплатою), свого роду членський внесок (квоту)

Формування ресурсів МВФ

- внески країн-учасниць відповідно до встановленої для кожної країни квоти;
- залучені кошти: кредит групи десяти в межах 17 млрд СДР; позики Центрального банку і скарбниці Саудівської Аравії та деяких інших країн. Загальна сума позик не повинна перевищувати 60% загального обсягу квот;
- продаж цінних паперів – нот (купівля Росією, Китаєм та Бразилією)

Квоти МВФ

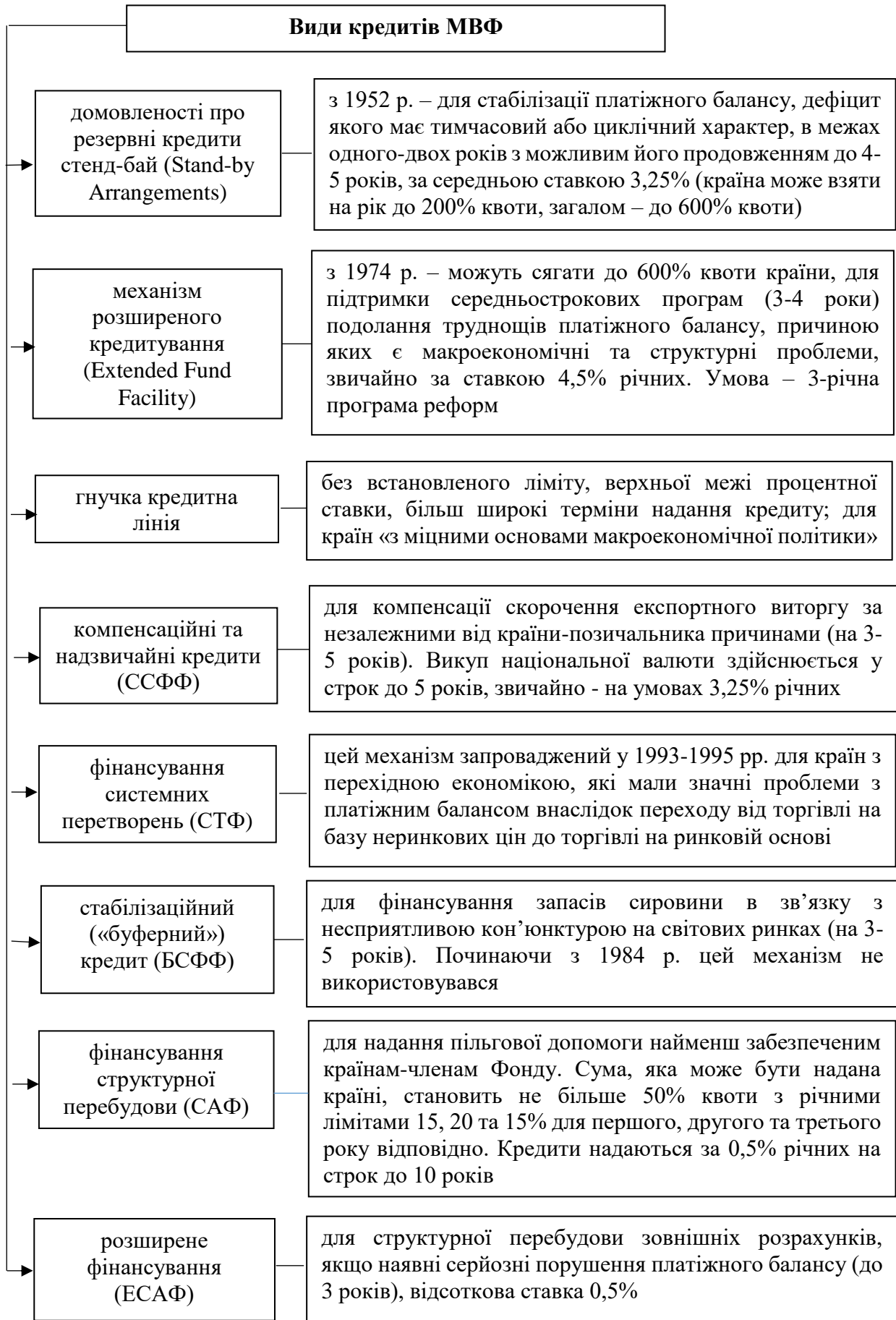
- створюють об'єднані грошові запаси, котрими МВФ користується для надання позик своїм членам;
- за їх допомогою визначається сума, яку країна, що внесла квоту, може позичити або отримати в МВФ при періодичному розподіленні спеціальних активів, відомих як СДР (чим більший внесок, тим більший кредит за необхідності може отримати країна);
- розмір квоти залежить від рівня економічного розвитку країни та її ролі в світовій економіці й міжнародній торгівлі; визначають «вагу» голосу кожного члена Фонду;
- при розрахунках квот застосовується спеціальна формула, що являє собою середньозважене значення ВВП (50%), відкритості (30%), економічної мінливості (15%) та міжнародних резервів (5%);
- квоти виражаються в спеціальних правах запозичення (СДР, від англ. special drawing rights) – розрахунковій одиниці Фонду;
- найбільша сума квот припадає на США, Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію. Частка 25 найбільш розвинутих країн становить близько 63%;
- внесок кожної країни в статутний капітал МВФ здійснюється на 25% СДР або твердій іноземній валюті (долари США, євро, ієні, фунті стерлінгів) та на 75% в національній валюті;
- кожні п'ять років квоти переглядаються у зв'язку з тим, що змінюється місце країни у світовій економіці;
- квота України у 2016 році була збільшена і становить 2011,8 млн СПЗ або орієнтовно 2796,4 млн дол. США;
- виходячи з розмірів квот, розподіляються голоси між країнами-членами у керівних органах МВФ. Кожний член має 250 базових голосів плюс один голос на кожні 100 тис. СДР своєї квоти

Механізми кредитування МВФ

Кредитні операції МВФ здійснює лише з офіційними органами країн-членів – казначействами, центральними банками, валютними стабілізаційними фондами. Кредити надаються у формі продажу іноземної валюти за національну, а погашають їх, викуповуючи національну валюту за іноземну.

Резервна частка. 25% квоти, що вноситься країною у іноземній валюті або СДР. Кредитна позиція збільшує резервну частку, якщо ця частина квоти використовується для кредитування іншої країни.

Кредитна частка. Сума, яку може отримати країна відповідно до квоти – 125% розміру (сума валюти країни в капіталі МВФ не може перевищувати 200%).

Умови, що висуває МВФ

- свобода руху капіталу;
- зменшення бюджетних дефіцитів;
- широка приватизація державних підприємств, навіть в інфраструктурних галузях національної економіки;
- обмеження кредитування через високі процентні ставки – згасання розвитку промисловості;
- скорочення соціальних програм та реформа житлово-комунального сектору (безкоштовна освіта, медичне забезпечення, суспільний транспорт, дешеве житло);
- скорочення заробітних плат та обмеження діяльності профспілок;
- експортно-орієнтована політика;
- податкова реформа, як правило, зі зростанням виплат середнім класом, дрібним та середнім бізнесом;
- підтримка стабільності національної валюти через обмеження грошової маси;
- гнучкий курс національної валюти

Група Світового банку

багатостороння неурядова кредитно-фінансова установа, яка об'єднує п'ять окремих установ

Міжнародний банк
реконструкції та
розвитку (1944)

Міжнародна
фінансова
корпорація (1956)

Міжнародна
асоціація розвитку
(1960)

Багатостороннє
агентство гарантії
інвестицій (1988)

Міжнародний центр з
врегулювання інвестиційних
суперечок (1966)

Офіційні цілі усіх членів Групи Світового банку – зменшення бідності і підвищення життєвих стандартів країн-членів шляхом сприяння економічному розвитку

Мета Світового банку

- сприяння реконструкції і розвитку території його членів шляхом інвестування капіталу для відродження економік, зруйнованих війною;
- сприяння інвестуванню іноземного капіталу шляхом гарантування або участі у позиках та інших інвестиціях, що здійснюються іноземними інвесторами;
- сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримки рівності і збалансованості у розрахункових балансах шляхом заохочення міжнародного інвестування у розвиток виробничих ресурсів своїх членів

Міжнародний банк реконструкції та розвитку

- це найбільша установа, що надає позики на розвиток країнам з середнім рівнем доходів, а також відіграє роль головного каталізатора щодо фінансування з інших джерел;
- розпочав свою діяльність 25 червня 1946 р.;
- діяльність зосереджена на двох сферах – макроекономічна стабілізація та інституційні зміни;
- допомога в здійсненні приватизації, зміні форм власності, упровадженні антимонопольних заходів та ін.;
- кошти вкладаються в основному в інфраструктурні галузі (транспорт, енергетика, зв'язок), сільське господарство; фінансування державного управління, освіти, охорони здоров'я, програм технічної співпраці тощо; мікрофінансування (кредитні лінії для фінансування малого та середнього бізнесу);
- позики надаються лише урядам країн або під їхню гарантію державним та приватним організаціям і корпораціям;
- позики надаються на термін 15-20 років з 5-річним пільговим періодом (сплачується тільки % та кошти резервування)

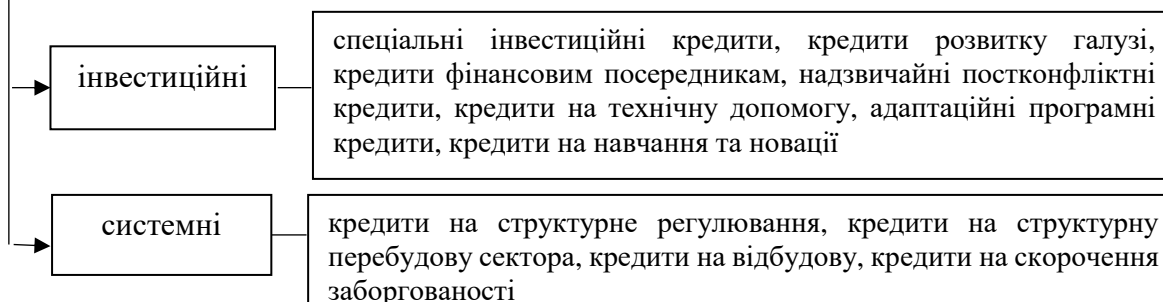
Основні вимоги до країн, що бажають вступити до МБРР

- незалежна зовнішня політика;
- дотримання прав і обов'язків, визначених в уставі Банку;
- членство у МВФ

Основні завдання, принципи утворення і діяльності МБРР

- можливість вступу до МБРР нових членів;
- процедури виходу будь-якої країни з Банку і процедури припинення роботи Банку;
- регламентацію роботи Банку, його організаційної структури, порядку формування вищих органів керівництва та їхні повноваження;
- порядок формування та використання авуарів МБРР

Види кредитів МБРР

Питання для самоперевірки знань

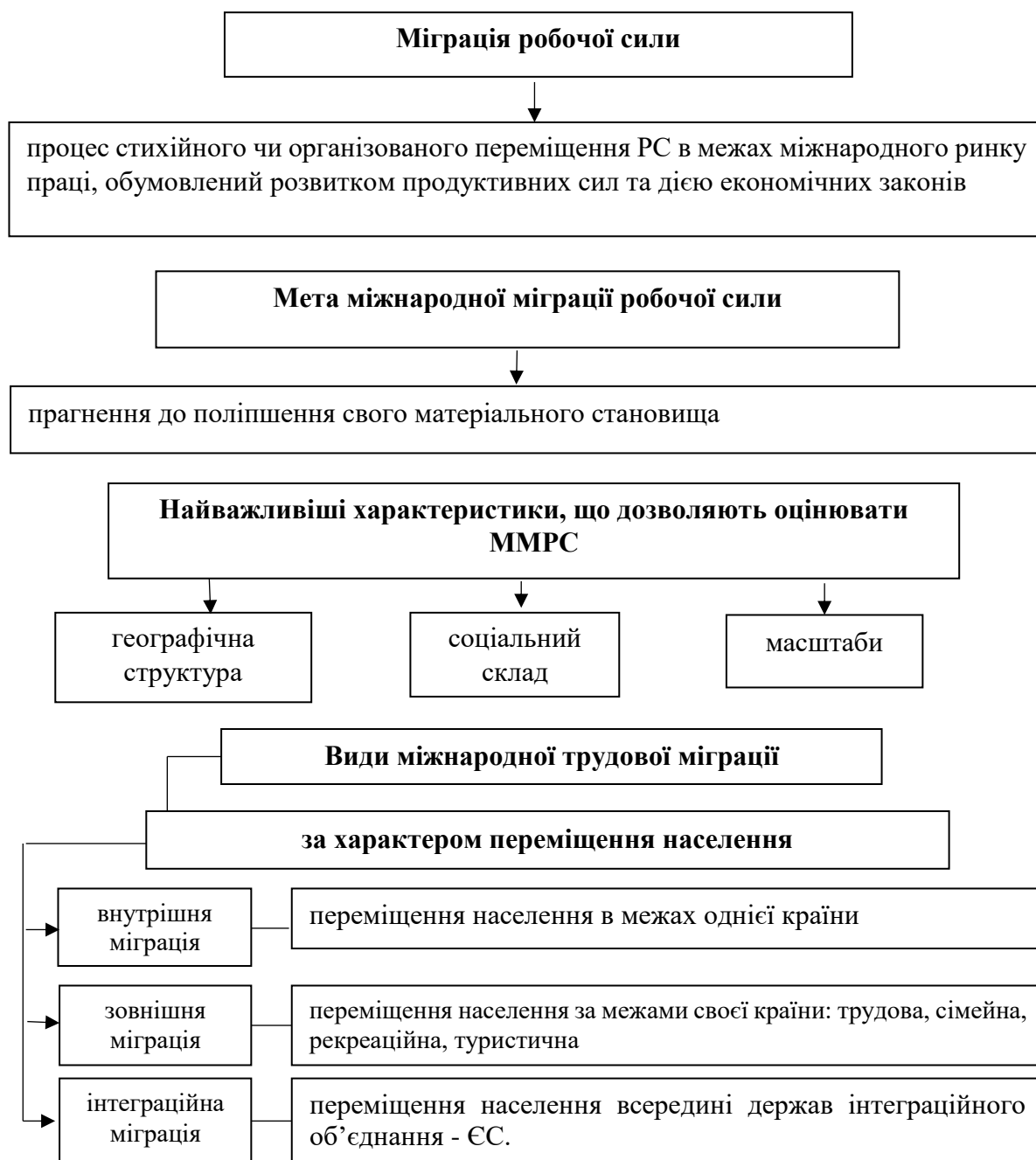
1. Що ви розумієте під міжнародним рухом капіталу?
2. Охарактеризуйте етапи виникнення і розвитку міжнародного руху капіталу.
3. Які чинники обумовлюють перетворення закордонного інвестування в головну форму сучасних МЄВ?
4. Назвіть основні причини міжнародного руху капіталу.
5. Охарактеризуйте основні фактори, що активізують міжнародний рух капіталу.
6. Проаналізуйте форми міжнародного руху капіталу.
7. Поясніть відмінність підприємницького та позичкового капіталу.
8. Чим прямі інвестиції відрізняються від портфельних?
9. Яку роль відіграє міжнародна міграція капіталу в розвитку світового господарства? Дайте характеристику соціально-економічних наслідків вивозу капіталу для його експортерів і імпортерів.
10. Розмежуйте абсолютні та відносні показники міжнародного руху капіталу.
11. Що таке світовий фінансовий ринок? Охарактеризуйте його функції та основні передумови створення.
12. Назвіть структурні елементи світового фінансового ринку.
13. Охарактеризуйте функціональну структуру світового фінансового ринку.
14. Проаналізуйте інституціональну структуру світового фінансового ринку.
15. Які особливості валютної структури світового фінансового ринку?
16. Дайте характеристику провідним світовим фінансовим центрам?
17. Якими є ключові тенденції розвитку світового фінансового ринку?
18. Яку роль грають ТНК в експорті капіталу?
19. Охарактеризуйте суть, суб'єкти та функції міжнародного кредиту.
20. Проаналізуйте види міжнародного кредиту за різними критеріями.
21. Які нові форми кредитування використовуються на міжнародному кредитному ринку?
22. Назвіть характерні риси сучасного стану міжнародної міграції капіталу.
23. Виділіть сучасні тенденції міжнародного руху капіталу.
24. Що таке інвестиційний клімат? Назвіть основні складового інвестиційного клімату.
25. Яким чином може бути поліпшений інвестиційний клімат на Україні?
26. Яку небезпеку для країни може мати великий зовнішній борг?
27. Назвіть основні міжнародні валютно-фінансові організації. Чи є розходження в їхніх функціях?
28. Яку роль відіграють міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації у процесах міжнародного кредитування?
29. У діяльності яких міжнародних валютно-фінансових організацій бере участь Україна?

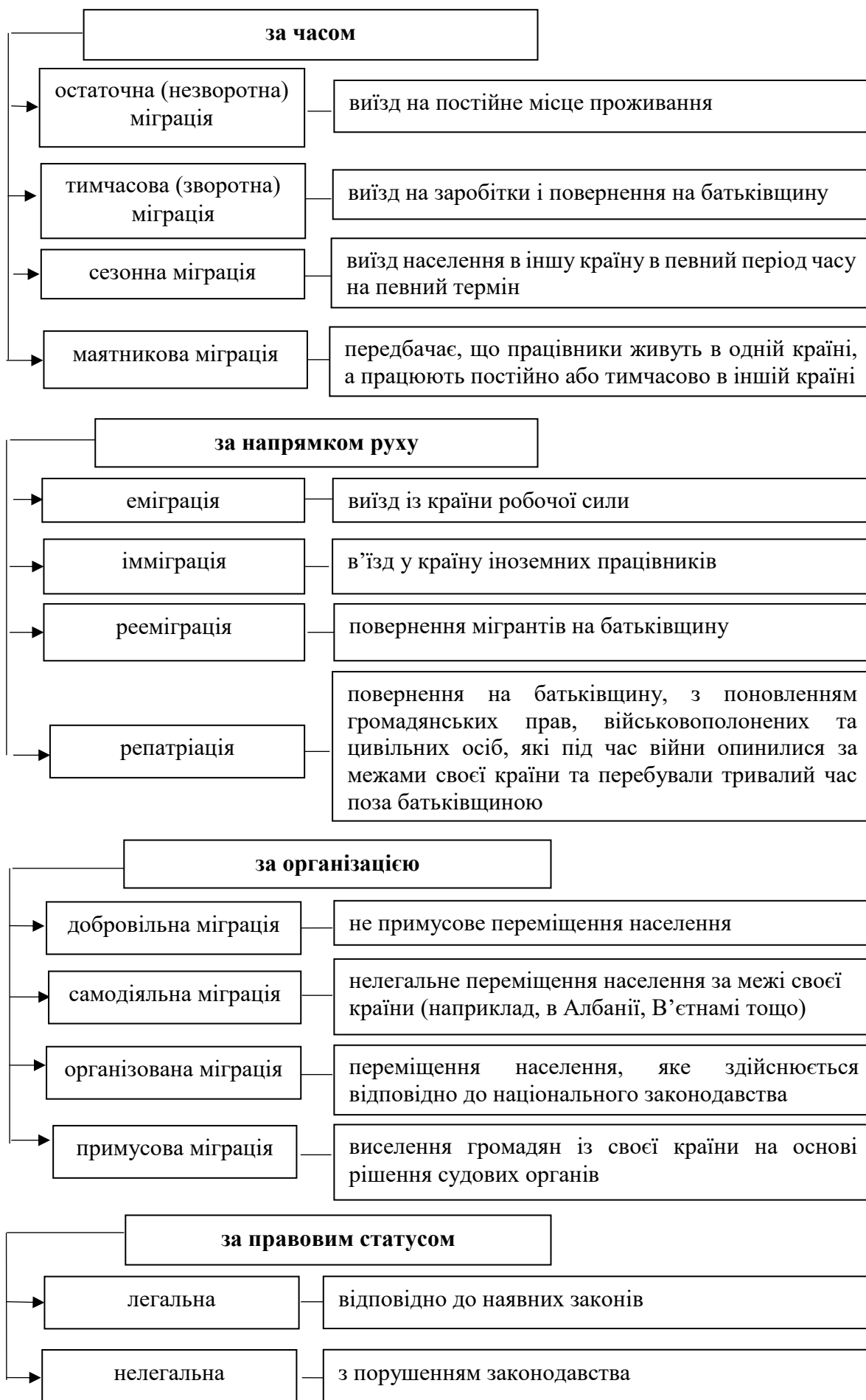
Тема 5

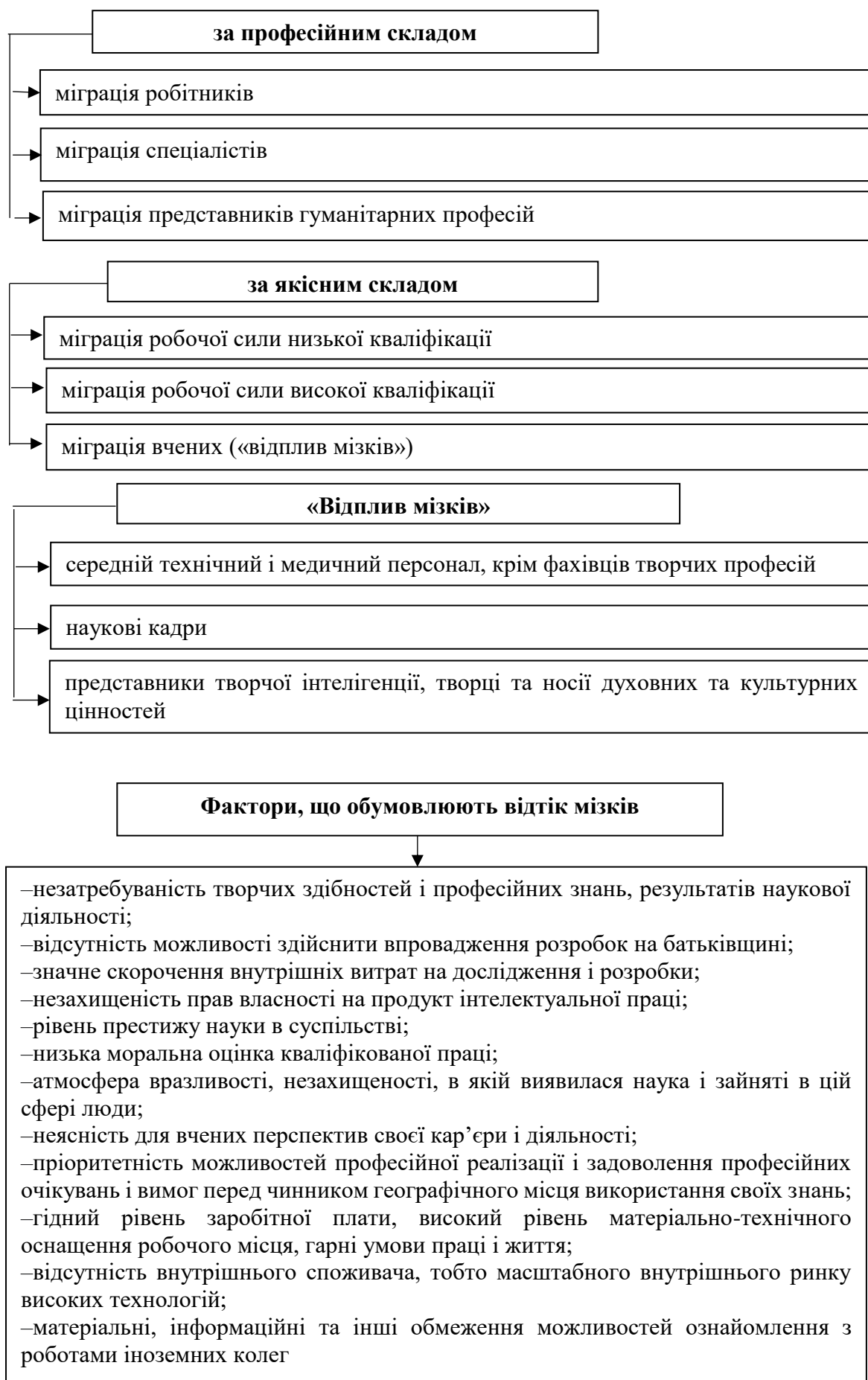
Міжнародна міграція робочої сили

1. Сутність, причини і види міжнародної трудової міграції.
2. Етапи розвитку міжнародної міграції робочої сили.
3. Напрямки міграції робочої сили. Світові міграційні центри.
4. Економічні і соціальні наслідки міжнародної трудової міграції.
5. Регулювання міжнародних міграційних процесів.
6. Україна в світових міграційних процесах.

1. Сутність, причини і види міжнародної трудової міграції

Чинники «привабливості» країн-імпортерів для «мізків»

- висока заробітна плата, здатна забезпечити гідні умови життя і праці;
- поліпшення матеріально-технічної бази досліджень;
- можливість доступу до сучасного устаткування і засобів комунікації;
- акумуляція наукових знань;
- підвищення кваліфікації і інтелектуального потенціалу вченого;
- можливість професійної самореалізації, кар'єрне зростання, а саме заняття високих наукових або адміністративних посад як результат підвищення значущості наукових кадрів для організації;
- досягнення більшої конкурентоспроможності;
- можливість міжнародних контактів і залучення до висококласного середовища професійного спілкування;
- відбувається формування якісно нового типу дослідника, відповідного принципам розвитку і функціонування інформаційного суспільства;
- здобуття нових знань, навиків, досвіду

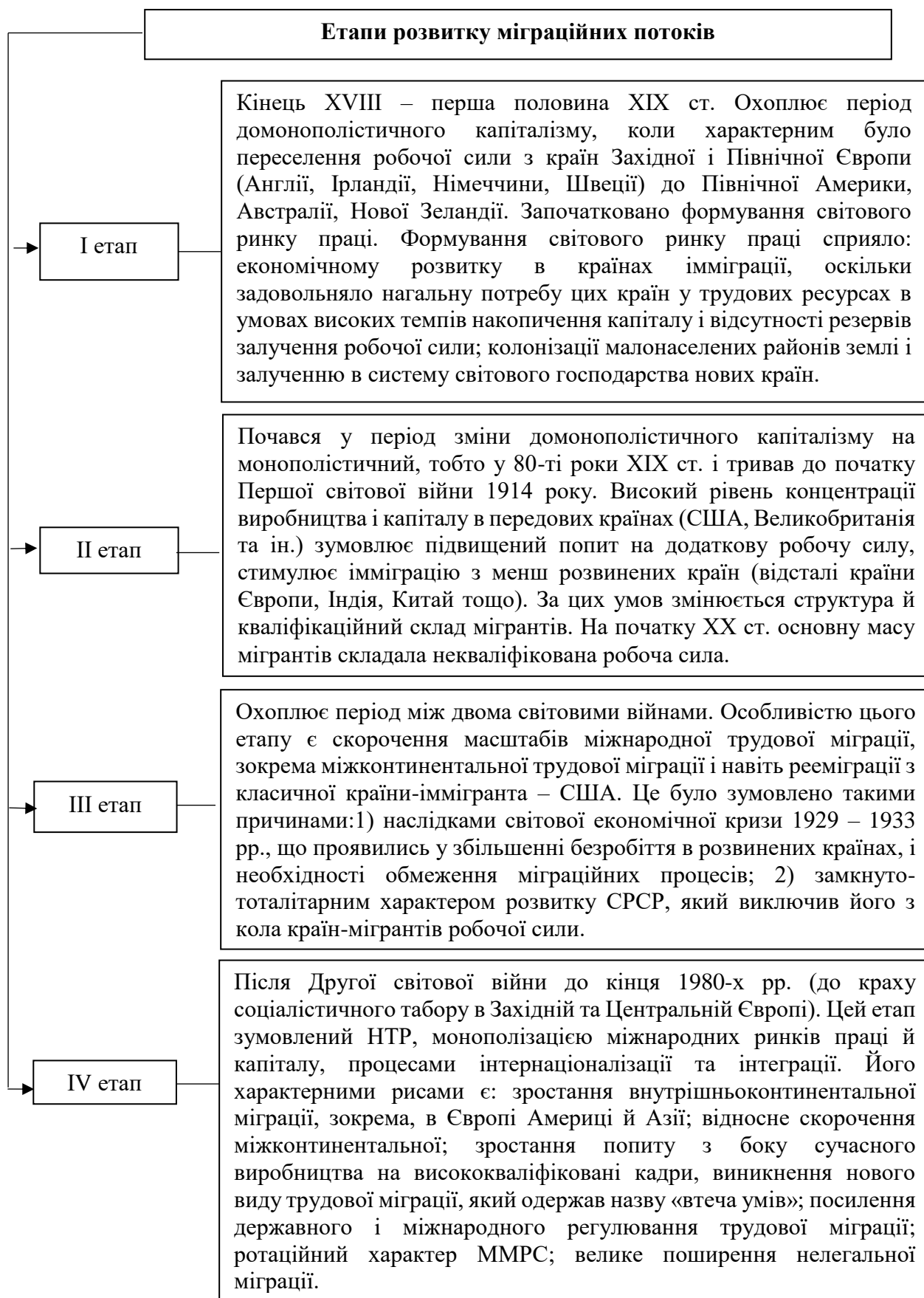
Основні причини міжнародної міграції робочої сили

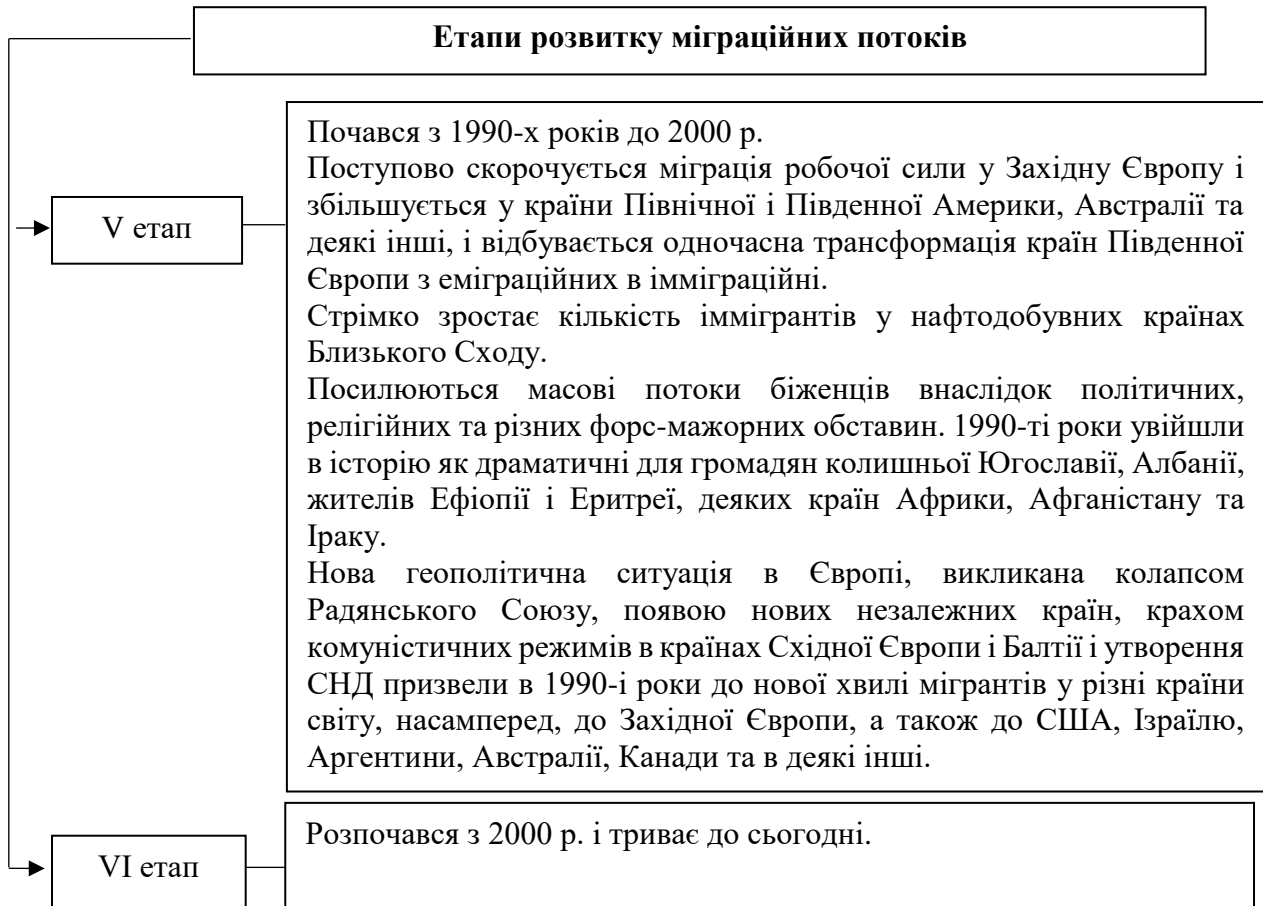
- дія чинників виштовхування і тяжіння, які мають економічну, демографічну, соціальну і політичну природу. Основа такого підходу була закладена ще в теорії Е. Лі, розробленій в 60-ті роки ХХ століття. Згідно з теорією «тяжіння-виштовхування» (pull-push) у країнах виїзду виділяється визначальна роль виштовхуючих» чинників, а в країнах в'їзду – відповідно роль «притягуючих» чинників.
- незадовільні економічні умови життя працездатного населення в країнах еміграції (низький рівень заробітної плати, безробіття, низький життєвий рівень, зубожіння і т.д.);
- стабільний порівняно високий рівень заробітної плати в основних імміграційних центрах (США, Західна Європа);
- порівняно вищий технічний рівень умов праці в країнах імміграції;
- соціальні умови для більш повної реалізації своїх можливостей у країнах імміграції;
- природні катаклізми в країнах еміграції і вищий рівень охорони навколишнього середовища у країнах імміграції;
- політичні, військові, релігійні, національні, культурні причини

Закономірності розвитку міжнародної міграції робочої сили

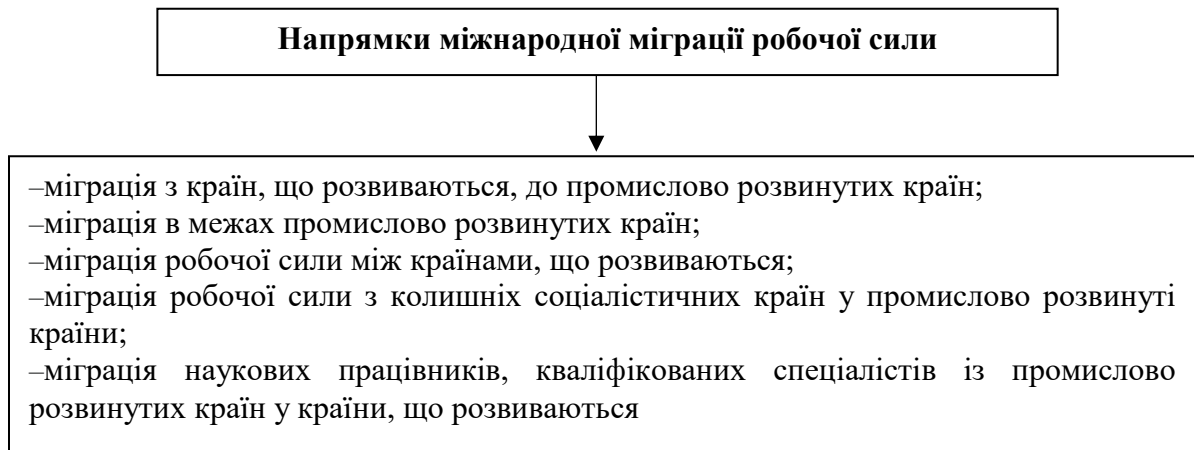
- переважання міграції робочої сили у загальному обсязі міграційних потоків;
- зростання демографічних факторів у розвитку міжнародної міграції робочої сили;
- розширення географії міжнародної міграції робочої сили (зростає кількість країн, звідки емігрує і куди іммігрує населення);
- розширення масштабів міжнародної міграції робочої сили. Це означає збільшення кількості міграційних потоків робочої сили, а також розширення структури міграційних потоків (вчені, робітники, спеціалісти і т. д.) та збільшення форм міграції;
- збільшення обсягів нелегальної міграції;
- збільшення частки висококваліфікованих спеціалістів (робітників, інженерів тощо) у міграційних потоках;
- глобальний характер міжнародної міграції робочої сили - в міграційні потоки втягнуто більшість країн світового співтовариства;
- інтенсивний характер міжнародної міграції робочої сили - зростання кількості і швидкості міграції населення

2. Етапи розвитку міжнародної міграції робочої сили

3. Напрямки міграції робочої сили. Світові міграційні центри

Кількісні виміри міграційних процесів

- кількість емігрантів, що виїхали з конкретної країни за певний проміжок часу;
- кількість іммігрантів, що прибули до країни;
- співвідношення емігрантів і іммігрантів (міграційне сальдо);
- кількість емігрантів (іммігрантів) за професіями, спеціальностями, галузями, віком тощо;
- питома вага іммігрантів у загальній чисельності зайнятих у країні взагалі і в окремих галузях;
- середня оплата (погодинна, місячна, річна) іммігрантів взагалі і в розрізі окремих галузей та її співвідношення з оплатою праці резидентів;
- річна сума та питома вага приватних переказів емігрантів в платіжному балансі країни тощо.

4. Економічні і соціальні наслідки міжнародної трудової міграції

Переваги країн-імпортерів робочої сили

- внаслідок зменшення витрат виробництва підвищується конкурентоспроможність товарів, які виробляються країною, що пов'язано з більш низькою ціною іноземної робочої сили;
- формування додаткового попиту на товари і послуги з боку робітників-іммігрантів, що впливає на економічну кон'юнктуру; стимулювання зростання виробництва і додаткової зайнятості у країні перебування;
- економія на витратах на освіту та професійну підготовку;
- формування економічного, науково-технічного, культурного потенціалу країн;
- економія витрат на закупку ліцензій, патентів і ноу-хау за кордоном у разі в'їзду «носія» цих досягнень;
- іноземні робітники часто розглядаються як певний амортизатор у випадку кризи та безробіття;
- іноземні робітники не забезпечуються пенсіями і не враховуються при реалізації різного роду соціальних програм;
- іммігранти поліпшують демографічну проблему;
- збільшується об'єм робочої сили, в складі якої переважають висококваліфіковані спеціалісти;
- підвищуються темпи економічного зростання і науково-технічного прогресу;
- збільшується об'єм випуску продукції і національного доходу;
- зростає конкуренція на внутрішньому ринку праці і як наслідок знижується ціна робочої сили;
- заповнюються вільні соціально-непривабливі та непрестижні робочі місця (домогосподарок, сміттярів, вантажників тощо);
- приріст податкових надходжень до бюджету внаслідок підвищення темпів економічного зростання.

Недоліки імміграції

- додаткова конкуренція на ринку праці призводить до зростання безробіття; зниження заробітної плати;
- зростання соціальної напруженості в суспільстві, конфлікти на расовому, національному та регіональному ґрунті, зростання злочинності та інших негативних явищ;
- працівники-іноземці, як правило, зазнають у країні – імпортері робочої сили різних форм дискримінації, починаючи з умов прийняття на роботу, оплати праці і закінчуючи сферою медичного обслуговування, страхування.
- витрати адаптації представників чужих (а іноді і просто далеких) культур.

Вигоди для країни-експортера

- експорт РС є важливим джерелом притоку валюти в країну;
- пом'якшує проблему зайнятості і соціальну напругу у країні-експортері;
- з'являється тенденція до зростання заробітної плати;
- РС підвищує свою кваліфікацію за кордоном, знайомиться з передовою організацією виробництва

Негативні наслідки для країни-експортера робочої сили

- прямі економічні збитки, пов’язані з «відпливом інтелекту» і відповідно втратою частини національного доходу через відтік кваліфікованих, ініціативних і молодих працівників;
- зростання споживання зароблених коштів за кордоном, бажання приховати одержані доходи, щоб уникнути оподаткування;
- іноді відбувається декваліфікація емігрантів (якщо вони працюють за кордоном не відповідно до наявної кваліфікації);
- серйозною є проблема реадптації працівників, що повертаються з роботи за кордоном;
- постійна орієнтація країни на експорт робочої сили породжує усередині суспільства, а особливо в молодого покоління, втрату віри в перспективи національної економіки, а отже, призводить, крім соціально-психологічних проблем, до «втечі капіталу» (зниження рівня інвестицій усередині країни)

5. Регулювання міжнародних міграційних процесів

Форми регулювання міжнародної міграції робочої сили

імміграційна політика

основна мета – захист національного ринку праці від неконтрольованого притоку іноземної робочої сили

інструменти

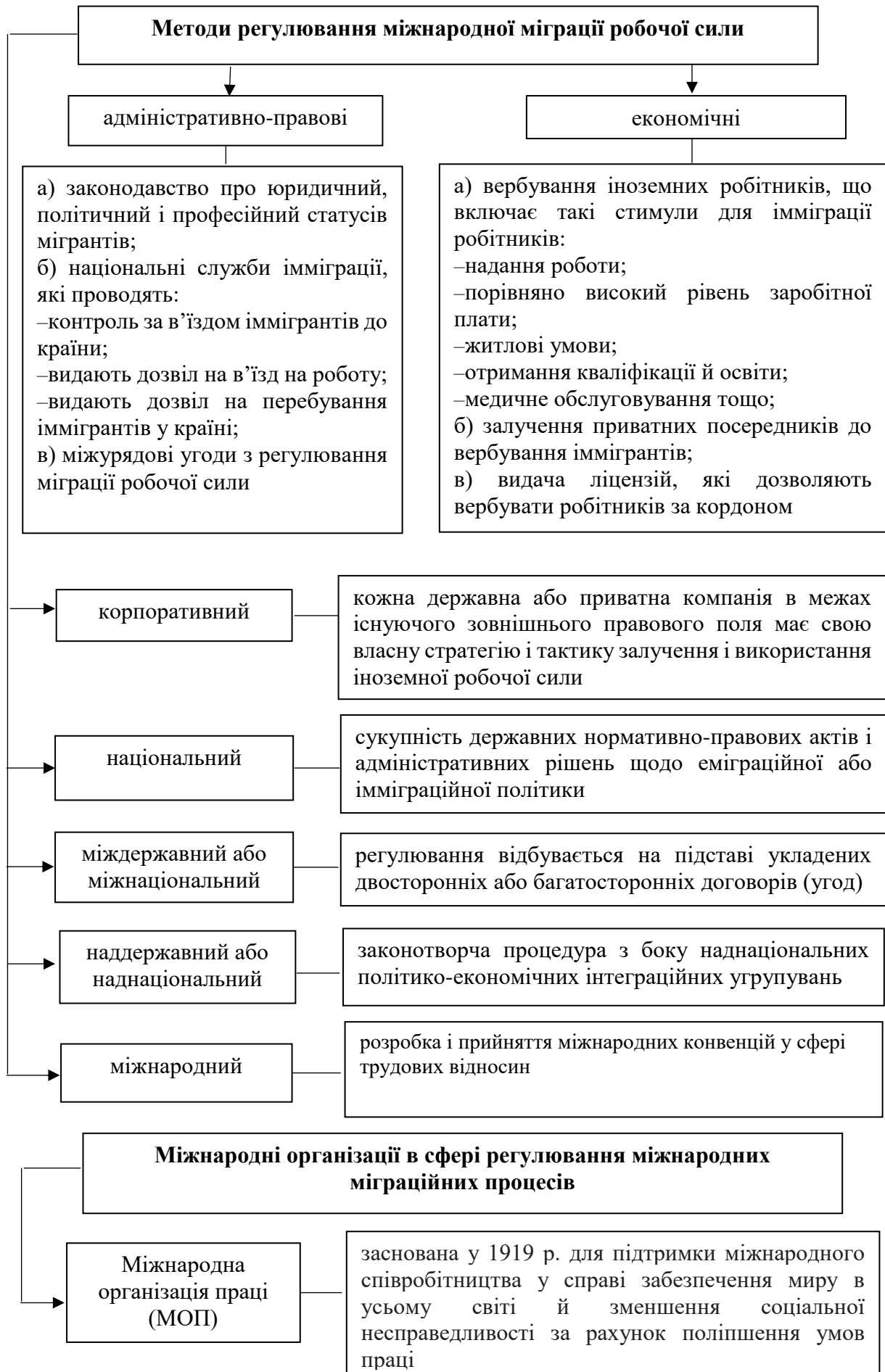
- регулювання чисельності прибуваючої робочої сили;
- регулювання якісного складу іммігрантів (вікові обмеження; необхідність проходження процедури визнання документів про освіту і кваліфікацію; національність; гарний стан здоров’я; обмеження політичного характеру);
- регулювання тривалості перебування (у Німеччині – 3-5 років, у Норвегії – 1 рік);
- визначення юридичного статусу іммігрантів (їх соціально-економічних і юридичних прав);
- програми репатріації (повернення на батьківщину). Для цього використовуються різні засоби, починаючи від плати за наймання іноземної робочої сили і штрафів за використання праці нелегалів до надання іноземцям матеріальної допомоги за умови остаточного від’їзду з країни

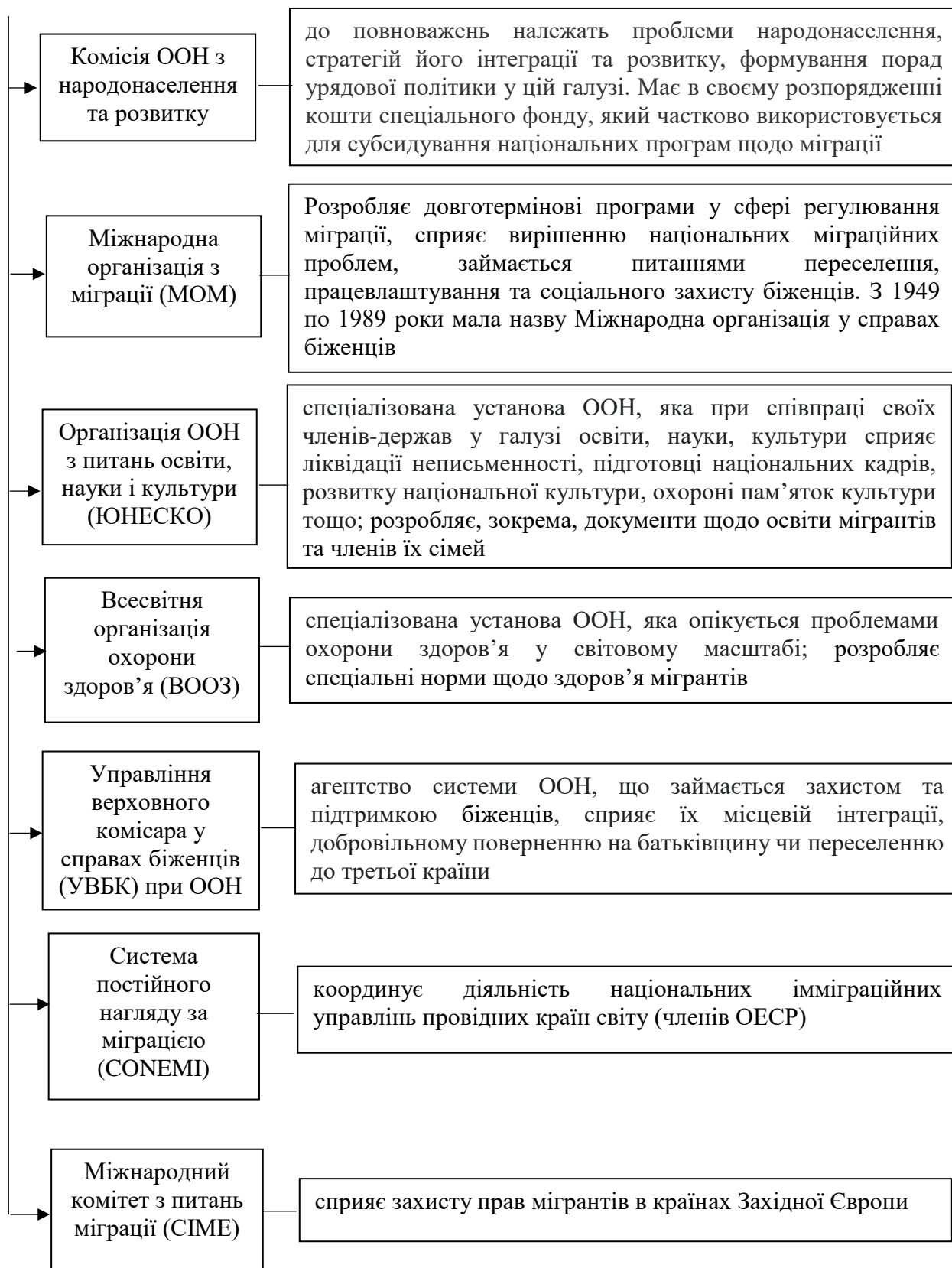
еміграційна політика

основними цілями є захист прав співвітчизників за кордоном і скорочення втрат від виїзду національної робочої сили

інструменти

- регулювання масштабів еміграції і якісного складу емігрантів;
- для захисту прав емігрантів за кордоном створюються різні представництва, призначаються спеціальні посадові особи для контролю за виконанням міжнародних угод, укладають дво- і багатосторонні угоди між країнами, розробляються спеціальні міждержавні програми;
- надання соціальних гарантій трудовим емігрантам;
- запроваджується порядок обов’язкового державного ліцензування діяльності фірм, що займаються працевлаштуванням за кордоном

Міжнародна організація праці (МОП)

- створена у 1919 р. відповідно до Версальського мирного договору при Лізі Націй;
- у 1946 р. стала першою спеціалізованою установою ООН;
- Україна є членом МОП з 1954 р.;
- у 1969 р. з нагоди 50-річчям МОП було присвоєно Нобелівську премію миру;
- створена і діє з метою встановлення і забезпечення суспільної злагоди, захисту прав людини, розвитку принципів трипартизму, соціального прогресу в усьому світі

Діяльність МОП зосереджена на

- сприянні повній зайнятості;
- розвитку людських ресурсів;
- підвищенні рівня життя;
- вдосконаленні трудового законодавства;
- удосконаленні професійно-технічної освіти;
- впровадженні сучасних методів управління

Основні напрями роботи МОП

- нормотворча діяльність,
- міжнародна технічна співпраця,
- дослідження та публікації

Функції МОП

- прийняття конвенцій і рекомендацій, що встановлюють міжнародні трудові стандарти (тривалість робочого дня, умови праці, оплати праці, соціальне забезпечення і т. д.);
- консультативна функція;
- координування і навчання;
- посилення координації діяльності з Міжнародним бюро праці;
- розробка регіональних програм;
- адміністративно-управлінська

Міжнародна організація з міграції (МОМ)

- є міжурядовою організацією, що спрямовує свої зусилля на впровадження підходів, заснованих на принципах гуманності та поваги до прав людини у питаннях міграції, у сприянні та регулюванні міграційними процесами, а також у протидії торгівлі людьми;
- була заснована в 1951 р.;
- МОМ має більш ніж 280 представництв у світі. Представництво МОМ в Україні, що є її членом, розпочало свою діяльність у 1996 р.;
- МОМ працює у чотирьох широких галузях міграційного менеджменту, серед яких:
 - міграція та розвиток;
 - сприяння врегульованій міграції;
 - упорядкування міграції;
 - примусова міграція

Основні функції МОМ відповідно до статуту

- розробка довгострокових програм в області регулювання міграційних потоків;
- надання допомоги з питань організації міграції;
- розвиток технічного співробітництва в області міграції;
- запобігання відпливу умів і рееміграція;
- надання експертних послуг у зв'язку з міжнародною міграцією робочої сили;
- організація пересування біженців;
- надання державам форуму для обміну думками, досвідом і співробітництва

6. Україна в світових міграційних процесах

Головні причини еміграції населення з України

- велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу;
- незадоволеність роботою та умовами праці;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;
- національні причини (виїзд на історичну батьківщину, наприклад. євреїв);
- екологічні причини;
- політичні причини;
- економічна нестабільність у країні й невизначеність шляхів виходу з неї;
- відсутність безпеки громадян;
- структурна перебудова економіки і пов'язані з нею зростання безробіття, процеси роздержавлення власності й приватизації, які супроводжуються збільшенням мобільності капіталу, його інтенсивним міжгалузевим і географічним переливанням;
- нерівномірність в розміщенні продуктивних сил, суттєві відмінності в соціально-економічних умовах життя в селі і в місті, в різних регіонах країни;
- різке погіршення екологічної ситуації в окремих регіонах;
- інтенсифікація міграційних процесів на національному ґрунті;
- розширення зовнішньоекономічних зв'язків України, а також лібералізація режиму виїзду громадян за кордон

Позитивні наслідки трудової міграції для України

- сприяння інтеграції України до міжнародного ринку праці через міждержавний обмін робочою силою;
- послаблення тиску безробіття на національному ринку праці, зниження соціальної напруги у суспільстві;
- надання можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, познайомитись із світовим досвідом, покращити матеріальне становище як самих емігрантів, так і членів їх родин;
- надбання українцями нових знань та вмінь, прискорення обміну технологіями, розширення можливостей для підприємництва (стартовий капітал, ідеї);
- стимулювання до більш продуктивної діяльності українських працівників через створення конкуренції з закордонними фахівцями;
- підвищення світового рейтингу України, як демократичної, вільної та відкритої держави;
- надходження в Україну додаткової іноземної валюти шляхом грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками.

Перекази від «заробітчани»:

- поповнюють валютний фонд країни; підтримують платіжний баланс і позитивно впливають на стійкість гривні;
- виконують соціальну функцію: стають допомогою для сімей трудових мігрантів у післякризовий період, а накопичені засоби дозволяють сім'ям інвестувати та створювати власний бізнес

Негативні наслідки трудової еміграції для України

- втрата країною найконкурентоздатнішої частини власних трудових ресурсів;
- масовий відтік продуктивної робочої сили, особливо учених і спеціалістів, негативно впливає на структуру працездатного населення, супроводжується ослабленням та розривом сімейних зв'язків, уповільнює темпи розвитку науково-технічного прогресу, завдає певних економічних збитків;
- нестача кадрів окремих простих професій в Україні;
- втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться емігрантами в якості власних заощаджень;
- поглиблення нерівності в доходах між домашніми господарствами, які мають мігрантів, і в яких їх немає;
- дефіцитна пенсійна система через недоотримання мільярдних внесків;
- поширення випадків зловживань та ошукувань громадян приватними агентствами з працевлаштування;
- виникнення політичних та економічних претензій до нашої країни в зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової еміграції українців;
- використання наших громадян за кордоном на низько кваліфікованих, важких роботах зі шкідливими умовами праці, наявність випадків їх дискримінації та експлуатації з боку місцевих роботодавців;
- тривала відірваність трудових емігрантів від родини, існування можливостей потрапити у воєнні конфлікти і навіть загинути;
- підвищення злочинності та соціальної напруги у суспільстві через міжнаціональні конфлікти, чисельні порушення правил оформлення документів на перебування та проживання іноземцями, використання України в якості транзитної території для подальшої еміграції у розвинуті західні країни

Міграційні загрози національній безпеці держави

–зменшення чисельності населення в результаті міграцій і природного руху (за певних умов це може призвести до неможливості підтримання необхідного рівня господарської освоєння території);
 –значні міграційні втрати населення, перш за все молодого та середнього віку, зокрема еміграція висококваліфікованих спеціалістів;
 –нелегальна міграція наших співгромадян за кордон, чимало з яких опиняються у безправному становищі і позбавлені можливості користування захистом держави;
 –притік та транзит нелегальних мігрантів з країн, що розвиваються, включаючи кримінальні елементи

Можливі канали припливу іммігрантів

–повернення на батьківщину частини тих українців, котрі живуть і працюють у Росії, інших країнах, що утворилися на теренах колишнього Союзу;
 –рееміграція патріотично налаштованих представників далекого зарубіжжя, які проживають у Північній та Південній Америці, Австралії та інших країнах світу;
 –запрошення за потреби на роботу спеціалістів і робочих кадрів з різних країн Європи, Азії, Америки за ліцензіями;
 –в'їзд біженців, які рятують своє життя, а також повернення раніше депортованих народів (кримських татар, німців)

Питання для самоперевірки знань

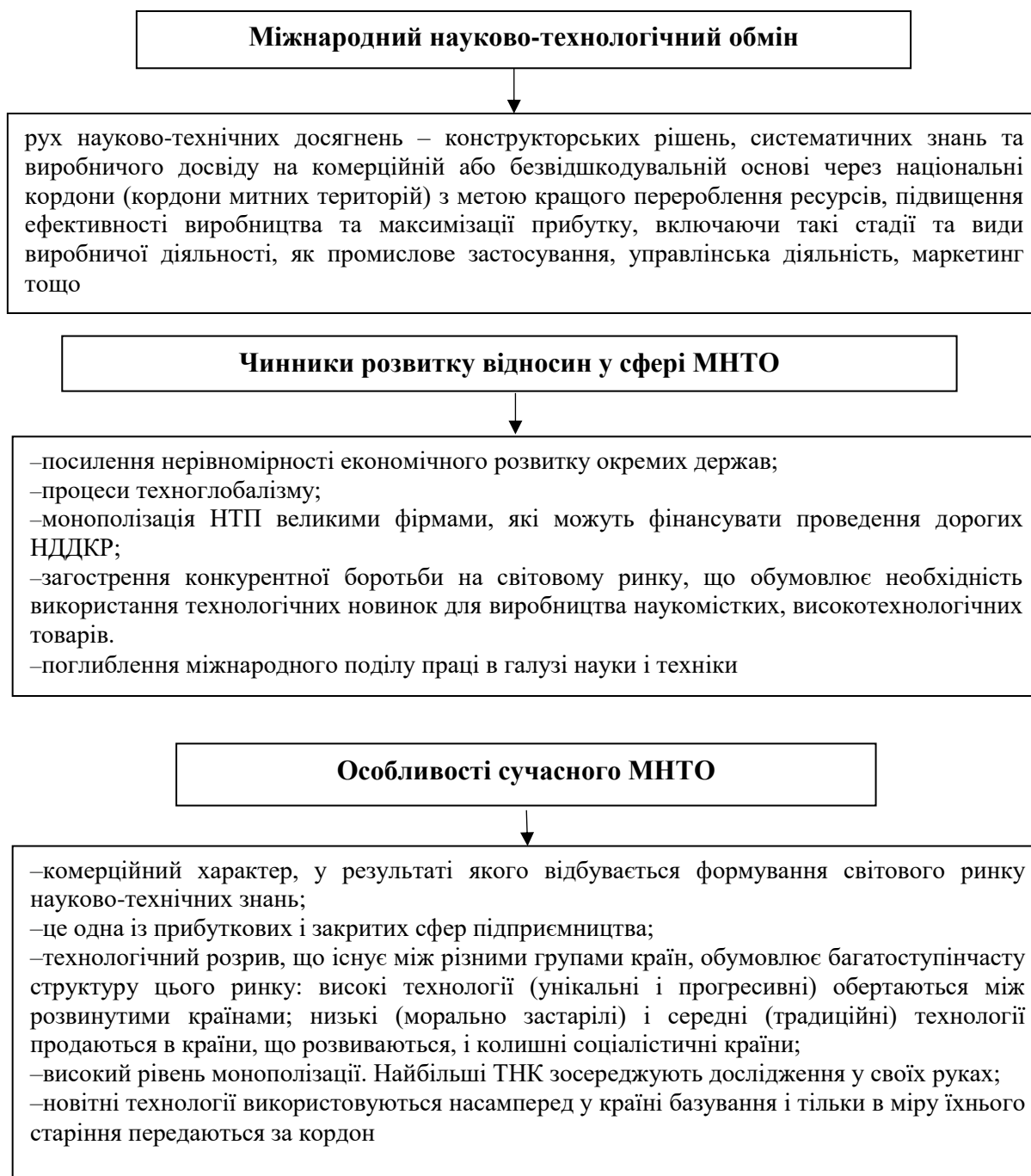
1. Визначте сутність та основні риси міжнародної міграції робочої сили.
2. Назвіть причини й економічні передумови міжнародної міграції робочої сили.
3. Охарактеризуйте види міжнародної міграції робочої сили за різними критеріями.
4. Які основні етапи пройшла міжнародна міграція робочої сили у своєму розвитку? Які особливості характерні для сучасного етапу міжнародної міграції робочої сили?
5. Що ви розумієте під відтоком мізків? Назвіть фактори, що обумовлюють відтік мізків, та чинники «привабливості» країн-імпортерів для «мізків».
6. Назвіть регіони і країни, які є основними центрами тяжіння мігрантів з-за кордону.
7. Проаналізуйте економічні і соціальні наслідки міжнародної міграції робочої сили для країн-експортерів і країн-імпортерів.
8. Охарактеризуйте інструменти еміграційної й імміграційної політики.
9. Які методи регулювання міжнародної міграції робочої сили вам відомі?
10. Дайте характеристику Міжнародної організації праці (МОП).
11. Дайте характеристику Міжнародної організації з міграції (МОМ).
12. Охарактеризуйте причини та наслідки еміграції робочої сили з України.

Тема 6

Міжнародний науково-технологічний обмін

1. Сутність міжнародного науково-технологічного обміну та його особливості.
2. Форми міжнародного науково-технологічного обміну.
3. Міжнародна торгівля ліцензіями. Особливості реалізації ліцензійних угод.
4. Міжнародний обмін інженерно-технічними послугами (інжиніринг).

1. Сутність міжнародного науково-технологічного обміну та його особливості

2. Форми міжнародного науково-технологічного обміну

I. МНТО на комерційній основі

- а) Обмін знаннями і досвідом, втіленими у форму винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків і інших об'єктів промислової власності, які охороняються законом. До цієї форми обміну належить торгівля патентами, свідоцтвами і ліцензіями, за допомогою яких захищаються ці об'єкти промислової власності;
- б) Обмін авторськими правами, які законодавчо захищають наукові досягнення, а також твори літератури і мистецтва;
- в) обмін знаннями і досвідом науково-технічного, виробничого, управлінського і фінансового характеру, що мають економічну цінність, застосовуються в процесі виготовлення, експлуатації і реалізації продукції і не захищені спеціальним законодавством.

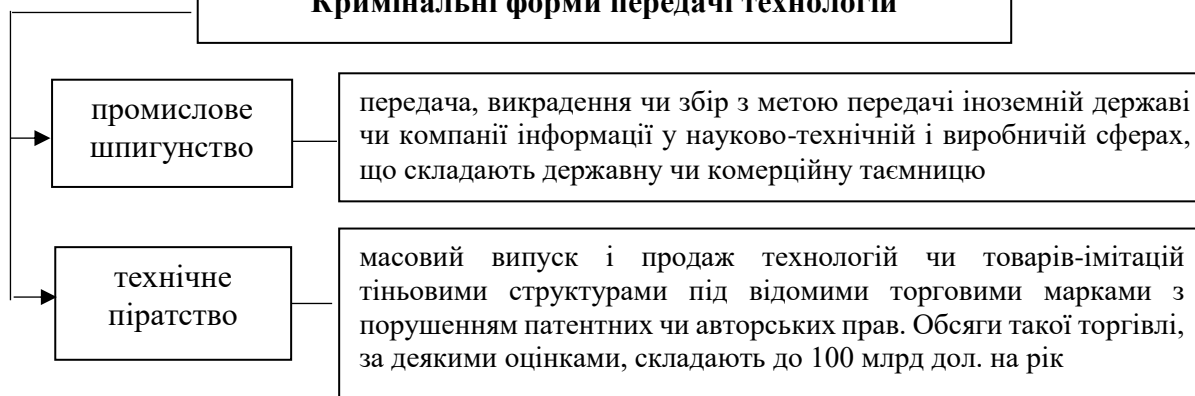
Об'єкти:

- «ноу-хау»: конструкторське, технологічне, виробниче, управлінське, комерційне, фінансове. Передається у формі документації, або у формі безпосереднього виробничого досвіду фахівців. Прямий захист «ноу-хау» як об'єктів промислової власності відсутній, захищаються тільки комерційною таємницею;
- інжинірингові послуги: підготовка проектів будівництва, інвестиційний і технічний нагляд, консультаційні послуги, проведення випробувань

II. МНТО на некомерційній основі

- науково-технічні публікації – найстарша форма поширення інформації про результати НДДКР, не пов'язані із секретами виробництва і патентоспроможними винаходами;
- спільні дослідження вчених різних країн у різних міжнародних лабораторіях, НДІ, при реалізації спільних міжнародних проектів;
- особисті контакти вчених і фахівців на міжнародних конференціях, семінарах, симпозиумах, виставках; а також у процесі закордонних стажувань;
- міграція вчених і фахівців («відплив інтелекту»)

Кримінальні форми передачі технологій

Рівні МНТО

–міжнародна внутрішньофірмова передача технологій, за якої основний потік технологій спрямовується від материнської структури та науково-дослідних центрів, які вона контролює, до закордонних філій ТНК (2/3 світової торгівлі ліцензіями припадає на внутрішньофірмовий обмін);

–науково-технічна кооперація на рівні фірм, інструментами якої є ліцензійні, коопераційні та інші угоди між різнонаціональними фірмами;

–двостороннє міждержавне науково-технічне співробітництво здійснюється на основі договорів про науково-технічне співробітництво. Прикладами такої взаємодії, що була оформлена міжурядовими угодами, є проект «Конкорд», будівництво тунелю під Ла-Маншем, створення літака АН-70 і т.п.;

–спільні науково-технічні програми, що реалізуються регіональними економічними угрупованнями (здійснюються в межах інтеграційних об'єднань). Тільки в ЄС ведуться роботи з більш ніж 120 науково-технічних проектів;

–глобальне співробітництво у провідних сферах НТП (програма СОІ, програма «Евріка», програма «Морський старт»)

3. Міжнародна торгівля ліцензіями. Особливості реалізації ліцензійних угод

Патент на винахід

посвідчення, видане компетентним органом винахіднику чи його правонаступнику, яке засвідчує наявність у власника виключного права на використання цього винаходу

Основні особливості патентного законодавства

а) патентний захист мають тільки принципово нові технічні винаходи. Різного роду удосконалення патентуванню не підлягають;

б) наявність патенту виключає вільний доступ конкурента до нововведення;

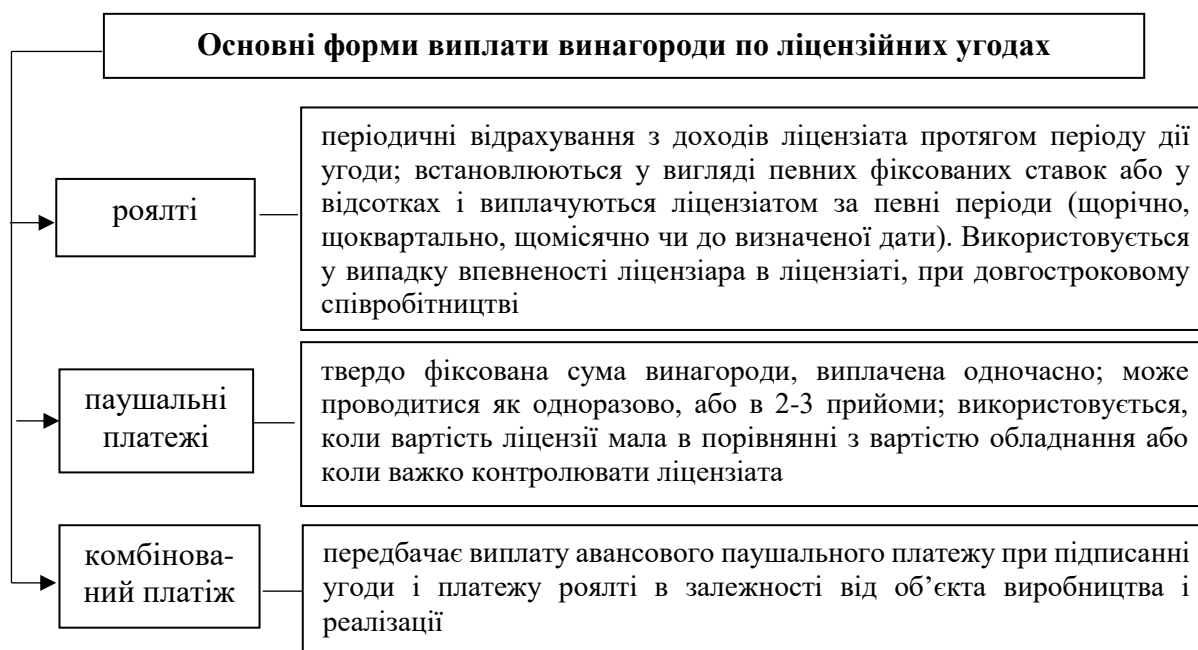
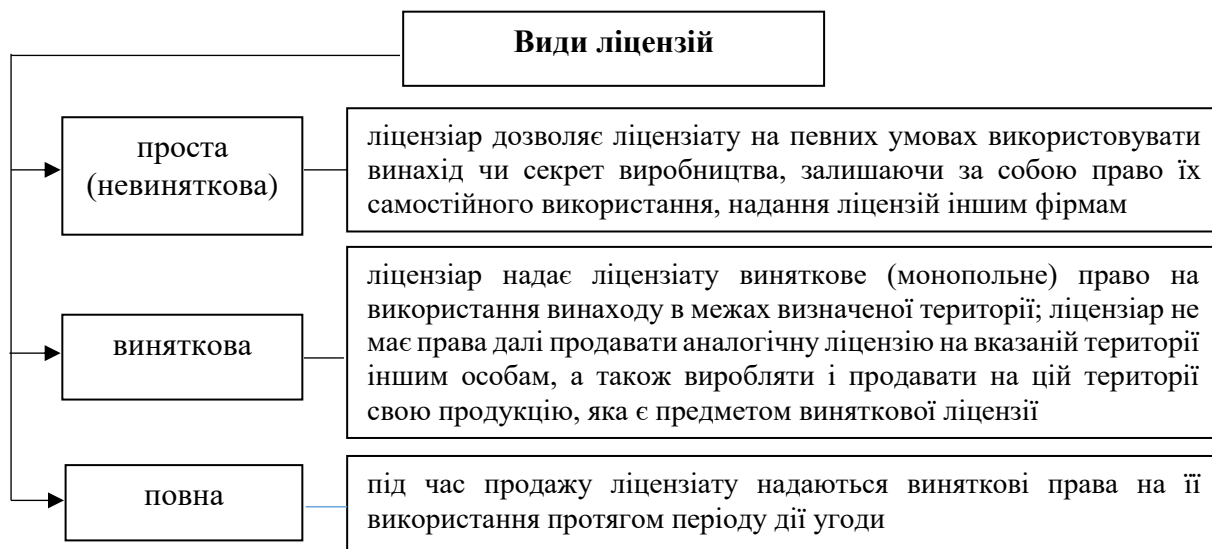
в) термін володіння патентом визначається законодавством кожної країни, але в середньому дорівнює 15-20 рокам. По закінченню терміну винахід стає надбанням суспільства;

г) відповідно до патентного законодавства патент діє тільки на території тієї країни, де він виданий. Тому для забезпечення патентного захисту винаходу треба запатентувати його й в інших країнах

Ліцензія

дозвіл, виданий патентовласником (ліцензіаром) іншій особі чи фірмі (ліцензіату) на промислове чи комерційне використання винаходу протягом визначеного терміну і за певну винагороду.

Продаж ліцензій відбувається на основі ліцензійних угод - основна форма МНТО в сучасних умовах.

Варіанти торгівлі ліцензіями

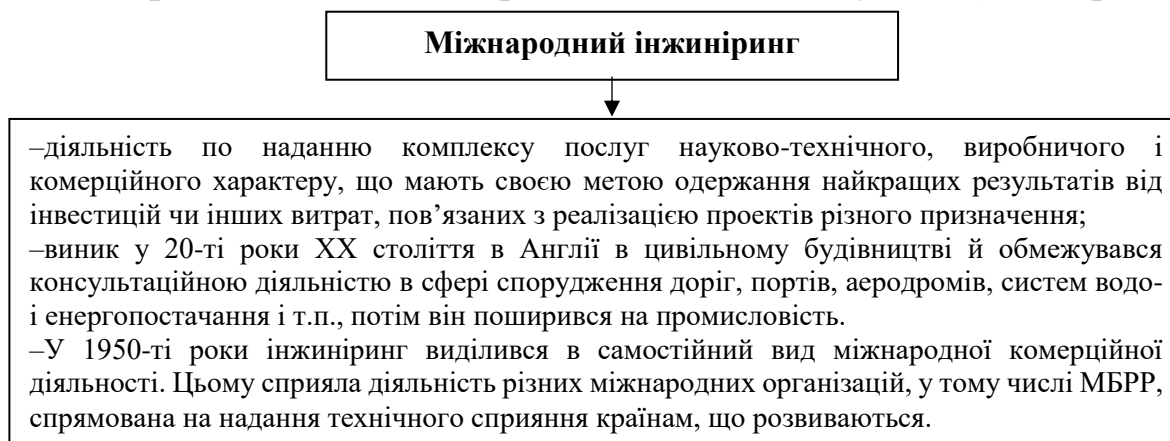
–через встановлення прямих безпосередніх контактів між ліцензіаром і ліцензіатом. У цьому випадку промислові фірми створюють у себе спеціальні ліцензійні (патентні) відділи;
 –через посередників, у якості яких виступають ліцензійні агенти чи брокери, а також ліцензійні фірми

Основні функції посередників

–патентування винаходу від імені власника, у тому числі і за кордоном;
 –підтримка патенту, у тому числі нагляд за сплатою ліцензійної винагороди;
 –посередництво в купівлі-продажу патенту (ліцензії);
 –реклама

4. Міжнародний обмін інженерно-технічними послугами (інжиніринг)

Фактори розвитку інжинірингу

–НТП, що торкнувся всіх галузей промисловості і насамперед машинобудування. У результаті відбулися істотні зрушення в структурі міжнародної торгівлі у бік збільшення торгівлі складними видами устаткування, що вимагають спеціальних знань для вирішення технологічних і організаційних проблем, починаючи від проектування підприємства до введення його в експлуатацію;

–високий попит на технічні послуги з боку країн, що розвиваються, які не мають необхідного досвіду і фахівців. Вони змушені залучати іноземні фірми для розвідки і розробки своїх природних ресурсів, розвитку паливно-енергетичної бази, створення ряду галузей важкої промисловості;

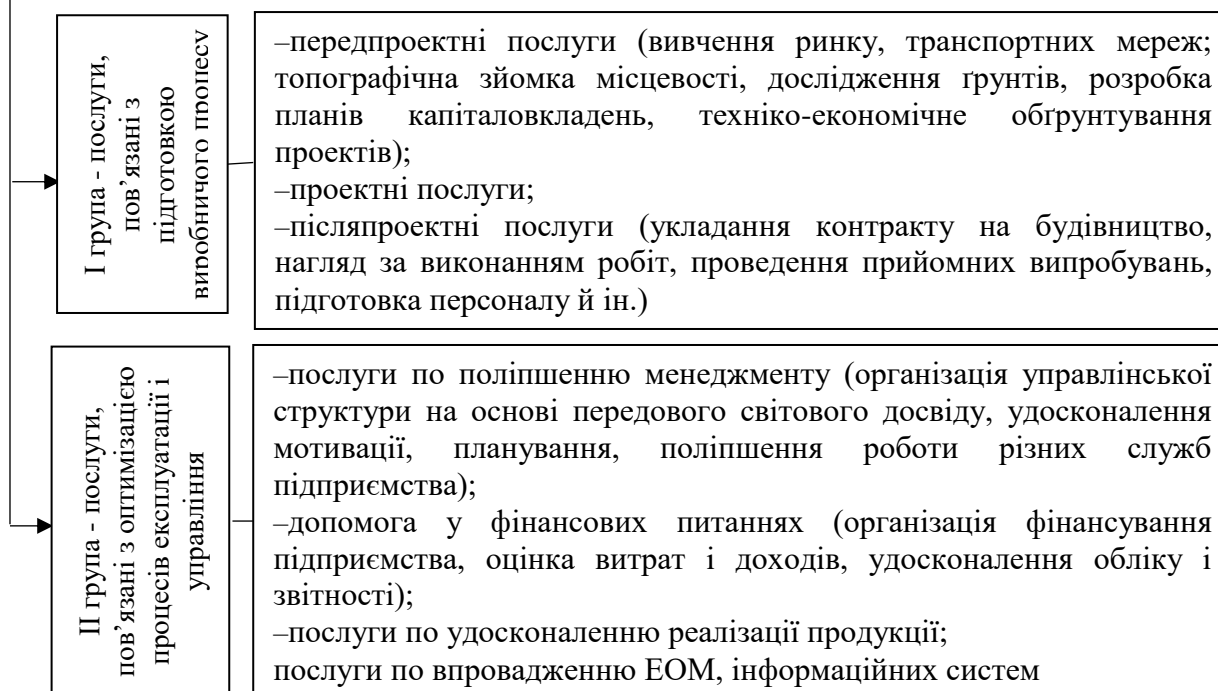
–прагнення до міжнародної експансії найбільших ТНК, що використовують надання технічних послуг як один із засобів проникнення в економіку інших країн. Практика показує, що виконання експортного контракту на інжиніринг, як правило, спричиняє наступне постачання машин і устаткування, вартість яких у 10-20 разів перевищує відповідний показник технічних послуг.

Специфічні особливості інжинірингу

–інжинірингові послуги мають виробничий характер внаслідок того, що спрямовані на створення об'єктів (як виробничих, так і невиробничих), поліпшення їх використання, збільшення обсягів реалізації продукції тощо;

–послуги типу «інжиніринг» мають комерційний характер, тобто стають об'єктом купівлі–продажу з усіма особливостями та характерними рисами цього процесу

Структура інжинірингових послуг

Питання для самоперевірки знань

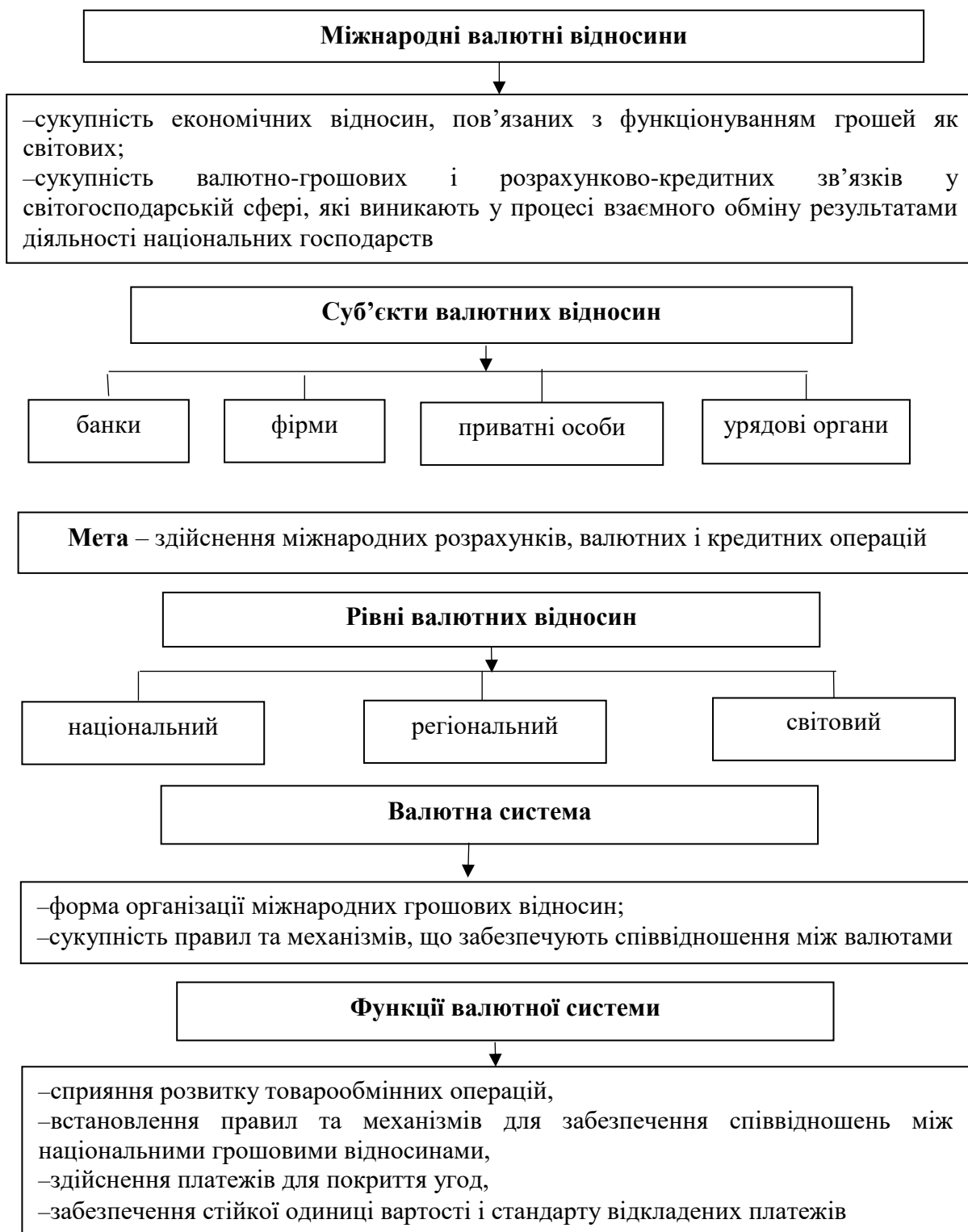
1. Дайте визначення міжнародного науково-технологічного обміну.
2. Охарактеризуйте основні чинники розвитку відносин у сфері міжнародного науково-технологічного обміну.
3. Визначте особливості сучасного міжнародного науково-технологічного обміну.
4. Дайте характеристику основних суб'єктів та об'єктів міжнародного науково-технологічного обміну.
5. Поясніть економічну доцільність експорту та імпорту технологій.
6. Назвіть і охарактеризуйте основні форми міжнародного науково-технічного обміну.
7. Які ви знаєте кримінальні форми передачі технологій?
8. Дайте характеристику рівнів міжнародного науково-технологічного обміну.
9. Що розуміють під патентами на винахід?
10. Що є об'єктом ліцензійної торгівлі? Дайте визначення і охарактеризуйте види ліцензій.
11. Охарактеризуйте основні чинники, що беруть до уваги ліцензіар і ліцензіат при купівлі і продажу ліцензій.
12. Які існують форми виплати винагороди за ліцензійними угодами?
13. Які об'єкти інтелектуальної власності захищає авторське право?
14. Дайте визначення франчайзингу. Охарактеризуйте його види.
15. Яка специфіка міжнародного інжинірингу і як він пов'язаний із торгівлею ліцензіями?
16. Назвіть фактори розвитку та специфічні особливості міжнародного інжинірингу.
17. Якою є структура інжинірингових послуг?
18. Які міжнародні організації й угоди регулюють науково-технологічний обмін?

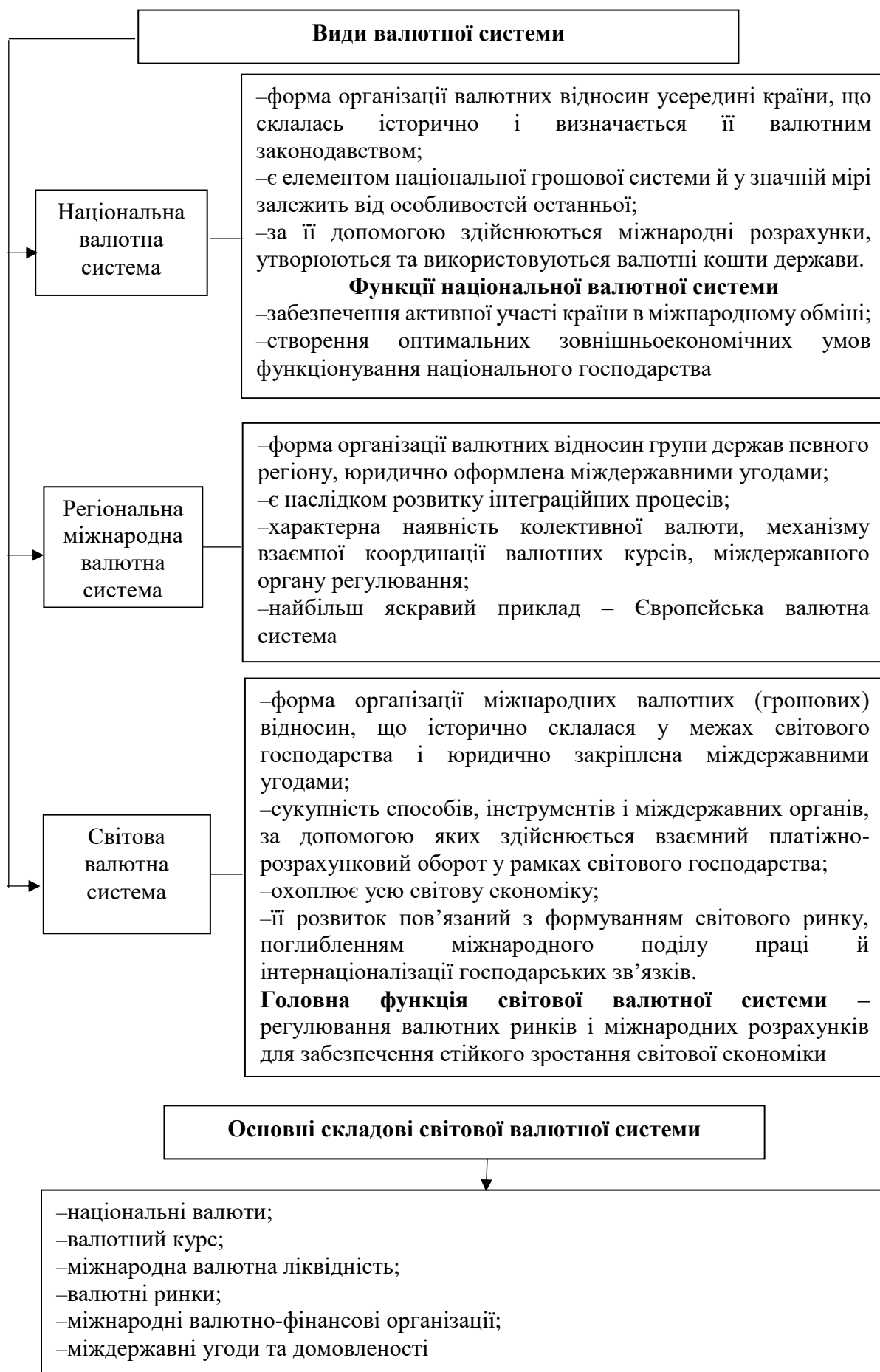
Тема 7

Світова валютна система

1. Сутність та структура сучасної світової валютної системи.
2. Еволюція світової валютної системи.
3. Валютні операції.

1. Сутність та структура сучасної світової валютної системи

Валюта

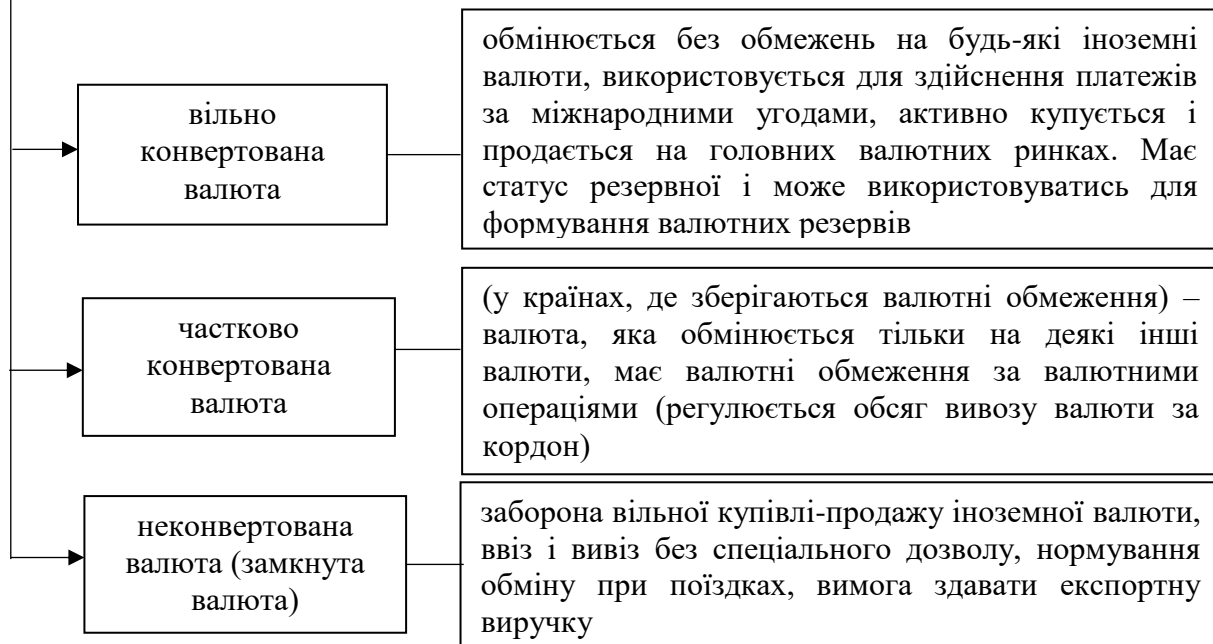
–грошова одиниця будь-якої країни (долар, фунт стерлінгів);
 –нерідко використовується для позначення коштів, виражених у грошових одиницях тільки іноземних держав чи міжнародних організацій – готівка, вклади на банківських рахунках, платіжні документи (векселі, чеки тощо), тобто як гроші інших країн;
 –у широкому розумінні – грошова одиниця, що використовується у функціях світових грошей, тобто як міжнародна розрахункова одиниця, засіб обігу і платежу

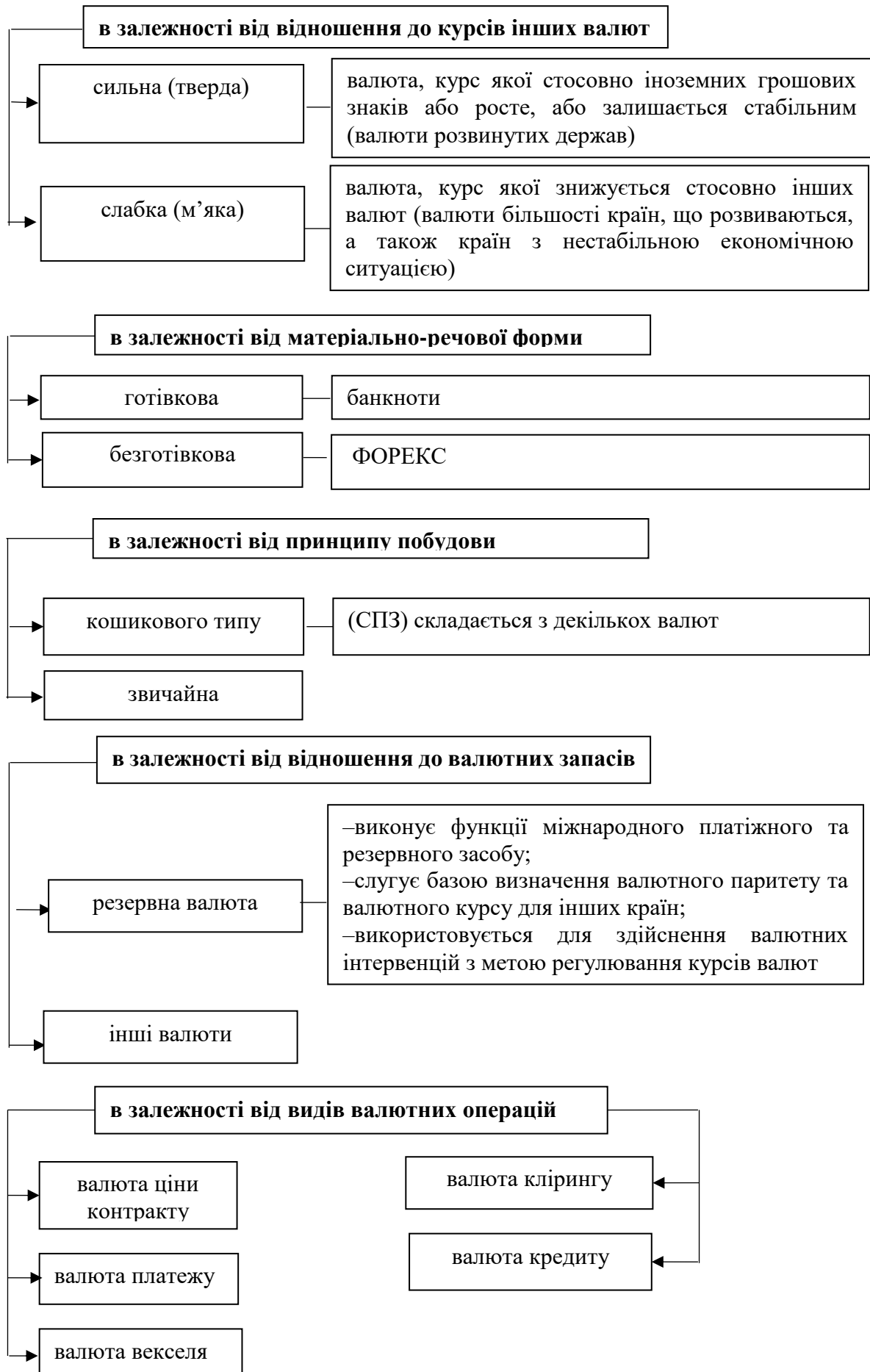
Класифікація видів валют

в залежності від емітента валютних коштів

в залежності від ступеня конвертування валют

Умови резервної валюти

- наявність домінуючих позицій країни у світовому русі капіталів, торгівлі товарами та послугами;
- значна питома вага у золотовалютних резервах світу;
- існування розвиненої мережі банківсько-кредитних установ, в т.ч. з філіями за кордоном;
- організований та місткий ринок позичкових капіталів;
- вільна конвертованість валюти;
- активна зовнішня політика держави, в т.ч. валютна та кредитна

Міжнародна валютна ліквідність (МВЛ)

- здатність країни (чи групи країн) забезпечити своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань прийнятними для кредитора платіжними засобами;
- визначається відношенням золотовалютних резервів центральних банків країн світового співтовариства (ВР) до загальної суми річного імпорту товарів та послуг (І): $МВЛ = (ВР / І) \times 100\%$

Основні компоненти МВЛ

- офіційні золоті резерви країни – запаси золота у злитках та монетах;
- валютні резерви країни - іноземна резервна валюта для міжнародних розрахунків;
- резервна позиція в МВФ (право країни-члена на автоматичне отримання безумовного кредиту в іноземній валюті в межах 25% від її квоти);
- розрахунки в СПЗ та євро

Валютний курс

- кількісне співвідношення обміну однієї національної грошової одиниці на іншу;
- ціна однієї національної валюти, яка визначена у грошових одиницях інших країн;
- необхідний для встановлення пропорцій обміну валют при міжнародній торгівлі, при міграції капіталів у вигляді інвестицій чи кредитів, для порівняння цін на світових товарних ринках і т.п.

- дає можливість виробникам даної країни порівнювати витрати виробництва своїх товарів із цінами світового ринку, таким чином він є одним із орієнтирів для прогнозування ефективності зовнішньоекономічних зв'язків;
- впливає на стан платіжного балансу країни;
- зростання курсу національної валюти стимулює імпорт і скорочує експорт і, навпаки, падіння курсу національної валюти заохочує експорт і обмежує імпорт

Функції валютного курсу

- інтернаціоналізація грошових відносин;
- забезпечення взаємного обміну валютами при торгівлі товарами, послугами, при русі капіталів і кредитів;
- порівняння цін світових та національних ринків, а також вартісних показників різних країн, виражених в національних чи іноземних валютах;
- періодична переоцінка рахунків в іноземній валюті компаній та банків;
- перерозподіл світового валового продукту між країнами

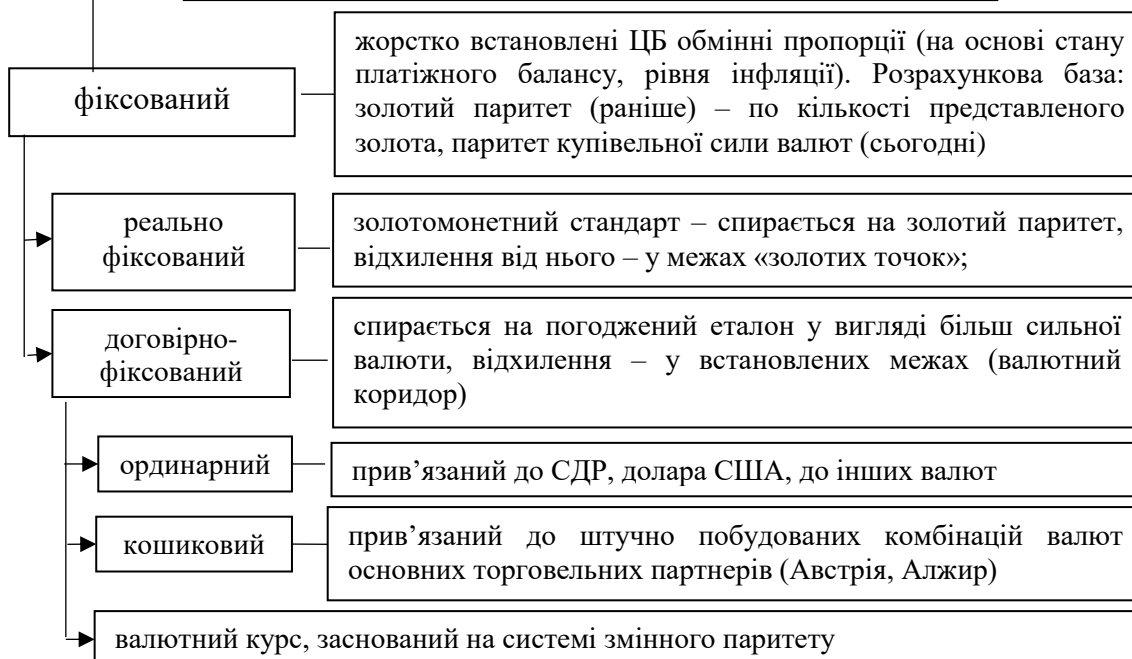
Фактори, що впливають на динаміку курсу валют

- стан платіжного балансу (при активному – зростає, бо попит на валюту зростає);
- попит на зарубіжні товари (при зростанні зростає курс іноземної);
- рівень банківського % (при зростанні зростає попит на національну валюту і зростає курс);
- стан економіки (національний дохід та рівень витрат виробництва);
- реальна купівельна спроможність грошей, стан грошового обігу країни, рівень інфляції (рівень внутрішніх цін (при інфляції знижується курс));
- співвідношення попиту на валюту та її пропозиції;
- валютна політика і валютні обмеження;
- політична і соціальна ситуація в державі;
- довіра до валюти на світовому ринку тощо

Режим валютного курсу

механізм визначення і зміни валютного курсу

Види валютних курсів

Валютний паритет

це співвідношення валют відповідно до їх золотого вмісту.
Паритет є основою курсу валют, але курс валюти практично ніколи не співпадає з паритетом.

Види валютних курсів

Зниження курсу валюти

–стимулює експорт (обмінюється на більшу кількість національної грошової виручки, зарубіжної валюти тратять менше, ціни за кордоном знижуються, збільшується збут продукції),
–стримує імпорт (іноземці обмінюють виручку на меншу кількість своєї валюти, покупці тратять більше грошей, ціни на імпорт зростають, утруднюється збут),
–не вигідно для споживача (зменшується вибір товарів, знижується якість, зростають ціни, зменшується конкуренція)

Підвищення курсу валюти

–стримує експорт,
–стимулює імпорт,
–вигідно для споживача

Способи державного регулювання валютних курсів

- валютні інтервенції (купує або продає валюту на валютному ринку);
- контроль над зовнішньою торгівлею (стимулює експорт, стримує імпорт);
- валютний контроль (перерозподіл валюти – здавати експортерам виручку, яку дає імпортерам продукції);
- внутрішнє макроекономічне регулювання (% ставка – політика дорогих грошей при знеціненні національної валюти)

Валютний ринок

- економічний механізм, що забезпечує купівлю-продаж окремих валют, формування валютних курсів;
- офіційний центр, де відбуваються операції по купівлі-продажу валют на основі попиту та пропозиції за певним курсом

Функції валютного ринку

- здійснення міжнародних розрахунків у процесі міжнародного обігу товарів, послуг і капіталів;
- формування валютних курсів;
- поповнення і диверсифікація валютних резервів центральних і комерційних банків;
- хеджування (страхування) від валютних ризиків;
- одержання прибутку за рахунок різниці курсів валют;
- проведення валютної політики центральними банками

Структура валютного ринку

1. За суб'єктами

міжбанківський
(прямий і
брокерський)

біля 80% обсягу всіх операцій на світовому валютному ринку припадає на міжбанківський ринок, оскільки валютні біржі існують не в усіх країнах світу

клієнтський

біржовий

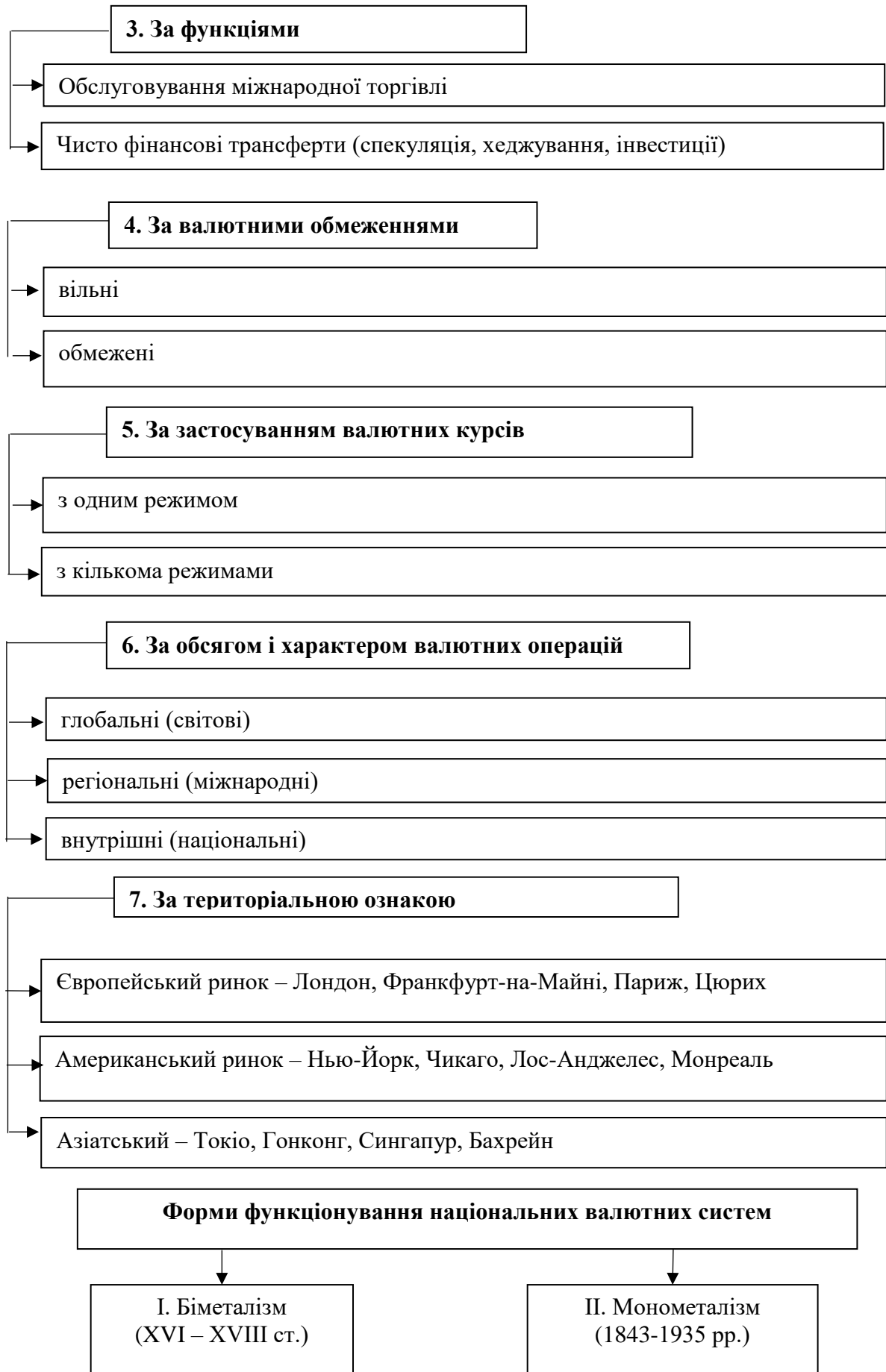
- торгівля через валютну біржу;
- торгівля деривативами

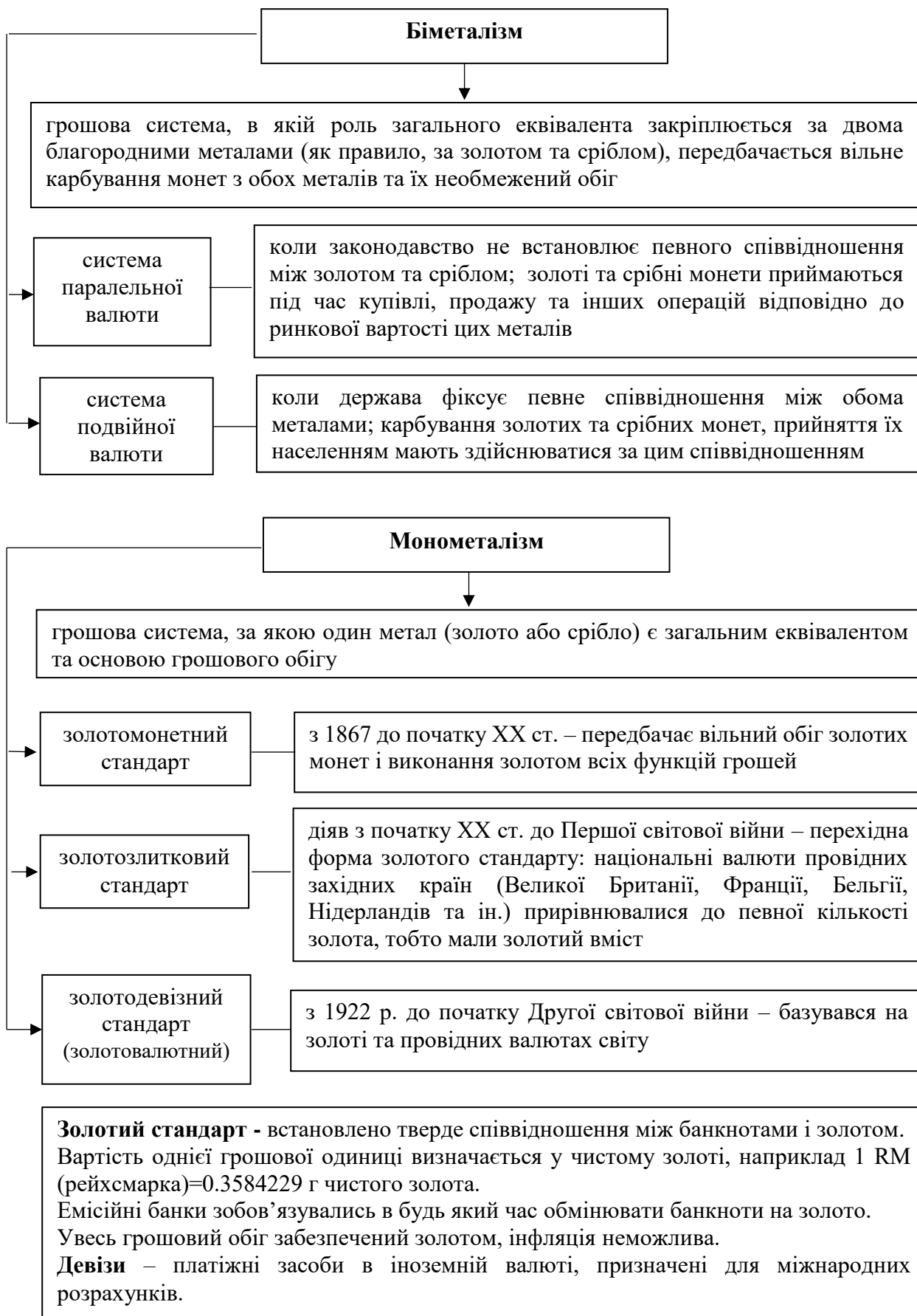
2. За терміном операцій

спот ринок
(поточний)

форвардний ринок
(терміновий)

своп ринок

2. Еволюція світової валютної системи

Паризька валютна система (1867 р.)

- перша валютна система (система золотомонетного стандарту);
- стихийно сформувалася у XIX ст. після промислової революції і активізації міжнародної торгівлі на базі золотого монометалізму у формі золотомонетного стандарту;
- юридично оформлена міждержавною угодою на Паризькій конференції у 1867 році, яка визнала золото єдиною формою світових грошей;
- не було відмінностей між національною та світовою валютними системами.

Особливості:

- офіційний золотий вміст національних грошових одиниць;
- конвертованість кожної валюти в золото як усередині країни, так і за її межами. Обмін валют здійснювався на основі їхніх золотих паритетів;
- курс валюти міг відхилитися від монетних паритетів у межах «золотих точок» ($\pm 0,1\%$), тобто фактично був фіксованим;
- золото використовувалося як загальновизнані світові гроші. Золоті злитки вільно обмінювалися на золоті монети, що були в обігу паралельно з паперовими грошима. Золото вільно продавалося на міжнародному ринку, вільно експортувалося й імпортувалося;
- дефіцит платіжних балансів покривався золотом

Генуезька валютна система

- система золотодевізного стандарту;
- виникла після закінчення війни і відновлення зовнішньоекономічних зв'язків;
- юридично оформлена міждержавною угодою на Генуезькій міжнародній економічній конференції у 1922 р.;
- проіснувала до II-ї світової війни (фактично до економічної кризи 1929-33 рр.);
- крім золота в міжнародних розрахунках рекомендувалося використовувати англійський фунт стерлінгів і американський долар, що одержали назву девізних валют.

Принципи:

- основа – золото і девізи (іноземні валюти для міжнародних розрахунків – англійський фунт стерлінгів і американський долар);
- збережені золоті паритети;
- відновлений режим валютних курсів, що вільно коливаються;
- валютне регулювання здійснювалось у формі активної валютної політики, міжнародних конференцій та нарад.
- світовий регулятор – міжкраїнові конференції, наради.

Основні особливості:

- офіційний золотий вміст грошових одиниць зберігався, але розмін банкнот на золото був обмеженим;
- найбільш розвинуті країни (США, Великобританія, Франція) використовували золотозлитковий стандарт, відповідно до якого власники великих сум грошей могли розмінати їх на стандартні злитки золота. Більшість же держав (Німеччина, Данія, Норвегія, Австралія й ін.) використовували золотодевізний стандарт, який гарантував власникам національних грошових знаків їхній розмін не на золото, а на девізні валюти. Тобто конверсія валют в золото стала здійснюватись не лише безпосередньо, а й опосередковано, через іноземні валюти;
- існував режим плаваючих валютних курсів, але Центральні банки повинні були підтримувати можливі значні відхилення валютних курсів за допомогою валютної інтервенції.

Бреттон-Вудська валютна система

- система золотодоларового стандарту;
- створена на валютно-фінансовій конференції в Бреттон-Вудсі (США) (липень 1944 р.) Проіснувала до початку 1970-х рр.;
- базувалась на золотодевізному стандарті (золото, долар);
- створено Міжнародний валютний фонд (МВФ), який мав допомогти стабілізації курсів валют країн-учасниць шляхом надання коштів для вирівнювання їхніх платіжних балансів – як орган міждержавного валютного регулювання;
- засновано Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) з метою надання допомоги країнам-членам у реконструкції та розвитку їхнього господарства шляхом полегшення інвестування капіталу.

Принципи:

- функції світових грошей зберігалися за золотом;
- у ролі міжнародних платежів використовується нарівні із золотом – долар США;
- прирівнювання валют одна до одної та їх взаємний обмін здійснювалися на основі офіційно узгоджених країнами-членами з МВФ валютних паритетів, виражених у золоті та в доларах США;
- установлені тверді курси обмінних валют країн-учасниць (44 держави) до курсу долара; курс долара фіксований до золота; ціна золота – 35 дол. за троїсту унцію;
- ринкові курси валют не повинні були відхилятися від фіксованих доларових паритетів цих валют більш як на $\pm 0,75\%$;
- центральні банки підтримують стабільний курс своєї валюти стосовно долара;
- національні валюти вільно обмінювалися на валютних ринках на долари та одна на одну за курсами, що могли коливатися у зазначених вище межах;
- міждержавне регулювання валютних відносин здійснювалось головним чином через МВФ;
- з метою пом'якшення кризи окремих валют держави-члени МВФ вдавалися до взаємодопомоги: кредити в іноземній валюті для фінансування дефіцитів платіжних балансів.

Ямайська валютна система (Кінгстонська) (січень 1976 р.)

- відміна офіційної ціни на золото і фіксованого золотого вмісту національних валют; але золото й далі використовувалося для формування фонду ліквідних активів з метою придбання резервних валют;
- основним засобом розрахунку стала вільно конвертована валюта, а також міжнародні кредитні гроші – СПЗ (Спеціальні права запозичення);
- узаконовався режим плаваючих валютних курсів замість фіксованих;
- країнам надане право вибору будь-якого режиму валютного курсу. Межі коливань курсів валют не встановлювалися. У цих умовах більшість держав перейшли до плаваючих валютних курсів;
- центральні банки країн не повинні втручатися в роботу валютних ринків для підтримки фіксованого паритету своєї валюти;
- знято обов'язковість обмежень щодо офіційних валютних резервів;
- поняття «оборотна (конвертована) валюта» замінено терміном «валюта, що вільно використовується» (тобто ринкова валюта);
- МВФ закликав посилити міждержавне валютне регулювання.

Особливості Ямайської валютної системи:

- втрата долларом монопольної ролі (поява СПЗ);
- проблема багатовалютного стандарту;
- проблема золота – зацікавленість країн Західної Європи в збереженні золота як реальних резервних запасів;
- режим плаваючих валютних курсів

Спеціальні права запозичення

- штучно створені міжнародні резервні кошти (безготівкові гроші у вигляді запису на спеціальних рахунках у МВФ);
- резервна валюта кошикового типу;
- не мають реального забезпечення (з 1970 року одиниця СПЗ дорівнювала 0,888671 г золота, а потім стала розраховуватись як валюта кошикового типу);
- у чистому вигляді не використовуються для регулювання державних зобов'язань; безпосередньо не виконують ролі платежу.

СПЗ можна використовувати для:

- регулювання сальдо платіжних балансів (ліквідації дефіциту платіжного балансу);
- міжнародних платежів;
- отримання конвертованої валюти, необхідної для регулювання пасиву платіжного балансу;
- поповнення офіційних резервів країни-члена МВФ;
- проведення операцій з МВФ (виплати комісійних, погашення в СПЗ отриманих раніше в іноземних валютах кредитів в МВФ, викупу у Фонду власної валюти);
- визначення операцій за двосторонніми угодами з другою країною-членом МВФ, наприклад, для викупу власної валюти (США викупали долари у центральних банків західноєвропейських країн)

Європейська валютна система – це

- міжнародна (регіональна) валютна система – сукупність економічних відносин, яка пов'язана з функціонуванням валюти в межах економічної інтеграції;
- державно-правова форма організації валютних відносин країн «Загального ринку» з метою стабілізації валютних курсів і стимулювання інтеграційних процесів;
- підсистема світової валютної системи (Ямайської)

Цілі створення Європейської валютної системи

- встановити підвищену валютну стабільність всередині співтовариства і створити зону європейської стабільності з власною валютою на протигагу Ямайській валютній системі, що заснована на доларовому стандарті;
- стати головним елементом стратегії росту в умовах стабільності;
- спростити конвергенцію процесів економічного розвитку та надати новий імпульс європейському процесу;
- забезпечувати стабілізуючий вплив на міжнародні економічні та валютні відносини;
- обмежити «Загальний ринок» від експансії долара

Структурні принципи ЄВС

- ЄВС базувалась на ЕКЮ, потім – на євро (з 1.01.1999 р. євро введена у безготівковий обіг; а з 1 січня 2002 р. - в готівковий обіг);
- на відміну від Ямайської ВС, яка юридично закріпила демонетизацію золота, ЄВС використовувала його в якості реальних резервних активів. Створений спільний золотий фонд за рахунок об'єднання 20% офіційних золотих резервів країни ЄВС в ЄФВС (Європейський фонд валютного співробітництва), який згодом перетворено на Європейський Центральний Банк;
- як підсистема ЄВС несе на собі негативні наслідки нестабільності світової валютної системи і вплив долара;
- режим валютних курсів заснований на спільному плаванні валют у формі «європейської валютної змії» у встановлених межах взаємних коливань ($\pm 2,25\%$ від центрального курсу, для деяких країн (Італії) $\pm 6\%$ до кінця 1989 р. Іспанії. З серпня 1993р.у результаті загострення валютних проблем ЄС межі коливання розширилися до $\pm 15\%$);
- в ЄВС здійснюється міждержавне регіональне валютне регулювання шляхом надання центральним банкам кредитів для покриття часового дефіциту платіжних балансів і розрахунків, пов'язаних з валютною інтервенцією

Критерії переходу до валюти «євро»

- низький рівень інфляції;
- дефіцит держбюджету не більш 3% ВВП;
- державний борг не більш 60% ВВП;
- стабільність національної валюти

Валюти, змінені на «євро»

Валюта	Код	Курс	Дата обміну	Валюта	Код	Курс	Дата обміну
 Австрійський шилінг	ATS	13,7603	01.01.1999	 Люксембурзький франк	LUF	40,3399	01.01.1999
 Бельгійський франк	BEF	40,3399	01.01.1999	 Мальтійська ліра	MTL	0,429300	01.01.2008
 Ватиканська ліра	VAL	1936,27	01.01.1999	 Франк Монако	MCF	6,55957	01.01.1999
 Грецька драхма	GRD	340,750	01.01.2001	 Нідерландський гульден	NLG	2,20371	01.01.1999
 Естонська крона	EEK	15,6466	01.01.2011	 Німецька марка	DEM	1,95583	01.01.1999
 Ірландський фунт	IEP	0,787564	01.01.1999	 Португальське ескудо	PTE	200,482	01.01.1999
 Іспанська песета	ESP	166,386	01.01.1999	 Санмаринська ліра	SML	1936,27	01.01.1999
 Італійська ліра	ITL	1936,27	01.01.1999	 Словацька крона	SKK	30,1260	01.01.2009
 Кіпрський фунт	CYP	0,585274	01.01.2008	 Словенський толар	SIT	239,640	01.01.2007
 Латвійський лат	LVL	0,702804	01.01.2014	 Фінляндська марка	FIM	5,94573	01.01.1999
 Литовський лит	LTL	3,45280	01.01.2015	 Французький франк	FRF	6,55957	01.01.1999

3. Валютні операції

Валютні операції

–операції, що відбуваються на валютних ринках;
 –дії, пов'язані з:
 –переходом права власності на валютні цінності;
 –використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу і обігу;
 –передачею заборгованостей і інших зобов'язань;
 –ввозом, переказом і пересиланням на територію країни і вивозом, переказом і пересиланням за її межі валютних цінностей

Банк – суб'єкт, який бере участь у валютній операції; несе витрати при проведенні валютних операцій через банки.

Курс покупця, по якому банк купує валюту у клієнта.

Курс продавця, по якому банк продає валюту клієнту.

Банк пропонує клієнту такий курс продажу чи купівлі, який дозволяє йому покривати витрати і одержувати прибуток (маржу).

Методи котирування валют на міжбанківському ринку

непряме
котирування

це вираження одиниці національної валюти в іноземній. Переважно цей метод застосовується у Великобританії та її колишніх колоніях: 1 фунт стерлінгів=1,3 доларів

пряме
котирування

це вираження одиниці іноземної валюти у національній: 1долар = 28 грн

Пряме котирування = 1/ непряме котирування.

При прямому котируванні курс продавця вище курсу покупця, а при непрямому – навпаки. База котирування – базова валюта – валюта, відносно якої котируються інші валюти (валюта, яка признається у всьому світі – долар США, але деколи з історичних причин базовою є інша валюта).

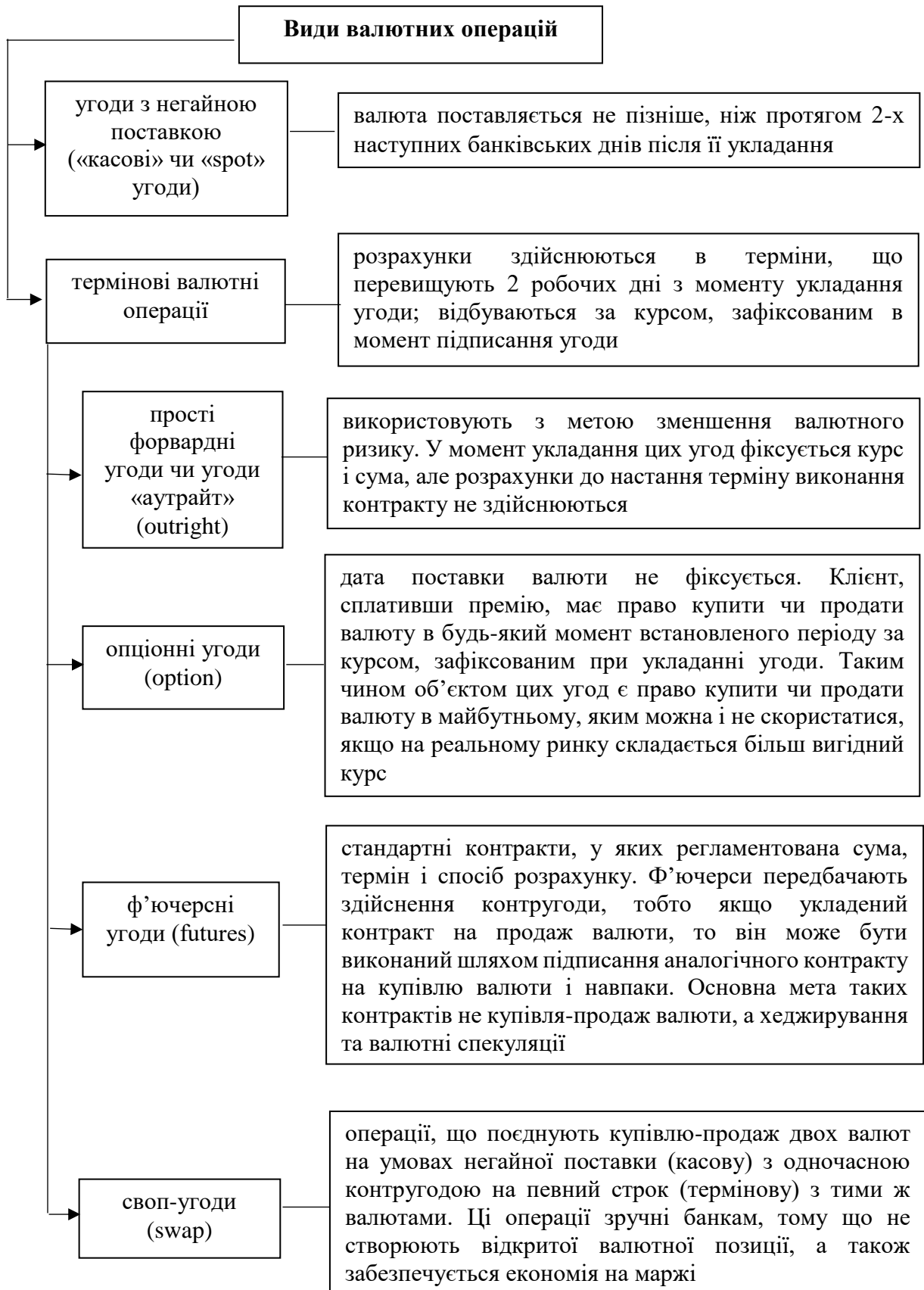
Валюта котирування – валюта, що котирується.

Види котирування

офіційне котирування, по якому здійснюються усі валютні операції держави

вільне (ринкове) котирування, по якому відбувається міжбанківська торгівля валютою

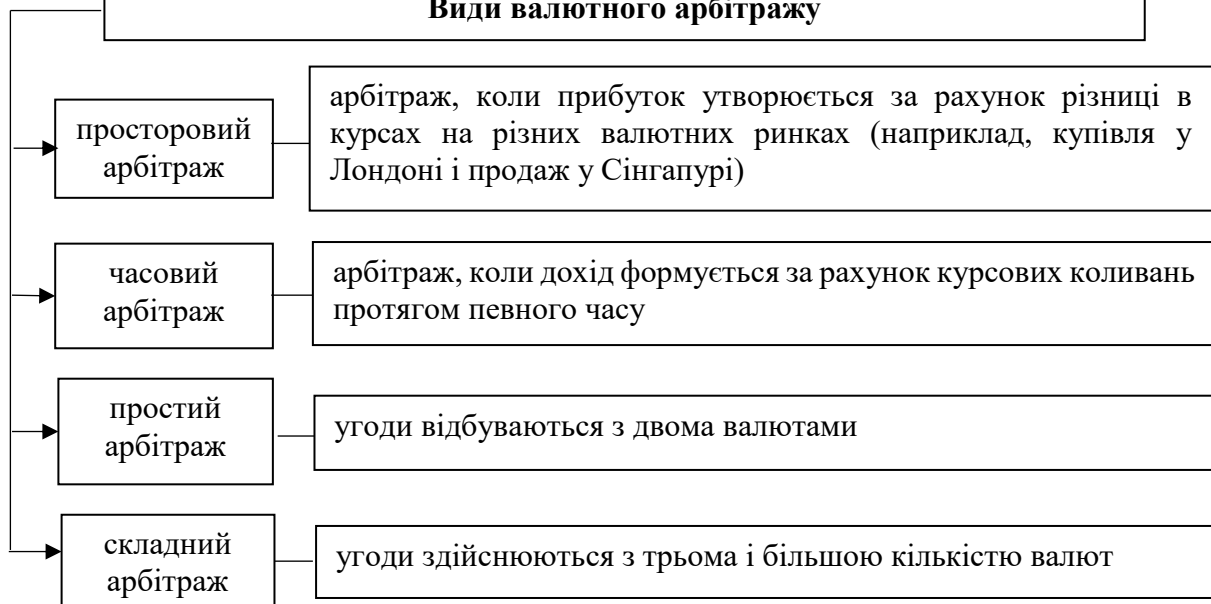
Крос-курс (використовується на міжбанківському валютному ринку) – котирування двох іноземних валют, жодна з яких не є національною валютою учасника угоди; співвідношення двох валют, що впливає з їхніх курсів стосовно якої-небудь третьої валюти

Валютний арбітраж

–особливий різновид валютних операцій;
 –валютна операція, що об'єднує купівлю-продаж валюти з наступним здійсненням контругоди з метою одержання прибутку за рахунок різниці в курсах валют. Оскільки суть арбітражу – купити в одному місці дешевше, а в іншому – продати дорожче, наслідком цих операцій є збільшення попиту в місці купівлі і збільшення пропозиції в місці продажу. У результаті арбітраж сприяє вирівнюванню валютних курсів

Види валютного арбітражу

Питання для самоперевірки знань

1. Дайте визначення міжнародних валютних відносин. Назвіть суб'єкти валютних відносин.
2. Що таке валютна система? Які функції вона виконує? Які види валютних систем ви знаєте?
3. Порівняйте національну і міжнародну валютну систему.
4. Що ви розумієте під терміном «валюта»?
5. Класифікуйте види валют за різними критеріями. У чому полягає суть проблеми конвертованості національної валюти?
6. Що таке міжнародна валютна ліквідність? Назвіть її основні компоненти.
7. Що таке валютний курс? Які функції він виконує?
8. Які фактори впливають на динаміку курсу валют?
9. Як ви розумієте режим валютного курсу? Які економічні наслідки мають зміни валютних курсів?
10. Охарактеризуйте види валютних курсів. Які переваги і недоліки плаваючих і фіксованих валютних курсів?
11. Як впливає зміна валютного курсу на експорт і імпорт?

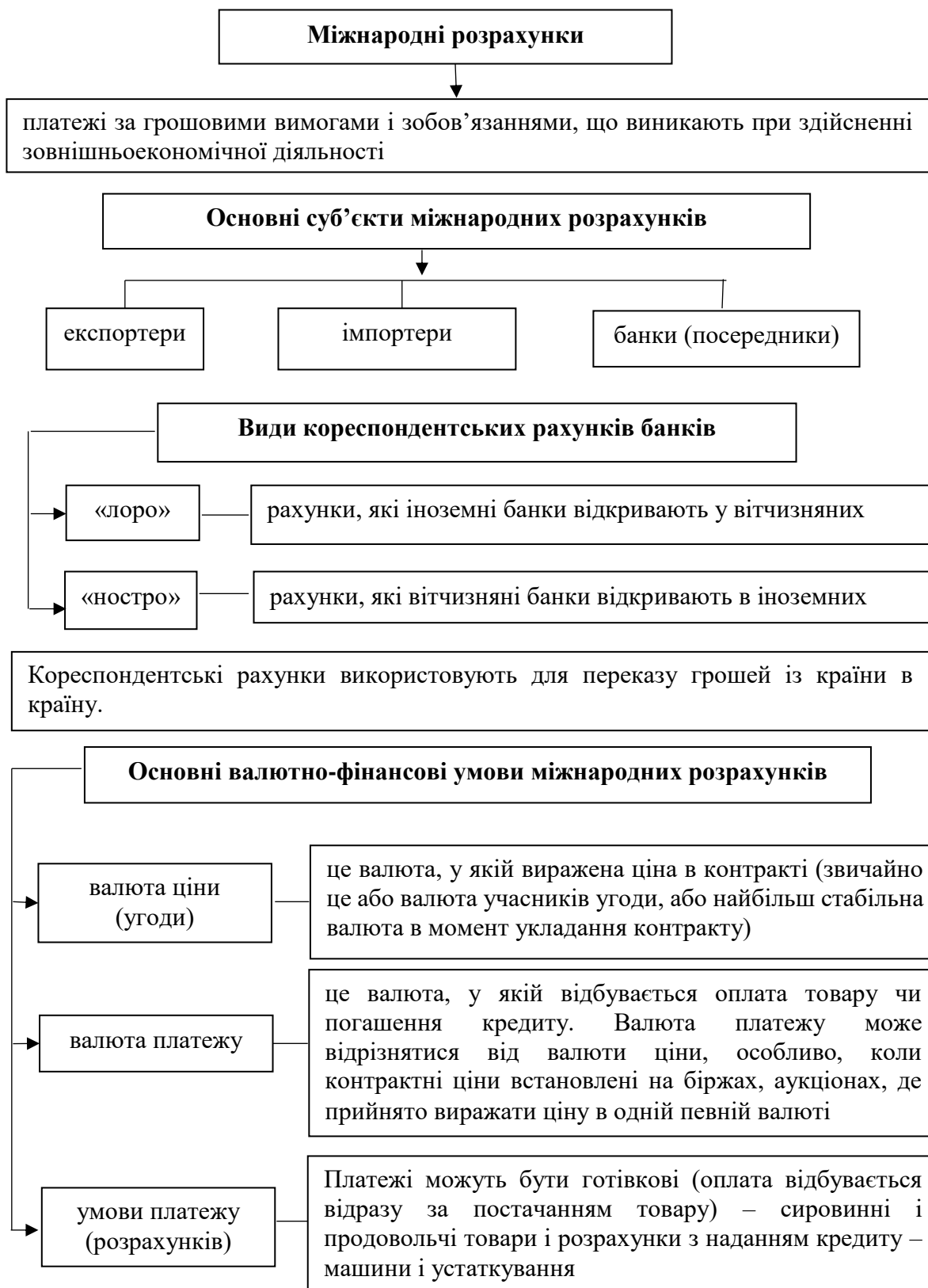
12. Які ви знаєте способи державного регулювання валютних курсів?
13. Дайте визначення терміну «валютний ринок». Яку роль у розвитку національної економіки відіграє валютний ринок? Охарактеризуйте структуру валютного ринку.
14. Які етапи пройшла у своєму розвитку світова валютна система?
15. Які характерні риси Паризької системи золотомонетного стандарту?
16. Охарактеризуйте Генуезьку систему золотодевізного стандарту.
17. Які основні принципи функціонування Бреттон-Вудської валютної системи?
18. Назвіть особливості та найважливіші риси Ямайської валютної системи.
19. Що таке СДР (СПЗ – спеціальні права запозичення) і які особливості їхнього використання?
20. Розкрийте особливості Європейської валютної системи.
21. Що таке валютні операції? Які існують основні види операцій валютного ринку?
22. Чим відрізняються касові від термінових валютних операцій? Охарактеризуйте основні різновиди термінових валютних операцій.
23. В чому полягає різниця між прямим і непрямим валютним котируванням?
24. Що таке валютний арбітраж? Дайте характеристику видів валютного арбітражу.
25. Охарактеризуйте функції Міжнародного валютного фонду.

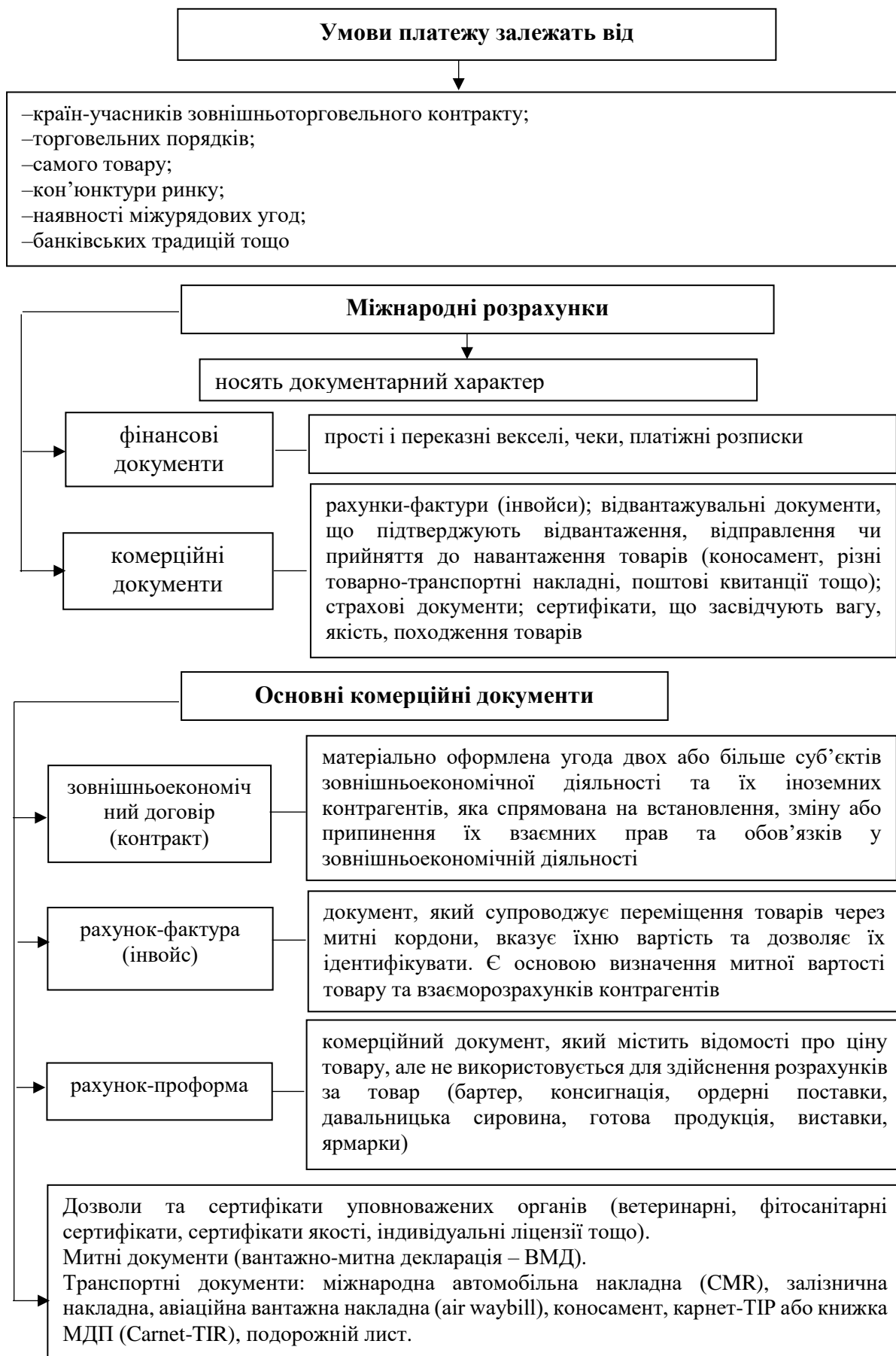
Тема 8

Міжнародні розрахунки і платіжний баланс

1. Умови і форми міжнародних розрахунків.
2. Баланси міжнародних розрахунків та їх види.

1. Умови і форми міжнародних розрахунків

Інкасова форма розрахунків

банк за дорученням свого клієнта (експортера) одержує платежі від імпортера після відвантаження товару чи надання послуг

Суб'єкти

- експортер, що відвантажує товар і доручає інкасову операцію своєму банку;
- банк експортера (банк-ремітент);
- банк імпортера (інкасуєчий банк), який одержує і переказує валютні кошти;
- імпортер – платник

Основні етапи розрахунків у формі інкасо

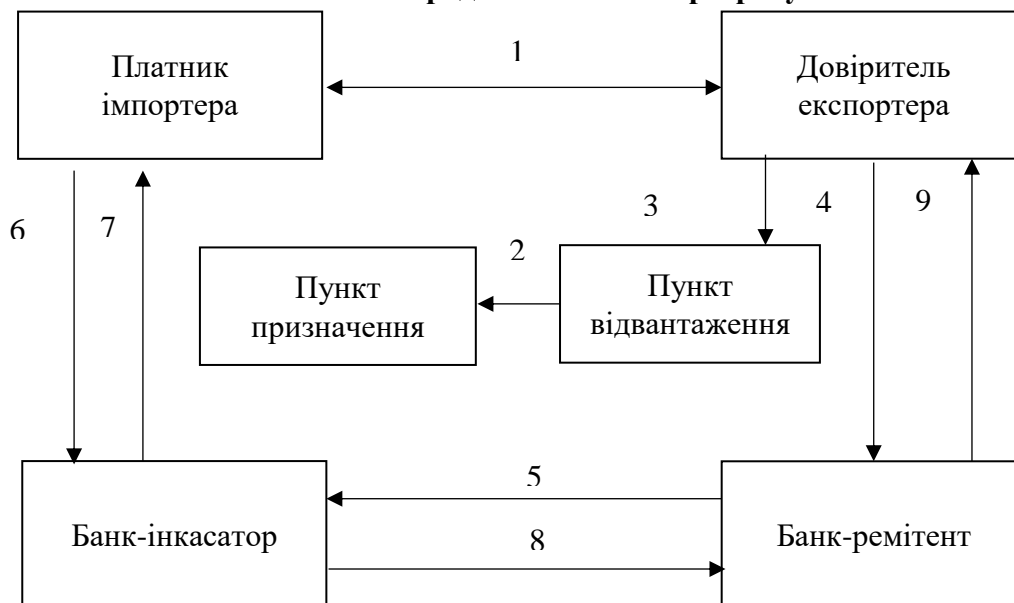
- укладення контракту між експортером і імпортером, у якому обумовлюється форма розрахунку і вказуються банки, через які будуть відбуватися розрахунки;
- експортер відвантажує товар відповідно до умов контракту;
- після одержання від перевізника транспортних документів експортер передає ці документи в банк експортера (банк-ремітент). Одночасно експортер передає в банк інкасове доручення, яке містить всі необхідні інструкції, на підставі яких діє банк;
- банк, після перевірки документів, направляє їх у банк імпортера (інкасуєчий банк);
- банк імпортера передає їх імпортеру для оплати (виставляє на інкасо);
- імпортер оплачує необхідну суму;
- інкасуєчий банк переказує виручку в банк-ремітент;
- банк експортера (ремітент) зараховує отриману суму на рахунок експортера

Інкасова форма розрахунків

більш вигідна імпортеру, тому що платежі здійснюються проти документів, що дають йому право на товар. До цього моменту імпортер може зберігати свої кошти в обігу, він не ризикує платити за ще невідвантажений товар

Мінуси цієї форми оплати стосуються **експортера**. Йому після відвантаження товару оплата не гарантована, тому що завжди є ризик відмови імпортера від оплати. Крім того, одержання експортером належної йому суми валюти відбувається не відразу після відвантаження товару, а через деякий час, тим самим експортер фактично кредитує імпортера

Схема міжнародних інкасових розрахунків

1 – контракт, 2 – товар, 3 – транспортні документи, 4 – інкасаторське доручення, 5 – документи + інкасо, 6 – повідомлення про отримання інкасаторського доручення + прохання оплатити, 7 – платіж, 8 – переказ виторгу банку-ремітенту поштою або телеграфом, 9 – зарахування виторгу на рахунок експортера (довірителя)

Акредитив

доручення банку провести на прохання клієнта (імпортера) оплату документів на користь експортера, при дотриманні ним певних умов

Суб'єкти

- імпортер, що дає наказ банку про відкриття акредитива;
- банк імпортера (банк-емітент), що відкриває акредитив;
- банк експортера (авізуючий банк), що повідомляє експортеру про відкритий на його користь акредитив;
- експортер

Учасники акредитивної угоди

Заявник акредитива (платник) звертається в банк із заявою про відкриття акредитива.
 Банк-емітент – банк, що відкриває акредитив на підставі заяви свого клієнта.
 Бенефіціар – юридична особа, на користь якої виставлений акредитив (постачальник товарів, виконавець робіт або послуг тощо).
 Виконуючий банк – банк бенефіціара або інший банк, який виконує платіж акредитива за дорученням банку-емітента (може бути авізуючим банком).
 Авізуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента авізує (повідомляє) акредитив бенефіціару без якої-небудь відповідальності за його оплату.

Основні етапи розрахунків у формі акредитива

- експортер і імпортер укладають контракт на поставку товару, де зазначено, що платежі будуть здійснюватися у формі акредитива. Після підписання контракту експортер підготує товар до відвантаження, про що сповіщає імпортера;
- імпортер звертається у свій банк із заявою про відкриття акредитива на користь експортера. У заяві вказується сума, термін дії акредитива, його вид, умови виконання платежу;
- банк-емітент направляє акредитив у банк експортера, в обов'язок якого входить повідомлення експортера про відкриття акредитиву;
- після одержання акредитива від емітента, авізуючий банк перевіряє його дійсність і передає експортеру;
- експортер відвантажує товар і надає необхідні документи у свій банк;
- банк експортера, після перевірки документів, пересилає їх у банк імпортера для оплати;
- банк імпортера, перевіривши документи, здійснює їхню оплату. Після переказу грошей в авізуючий банк, банк імпортера передає товарні документи імпортеру;
- банк експортера зараховує кошти, що надійшли від банку імпортера, на рахунок експортера

Перевагою акредитива є гарантії експортеру платежів імпортера. Експортер має зобов'язання банку, що відкрив акредитив, згідно з яким він одержить гроші, якщо всі документи будуть відповідати умовам контракту.

Акредитив також вигідний і імпортеру, тому що банки ретельно перевіряють товарні документи експортера на предмет їхньої відповідності умовам контракту.

Єдиний недолік цієї форми розрахунку полягає в тому, що акредитив веде до певного розпорощення капіталу імпортера (кошти заморожуються на деякий час на спеціальному рахунку).

Розрахунки за відкритим рахунком

не містять надійних гарантій для експортерів, будучи для них найменш вигідною формою розрахунків.

При використанні цієї форми розрахунків імпортер здійснює періодичні платежі експортеру після одержання товарів і товарних документів.

Коли поставки завершені, здійснюється остаточна перевірка і погашення заборгованості, що залишилась.

Експортер при цьому не має твердої гарантії одержання оплати за відвантажені товари, тому платежі за відкритим рахунком використовуються між діловими партнерами, що пов'язані тривалими тісними господарськими відносинами і довіряють один одному

Авансові платежі (передплата)

–найбільш вигідні експортеру, тому що попередньо (ще до відвантаження товару) оплачується вся чи частина вартості контракту;

–використовується між партнерами, що довіряють один одному, а також у тому випадку, коли імпортер вкрай зацікавлений в одержанні товарів;

–аванс може надаватися в товарній чи грошовій формах;

–аванс у товарній формі передбачає надання замовником-імпортером сировини чи комплектуючих, необхідних для виконання замовлення (наприклад, операції з давальницькою сировиною)

Вексель

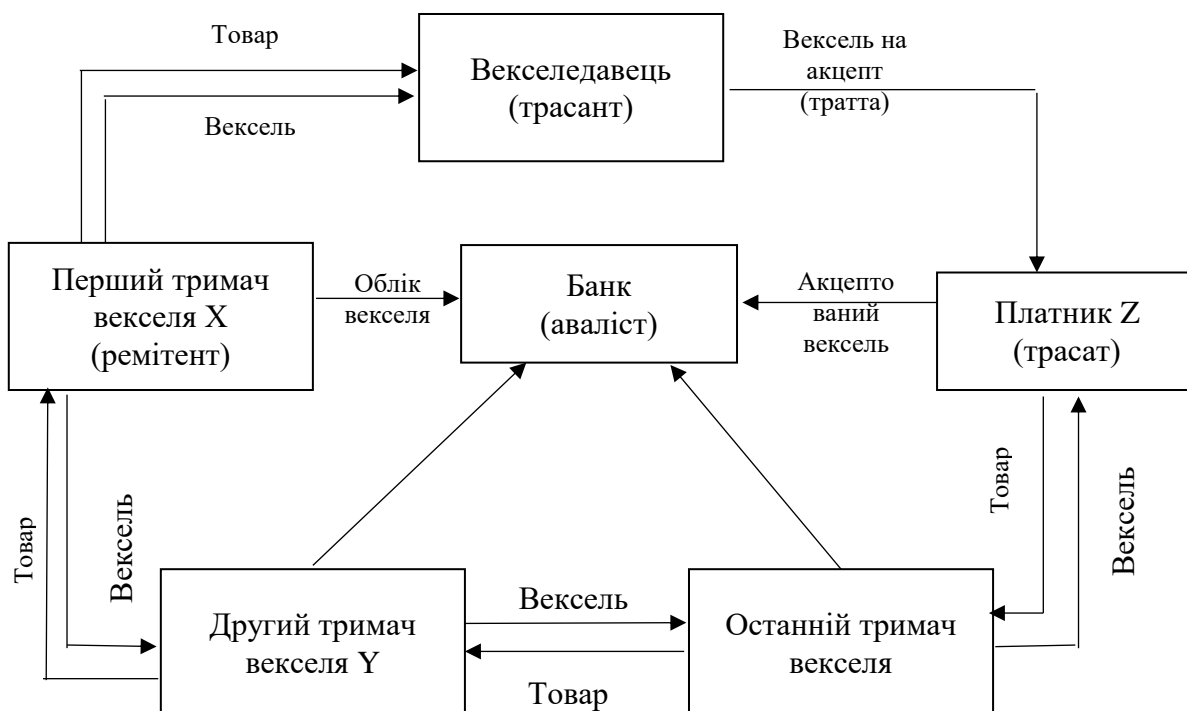
Звичайно в міжнародних розрахунках застосовуються перевідні векселі (тратти), що виставляються експортером на імпортера.

Тратта – це документ, що містить безумовний наказ кредитора позичальнику про сплату в зазначений термін певної суми грошей названій у векселі третій особі чи пред'явнику.

За оплату векселя відповідальність несе особа, яка підписала вексель (акцептант).

У якості акцептанта виступає імпортер чи його банк. Ця форма розрахунків регулюється міжнародним вексельним законодавством.

Схема вексельного розрахунку

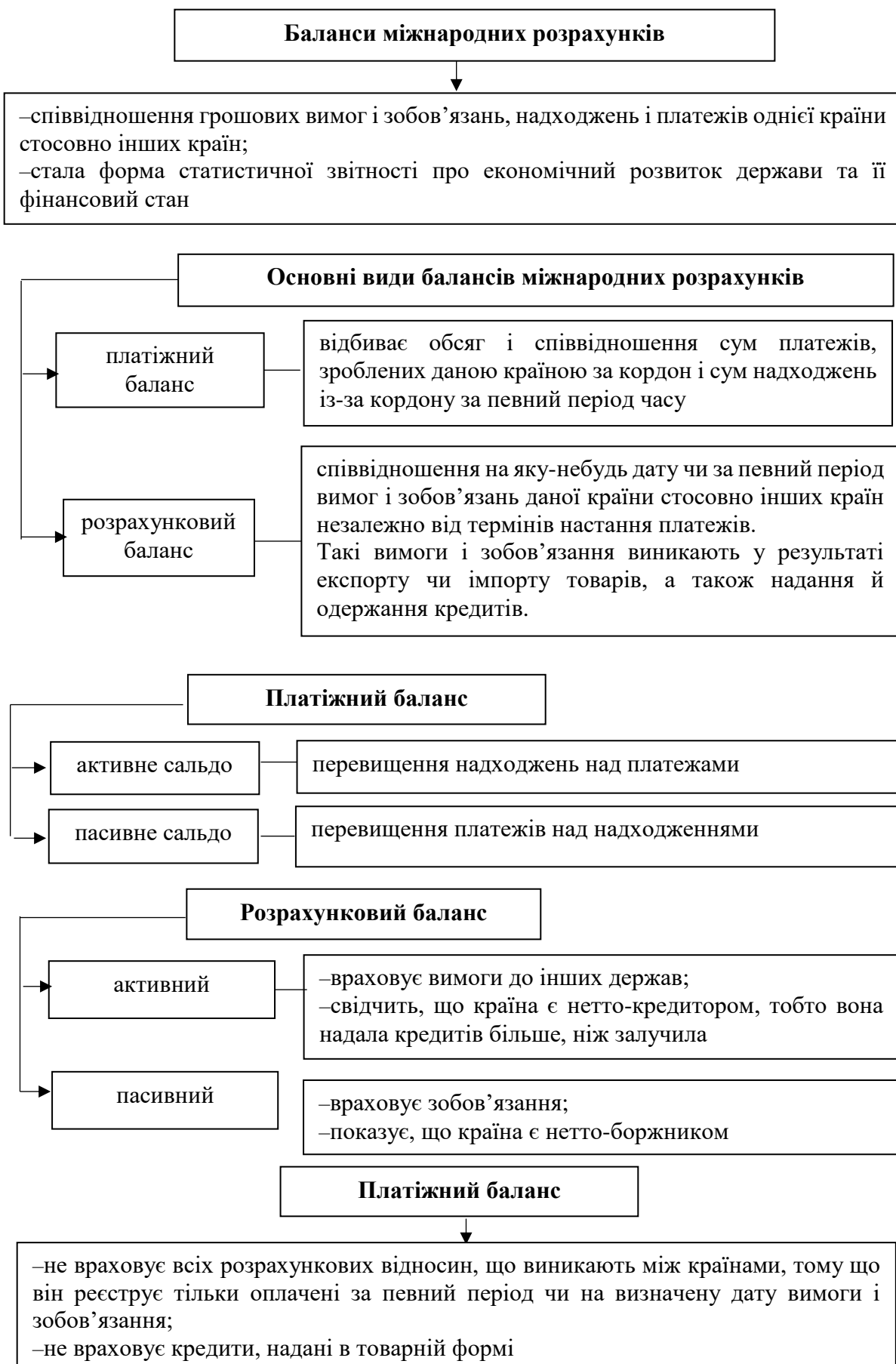
Чек

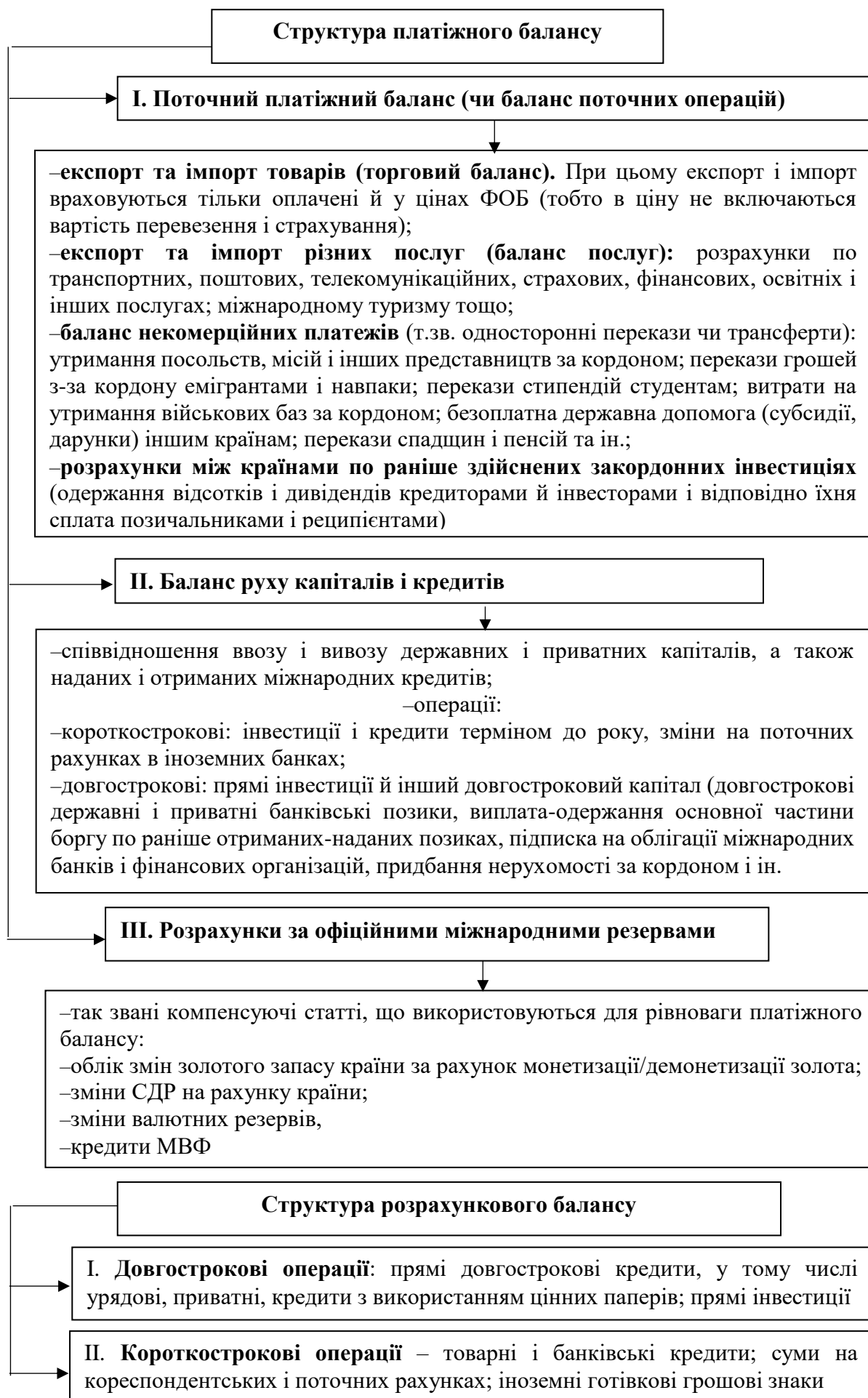
грошовий документ встановленої форми, що містить безумовний наказ чекодавця банку про виплату пред'явнику чека зазначеної в ньому суми.
 Чекодавець пересилає чек своєму партнеру за кордоном, який пред'являє його своєму банку для кредитування рахунка.
 Як засіб платежу в МР неторгового характеру використовуються дорожні чеки

Міжнародний валютний кліринг

угода між урядами двох та більше країн про обов'язковий взаємний залік угод та зобов'язань

2. Баланси міжнародних розрахунків та їх види

Платіжний баланс	Розрахунковий баланс
включає тільки фактично здійснені платежі і надходження	враховуються і непогашені платежі
включає тільки оплачений експорт і імпорт товарів і послуг	включає і неоплачену частину зовнішньоторговельних операцій
включає тільки реально здійснені (отримані чи видані) кредити й інвестиції	включає і нездійснені ще фактично

Кінцеве сальдо – активне чи пасивне – платіжного і розрахункового балансів не збігаються і часто протилежні, оскільки одна і та ж операція, наприклад, кредитна, записується в різних частинах балансів.

Фактори, що впливають на стан платіжного балансу

- нерівномірність економічного розвитку держав і зміна співвідношення сил між ними;
- циклічні коливання економіки, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність;
- зміни в закордонних державних витратах;
- зміни в міжнародній торгівлі;
- зміни масштабів експорту й імпорту капіталу;
- валютно-фінансові фактори (інфляція, девальвація і ревальвація)

Методи регулювання дефіцитів платіжних балансів

→ **Поточні:** іноземні позики, одержання кредитів у МВФ – носять тимчасовий характер, тому що країни-боржники повинні виплачувати відсотки, а також сплачувати кредити через деякий час

→ **Кардинальні** – використання золотовалютних резервів країни

Інструменти регулювання дефіцитів платіжних балансів

- (при обмежених золотовалютних резервах)
- проведення дефляційної політики, спрямованої на скорочення внутрішнього попиту на імпорт;
 - зміна обмінного курсу національних грошей;
 - використання валютних обмежень, спрямованих на концентрацію валютних надходжень у держави;
 - проведення фінансової і грошово-кредитної політики, спрямованої на стимулювання експорту й обмеження імпорту товарів;
 - зміна дисконтної ставки центрального банку, що впливає на міжнародний рух капіталів

Питання для самоперевірки знань

1. Дайте визначення поняття «міжнародні розрахунки». Назвіть основних суб'єктів міжнародних розрахунків.
2. Які різновиди кореспондентських рахунків використовуються банками для здійснення міжнародних розрахунків?
3. Охарактеризуйте основні валютно-фінансові умови міжнародних розрахунків.
4. Які види комерційних і фінансових документів обслуговують міжнародні розрахунки?
5. Які існують види міжнародних розрахунків?
6. Які особливості характерні для інкасової форми міжнародних розрахунків?
7. Який механізм здійснення акредитивної форми міжнародних розрахунків?
8. Охарактеризуйте розрахунки за відкритим рахунком.
9. Охарактеризуйте механізм розрахунків із використанням векселів та чеків.
10. Що таке авансові платежі?
11. Розкрийте суть балансу міжнародних розрахунків. Назвіть основні види балансів міжнародних розрахунків.
12. Що являє собою платіжний баланс? Охарактеризуйте його структуру.
13. Розкрийте сутність балансу поточних операцій?
14. Яка структура балансу руху капіталів і кредитів?
15. Які ви знаєте компенсуючі статті, що використовуються для рівноваги платіжного балансу?
16. Що таке розрахунковий баланс? Охарактеризуйте його структуру. Яка різниця між платіжним і розрахунковим балансами?
17. Проаналізуйте фактори, що впливають на стан платіжного балансу.
18. Які методи використовуються для регулювання дефіцитів платіжних балансів?
19. Які інструменти використовуються для регулювання дефіцитів платіжних балансів?

Тема 9

Міжнародна економічна інтеграція

1. Зміст, форми й основні фактори розвитку міжнародної економічної інтеграції.
2. Міжнародна економічна інтеграція в Європі. Європейський Союз.
3. Особливості регіональної економічної інтеграції в Америці, Азії й Африці.

1. Зміст, форми й основні фактори розвитку міжнародної економічної інтеграції

Міжнародна економічна інтеграція (МЕІ)

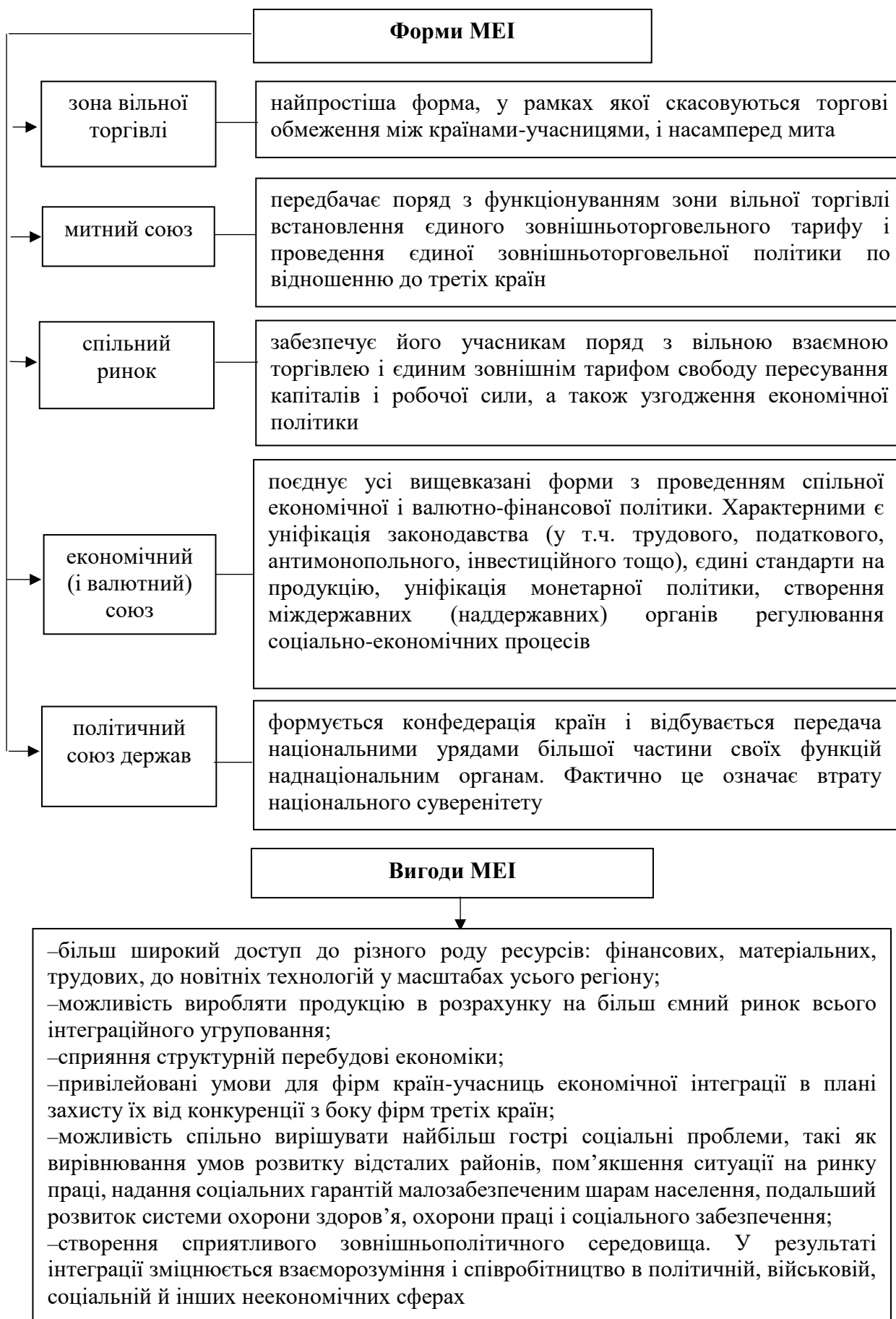
процес господарсько-політичного об'єднання двох чи більшої кількості держав на основі розвитку глибоких і стійких економічних відносин, що веде до оптимізації їхніх економічних структур і формування в перспективі єдиного господарського комплексу

Особливості МЕІ

- інтеграція являє собою більш специфічне, конкретне явище в порівнянні з міжнародним економічним співробітництвом, інтернаціоналізацією господарського життя; виступає в якості однієї з форм, напрямків, етапів інтернаціоналізації і міжнародного співробітництва;
- інтеграція являє собою явище більш загального характеру, ніж, наприклад, міжнародна торгівля чи закордонне інвестування. Розгортання інтеграційних процесів здійснюється в тому числі і через вищевказані форми МЕІ;
- інтеграція – це тривалий, поступовий процес взаємної адаптації економік різних країн;
- інтеграція носить регіональний характер. Передумови для інтеграції складаються в першу чергу в тих регіонах, де найбільш тісні господарські зв'язки на мікрорівні;
- МЕІ – це об'єктивний процес, в основі якого лежить розвиток продуктивних сил. Звідси необхідність відповідних економічних і політичних передумов для інтеграції;
- інтеграція є керованим, регульованим процесом. Для реалізації наявних об'єктивних передумов потрібна наполегливість і політична воля керівників держав. Зрілі форми МЕІ є результатом скоординованої економічної стратегії і тактики

Основні об'єктивні передумови для утворення інтеграційних угруповань

- соціально-економічна однорідність національних господарств, що інтегруються;
- наявність достатньо високих і близьких рівнів соціально-економічного розвитку держав, що інтегруються;
- досить тривалий період взаємного економічного співробітництва країн, що входять до складу інтеграційних угруповань. Особливо важливі розвиток взаємної зовнішньої торгівлі, міждержавної виробничої кооперації, науково-технічного співробітництва;
- історичні, політичні, культурні

Негативні наслідки МЕІ

-можливість відтоку ресурсів на користь більш сильних в економічному плані членів союзу;
 -погіршення умов торгівлі для країн, що не входять у відповідні союзи. Зняття торгових бар'єрів усередині угруповань одночасно означає їх, принаймні відносно, збільшення їх між блоками.
 -зростання витрат країн-учасниць, призначених для утримання спільних органів управління союзів, реалізації спільних програм і т.п.

2. Міжнародна економічна інтеграція в Європі. Європейський Союз

Європейський Союз

Бере свій початок з 1951 року, коли з ініціативи Франції був підписаний договір про утворення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) у складі 6 держав: Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу. Це була своєрідна передісторія європейської інтеграції.

Реальний відлік починається з 1957 р., коли ці країни підписали Римський договір про заснування Європейської економічної спільноти (ЄЕС) і Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (Євратом).

Договір про утворення Європейського Союзу (договір про Європейський Союз), був підписаний 7 лютого 1992 року в місті Маастрихт (Нідерланди) між членами Європейської спільноти і набрав чинності 1 листопада 1993.

Це призвело до утворення Європейського Союзу.

Договір став результатом окремих консультацій стосовно політичного і валютного союзів.

Критерії для країн-претендентів на вступ до ЄС (Маастрихтські критерії)

–дефіцит державного бюджету не має перевищувати 3% ВВП;
 –державний борг повинен складати менше 60% ВВП;
 –державна протягом 2-х років повинна брати участь у механізмі валютних курсів та підтримувати курс національної валюти в заданому діапазоні;
 –рівень інфляції не має перевищувати 1,5% середнього значення трьох країн-учасниць ЄС з найбільш стабільними цінами;
 –довгострокові відсоткові ставки по державних облігаціях не мають перевищувати 2% середнього значення відповідних ставок в країнах з найнижчою інфляцією

Договір реформування або Лісабонська угода – нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу.

Офіційно іменується Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти.

Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ підлягав ратифікації національними парламентами 27 держав Євросоюзу.

Станом на 13 листопада 2009 року Угоду затвердили всі 27 країн ЄС.

Угода набрала чинності 1 грудня 2009 року.

Рік	Країна	Загальна кількість членів
1957	 Бельгія Італія Люксембург Нідерланди Франція ФРН	6
1973	 Велика Британія Данія Ірландія	9
1981	 Греція	10
1985	 Гренландія (автономна територія Данії) вийшла з союзу	10
1986	 Іспанія Португалія	12
1990	 НДР (Об'єдналась із ФРН, надалі як єдина Німеччина)	12
1995	 Австрія Фінляндія Швеція	15
2004	 Естонія Кіпр Латвія Литва Мальта Польща Словаччина Словенія Угорщина Чехія	25
2007	 Болгарія Румунія	27
2013	 Хорватія	28
2020	 Велика Британія вийшла з союзу	27

Європейський центральний банк

- спільно з національними центральними банками утворює Європейську систему центральних банків і тим самим визначає грошову політику євросони;
- забезпечує цінову стабільність в євросоні шляхом регулювання грошової маси;
- базується у Франкфурті-на-Майні

Європейська асоціація вільної торгівлі

- зона вільної торгівлі, яка об'єднує митні території чотирьох європейських країн, які не вступили до Європейського Союзу, зокрема, Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації;
- зона вільної торгівлі забезпечує країнам-членам режим вільної торгівлі товарами та послугами, а також гарантує вільний рух капіталів та фізичних осіб

Центральноевропейська асоціація вільної торгівлі

(СЕФТА) – угода між країнами Південно-Східної Європи, що не є членами Європейського Союзу.

Станом на 1 липня 2013 року членами угоди є: Албанія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Молдова, Сербія, Чорногорія та UNMIK (місія ООН від імені Косово).

Раніше членами були також Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина та Хорватія, до того моменту, як стали членами Європейського Союзу.

Центральноевропейська ініціатива (ЦЕІ)

– регіональне угруповання країн Центральної та Східної Європи, діяльність якої має на меті налагодження багатостороннього співробітництва в політичній, соціально-економічній, науковій та культурній сферах та сприяння на цій основі зміцненню стабільності і безпеки в регіоні;

– до її складу входить 18 держав – Албанія, Австрія, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Чеська Республіка, Угорщина, Італія, Північна Македонія, Молдова, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Чорногорія, Україна

Організація Чорноморського економічного співробітництва

– субрегіональне об'єднання 12 країн Чорноморського регіону (Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, а також Україна);

– організація була створена з метою тісного економічного співробітництва країн-учасниць, вільного пересування товарів, капіталів, послуг і робочої сили, інтеграції економік цих країн в світову економічну систему

Євразійський економічний союз (ЄАЕС)

– економічний союз, створений 29 травня 2014 року.

З 1 січня 2015 року договір набрав чинності; до нього увійшли Білорусь, Казахстан і Росія, 2 січня – Вірменія, а 14 травня до нього приєднався Киргизстан.

3. Особливості регіональної економічної інтеграції в Америці, Азії й Африці

Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА)

- угода між Канадою, Мексикою та США.
- найбільша в світі регіональна зона вільної торгівлі з населенням в 478 млн людей і сукупним ВВП у розмірі 20,7 трлн дол. США – близько 30% світового ВВП.

Особливості інтеграції НАФТА

- має континентальні масштаби;
- досить добре розвинена нафтова промисловість;
- різні рівні економічного розвитку – рівень Мексики різко контрастує з рівнем США та Канади;
- яскраво виражений центр – США – світовий лідер із науково-технічним потенціалом та конкурентоспроможною економікою;
- основні торговельні та інвестиційні канали в межах угруповання спрямовані переважно зі США або до США; більша частина зовнішньоторговельного обороту Канади і Мексики припадає на торгівлю зі США. Щодо канадсько-мексиканських торговельних та інвестиційних зв'язків, то до останнього часу вони залишалися надто слабкими;
- угода має широкомасштабний характер: охоплює виробничу сферу, міжнародну торгівлю, фінансові відносини, інвестиційну діяльність, розширює вільний рух капіталів, необмежений вивіз прибутків і доходів, поглиблює лібералізацію взаємної торгівлі, регулює порядок міграції робочої сили тощо;
- країни-члени НАФТА є водночас і атлантичними, і тихоокеанськими, вони майже рівновіддалені від двох інших потужних світових економічних регіонів – Західної Європи та Азійсько-Тихоокеанського регіону, що дає можливість рівномірно розвивати економічні зв'язки з ними і суттєво впливати на розвиток цих зв'язків;
- НАФТА не має досконалої структури національних органів регулювання тристоронніх відносин, що в наш час цілком влаштовує Канаду і Мексику, які вбачають у ній загрозу політичній та економічній незалежності

МЕРКОСУР (Спільний ринок Півдня)

- економічний союз держав у Південній Америці, за темпами розвитку переважає всі інші подібні об'єднання;
- входять Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Венесуела як асоційовані члени – Чилі, Болівія, Перу, Колумбія та Еквадор;
- об'єднання охоплює територію 12 млн км² з населенням 270 млн осіб і загальним валовим внутрішнім продуктом понад 3 трлн дол. США;
- це майже 60% території Латинської Америки, 46% її мешканців та близько 50% ВВП;
- наразі це п'ята за потужністю економіка у світі;
- проте економічну стабільність Меркосуру було послаблено 2001 року падінням економіки Аргентини;
- за розмірами та економічним потенціалом МЕРКОСУР є другим митним союзом після ЄС і третьою зоною вільної торгівлі після ЄС і НАФТА;
- з 1 січня 1995 року відповідно до Оуро-Претських угод, підписаних 1994 р., Меркосур перейшов на вищий інтеграційний рівень: від зони вільної торгівлі до митного союзу;
- для всіх учасників запроваджено єдиний зовнішній митний тариф (ЕЗМТ) на продукцію, яка завозиться з третіх країн (ставка імпорتنих мит для різних товарів коливається від 0 до 20%)

АЛАДИ (ЛАІ)

- Латиноамериканська асоціація інтеграції заснована 12 серпня 1980 року в Монтевідео (Уругвай);
- головне завдання – установа спільного ринку з метою економічного і соціального розвитку регіону;
- члени: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Куба, Чилі, Колумбія, Еквадор, Мексика, Парагвай, Перу і Уругвай

Андське співтовариство (пакт)

- регіональне соціально-економічне співтовариство країн Латинської Америки: Болівія, Колумбія, Еквадор і Перу;
- створено в результаті підписання Картахенської угоди від 26 травня 1969 року.
- Асоційовані члени (за договорами Андського співтовариства з МЕРКОСУР і / або Союзом південноамериканських націй): Аргентина (2005), Бразилія (2005), Уругвай (2005), Чилі (2006).
- Країни-спостерігачі: Іспанія.
- Колишні учасники: Венесуела (1973-2006; з 31 липня 2012 року входить до складу МЕРКОСУР); Чилі (повноправний учасник з 1969 по 1976 рік; спостерігач з 1976 по 2006 рік; асоційований член з 2006 року).

Мета співтовариства:

- сприяння розвитку країн-учасниць за допомогою їх інтеграції та соціально-економічного співробітництва;
- прискорення економічного зростання і забезпечення зайнятості;
- створення латиноамериканського спільного ринку

КАРІКОМ

- спільний ринок країн Карибського басейну засновано 1973 р.;
- до Карибського загального ринку (КАРІКОМ) входять: Антигуа і Барбуда, Багамські острови (не беруть участі у домовленостях про створення єдиного ринку), Барбадос, Беліз, Домініка, Гаяна, Гренада, Гаїті, Ямайка, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадини, Суринам, Тринідад і Тобаго.

Головні цілі:

- створення загального ринку;
- координація зовнішньоекономічної політики;
- функціональне економічне співробітництво в деяких галузях.

В області економіки намічено:

- забезпечити економічне зближення країн КАРІКОМ шляхом ліквідації митних зборів і кількісних обмежень імпорту;
- встановлення загального митного режиму;
- проведення єдиної торгової політики і загальної політики в галузі сільського господарства;
- координації грошової і фінансової політики;
- ліквідації обмежень на вільне пересування осіб, капіталів і послуг;
- співпраці в області інфраструктури, туризму, транспорту та зв'язку.

Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР)

- торгово-економічний союз країн Центральної Америки;
- Угоду про створення спільного ринку Гватемали, Сальвадору, Гондурасу і Нікарагуа було укладено 13 грудня 1960 на конференції в Манагуа.
- Угода була ратифікована і почала діяти в 1961 році.
- У 1963 році до угоди приєдналася Коста-Рика.
- Організація розпалась у 1969 році через футбольну війну між Гондурасом і Сальвадором, але була відновлена в 1991 році.

АСЕАН – Асоціація країн Південно-Східної Азії

- геополітична та економічна міжнародна організація, до якої входять 10 країн, розташованих в Південно-Східній Азії;
- Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сінгапур та Таїланд, Бруней-Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджа.
- Папуа Нова Гвінея має статус країни-спостерігача.
- У 2002 році Східний Тимор подав заяву про бажання набути такого ж статусу.
- Мета асоціації – прискорення економічного розвитку та соціального прогресу в країнах-учасниках, захист миру та стабільності в регіоні, а також надання країнам-учасникам змоги мирного розв'язання спірних питань.

АТЕС (Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво)

- форум економік Тихоокеанського узбережжя;
- заснований у 1989 році з метою сприяння тіснішій економічній співпраці та вільній торгівлі держав Азійсько-Тихоокеанського регіону;
- наразі до кооперації входять 21 економіка: Австралія, Бруней, Індонезія, Канада, Малайзія, Нова Зеландія, Південна Корея, Сінгапур, США, Таїланд, Філіппіни, Японія, Гонконг, КНР, Тайвань, Мексика, Папуа Нова Гвінея, Чилі, В'єтнам, Перу, Росія;
- частка держав-членів становить 40,5% планетарного населення, 54,2% ВВП та 43,7 % міжнародної торгівлі.
- Організація є однією із небагатьох, куди входить Тайвань (хоча й під кострубатою назвою Китайський Тайпей), при цьому за цілковитої згоди материкового Китаю. На догоду Китаю щодо членів використовується термін «економіки-учасниці» замість звичнішого «держави-учасниці».
- Бажаючі приєднатися: Індія, Монголія, Пакистан, Лаос, Бангладеш, Коста-Рика, Колумбія, Еквадор.
- Щорічно відбувається форум держав-членів на рівні глав урядів, місце зустрічі чергується поміж всіма державами.
- Специфічною особливістю є дрес-код – національні костюми держави господаря.

Рада зі співробітництва арабських держав Перської затоки

–регіональна закрита міжнародна організація. У офіційній назві організації слово Перська відсутня, оскільки арабські держави воліють називати цю затоку Арабською.

Країни-учасники: Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ, Оман, Саудівська Аравія.

Організація створена 25 травня 1981 р., її політика визначена в Хартії, яка ратифікована в 1982 році.

Основна мета організації – координація, співпраця та інтеграція у всіх економічних, соціальних і культурних справах.

6 березня 2012 р. шість членів РСАДПЗ заявили, що Рада співробітництва країн Затоки буде розвиватися від регіонального блоку в конфедерацію.

Організація економічного співробітництва центрально-азіатських держав (ОЕС-ЕКО)

–міжурядова організація, членами якої є сім азійських та три євразійські країни.

Організація виступає в ролі платформи для обговорення шляхів покращення розвитку торгівлі та інвестиційних можливостей країн членів.

Загальна мета полягає у створенні єдиного ринку товарів і послуг, подібного до Європейського Союзу.

Секретаріат ОЕС знаходиться в Тегерані, економічне бюро в Туреччині, наукове бюро в Пакистані.

Організація створена у 1985 р. у складі: Пакистану, Туреччини, Ірану.

У 1992 р. до її складу приєдналися: Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

Діяльність ОЕС зосереджена на досягненні взаємної вигоди її членів шляхом розвитку різних проектів та програм в таких областях:

- торгівля та інвестиційна діяльність;
- транспорт та телекомунікації;
- енергетика, видобуток корисних копалин та охорона навколишнього середовища;
- сільське господарство, промисловість та туризм;
- проекти з економічних досліджень та статистики.

У взаєминах країн ОЕС переважає економічна складова, політична спрямованість менш виражена.

ЕКОВАС (Економічне співтовариство Західноафриканських держав)

–регіональний союз країн Західної Африки;

–до складу товариства входять 15 країн: Бенін, Буркіна Фасо, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кот-д'Івуар, Кабо-Верде, Ліберія, Малі, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того

Економічне співтовариство країн Центральної Африки

–торгово-економічний союз країн Центральної Африки;
 –утворено 1994 року на базі Митного та економічного союзу Центральної Африки.
 Члени-учасниці: Камерун, Центральноафриканська Республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея, Республіка Конго, Габон.
 Основна мета створення співтовариства – сприяння регіональної інтеграції шляхом гармонізації економічної та валютної політики.
 У рамках союзу використовується спільна валюта – франк СФА

ЮДЕАК (Митний і економічний союз країн Центральної Африки)

1964 рік,
 Габон, Камерун, Конго, Чад, Екваторіальна Гвінея.
 Створений для розробки спільних економічних програм, уніфікації податкових систем, пільгових митних умов для членів союзу (особливо не маючих виходів до моря), функціонує банк розвитку, фонд солідарності.
 Однак інтеграція розвивається майже формально.

КОМЕСА (Спільний ринок Східної і Південної Африки)

–інтеграційне об'єднання у формі зони преференційної торгівлі, що передбачає поетапне створення спочатку зони вільної торгівлі, а потім митного союзу і спільного ринку, засноване в 1993 році.
 Членами є 20 держав: Бурунді, Демократична Республіка Конго, Джибуті, Замбія, Зімбабве, Єгипет, Кенія, Коморські Острови, Лівія, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Руанда, Свазіленд, Сейшельські Острови, Судан, Уганда, Еритрея, Ефіопія.

Союз Арабського Магрибу

Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс.
 Панарабська організація, спрямована на економічну і політичну єдність в Північній Африці.
 Ідея створення союзу з'явилася разом з отриманням незалежності Тунісом і Марокко в 1958 році.
 Угоду про створення союзу було укладено в 1989 році. Головою ради по чергово стає кожна країна.
 Всі держави є членами Ліги арабських держав, і Африканського союзу. З точки зору економічної інтеграції договір про створення передбачав створення зони вільної торгівлі, потім митного союзу. Частка взаємної торгівлі в загальному обсязі зовнішньої торгівлі менше 10%.

Питання для самоперевірки знань

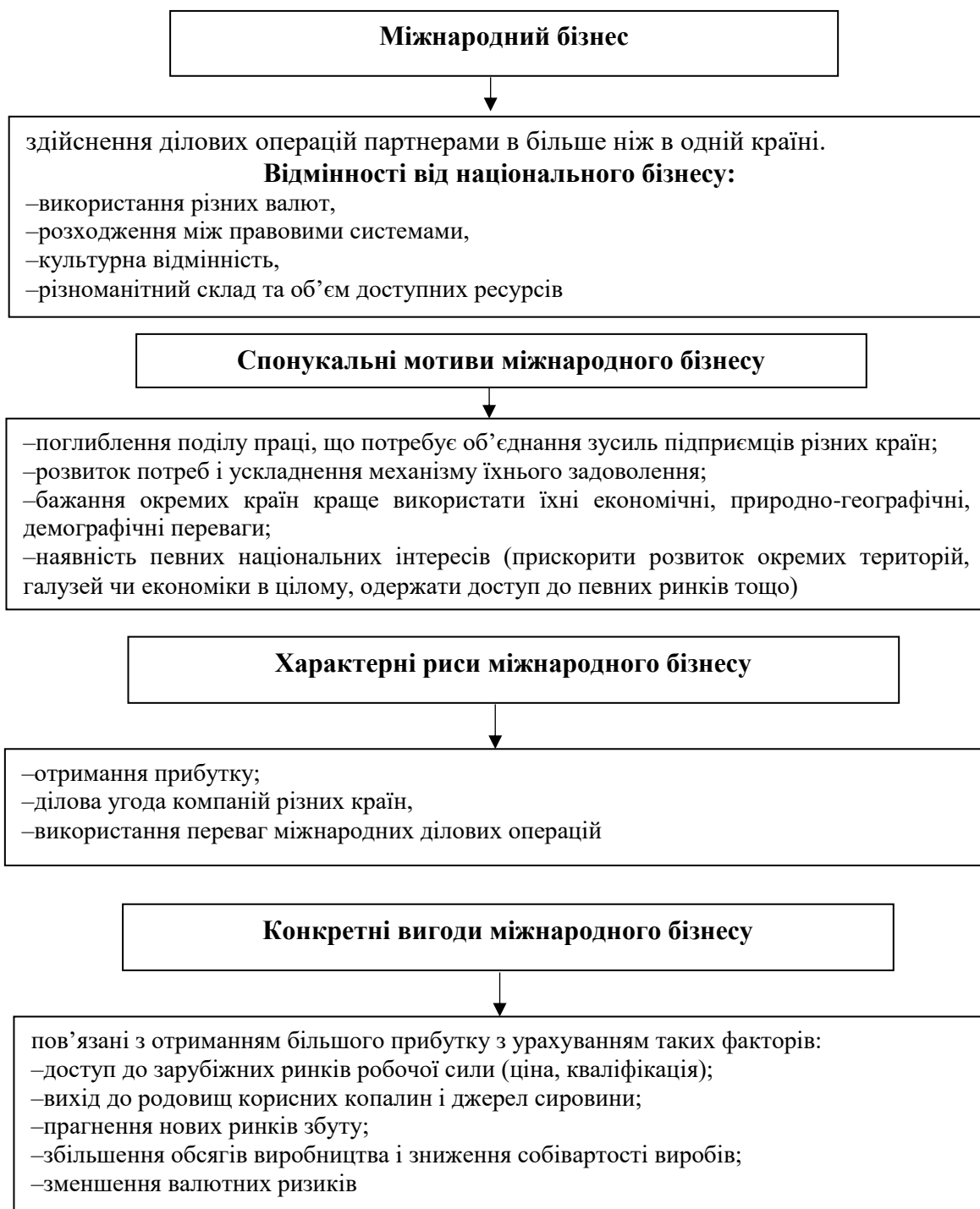
1. Визначте сутність міжнародної економічної інтеграції.
2. Розкрийте особливості міжнародної економічної інтеграції.
3. Охарактеризуйте основні об'єктивні передумови для утворення інтеграційних угруповань.
4. Які етапи проходить економічна інтеграція у своєму розвитку?
5. Дайте порівняльну характеристику основних форм міжнародної економічної інтеграції.
6. Наведіть приклади зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків, економічних і валютних союзів у різних регіонах світу.
7. Як впливає інтеграція на соціально-економічний розвиток країн-учасниць? Проаналізуйте вигоди та негативні наслідки міжнародної економічної інтеграції.
8. Назвіть основні етапи розвитку Європейського Союзу.
9. Дайте характеристику інституціям Європейського Союзу.
10. Назвіть критерії для країн-претендентів на вступ до ЄС (Маастрихтські критерії)
11. Які перспективи вступу України до ЄС?
12. У яких інтеграційних об'єднаннях бере участь Україна?
13. Які вам відомі інтеграційні об'єднання в Америці, Азії й Африці?
14. Які причини обумовили розвиток північноамериканської економічної інтеграції?
15. Проаналізуйте особливості розвитку інтеграційних процесів в МЕРКОСУР, АТЕС, АСЕАН.
16. Які особливості характерні для інтеграційних процесів в країнах, що розвиваються?

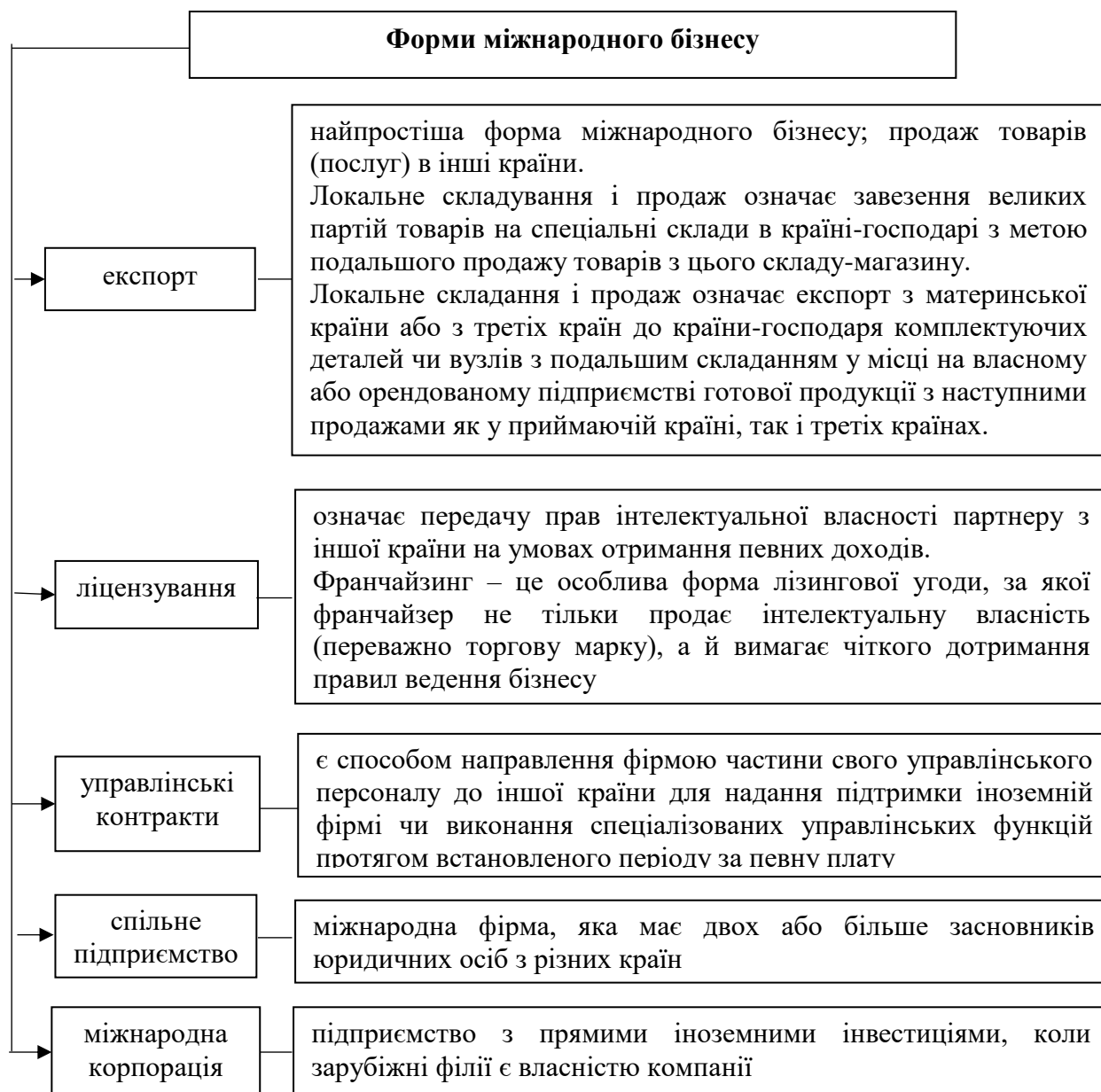
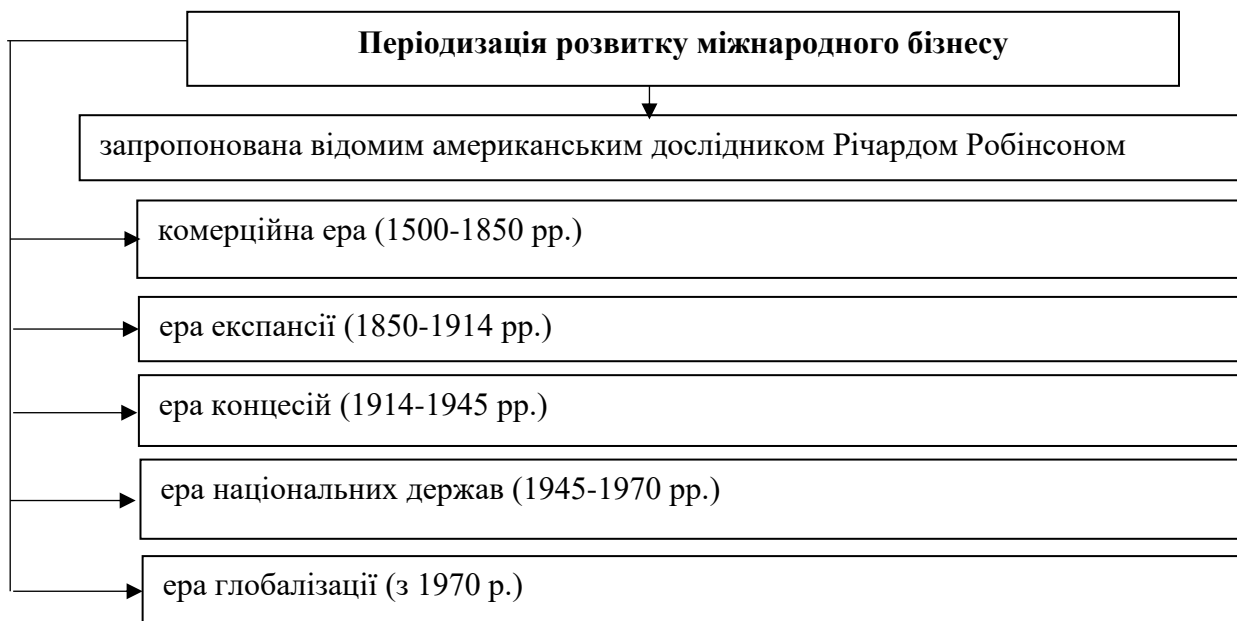
Тема 10

Міжнародний бізнес

1. Суть та види міжнародного бізнесу.
2. Транснаціональні корпорації – головні суб'єкти міжнародного бізнесу.
3. Міжнародні стратегічні альянси.
4. Офшорні зони в системі міжнародного бізнесу.

1. Суть та види міжнародного бізнесу

2. Транснаціональні корпорації – головні суб'єкти міжнародного бізнесу

Сутнісні ознаки ТНК (за методологією ЮНКТАД)

- річний оборот, що перевищує 1 млрд доларів (великі – більш 2 млрд);
- філії не менш ніж у шести країнах (великі – більш ніж у 20);
- частка продажів її товарів, реалізованих за межами країни-резиденції, не менше 20% (великі – більше 35%);
- структура активів (25% за кордоном);
- частка персоналу, зайнятого у зарубіжних філіях, складає не менше 25%;
- оперує в рамках системи прийняття рішень, що дозволяють проводити єдину стратегію управління розвитком національних підприємств, що входять у ТНК

Особливості ТНК

- складна соціально-економічна система, що поєднує фінансові, виробничі, науково-технологічні, торгово-сервісні і керуючі структури, активність яких як лідируючих суб'єктів в сферах світової економіки характеризується глобальним масштабом
- міжнародний характер діяльності;
- постійне вдосконалення структури в поєднанні з безперервною інноваційною діяльністю;

Конкурентні переваги ТНК

- інформаційна обізнаність з економічними і політичними особливостями різних країн;
- володіння значними ресурсами, технологіями, управлінською майстерністю та здатність до їх оперативного переміщення;
- масштабність економіки

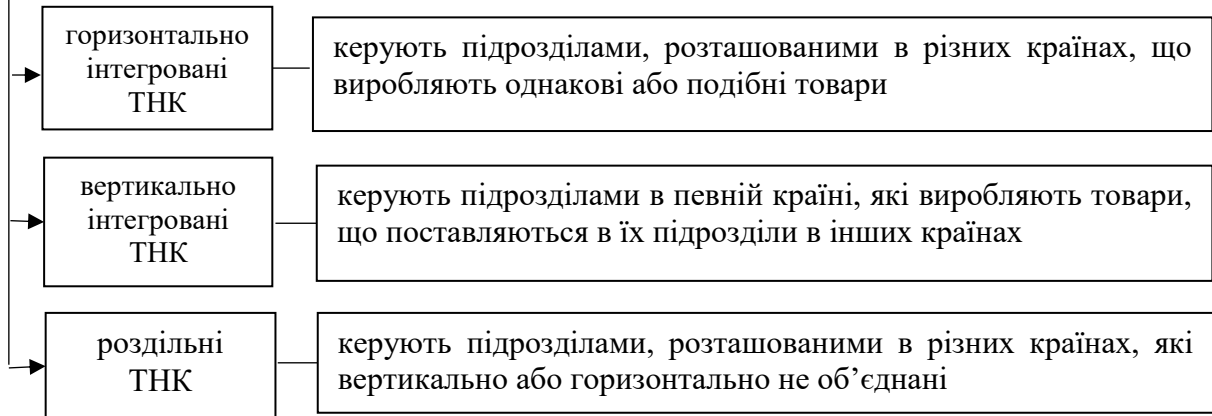
Механізм діяльності ТНК

- здійснення прямих іноземних інвестицій з метою створення виробничих потужностей за кордоном;
- використання різних форм міжнародного поділу праці (предметна, подетальна, технологічна спеціалізація), яка дозволяє розміщувати різні ланки виробничого процесу у різних країнах світу;
- розробка, передача та використання передової технології у рамках замкнутої корпоративної структури;
- внутрішньокорпоративна торгівля, яка здійснюється між окремими підрозділами ТНК із застосуванням трансфертних цін (значно більшим або меншим за ціни на ті самі товари на світовому ринку);
- глобальний підхід до управління – оптимізація діяльності корпорації у цілому, а не окремих її складових

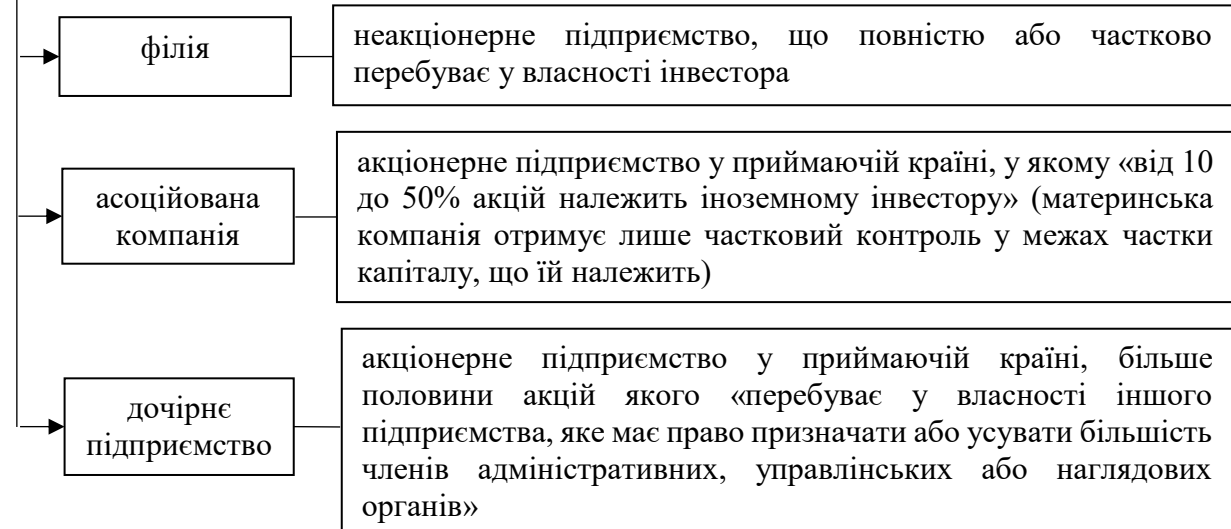
Стратегії розвитку ТНК

–розміщення філій у різних країнах задля продовження технології, започаткованої у материнській структурі;
–поглинання підприємств у різних регіонах з метою перенесення частини виробничої або збутової операції в іншу країну, а розміщення виробництва деталей і напівфабрикатів на підприємствах, які обслуговують регіони і континент

Класифікація ТНК

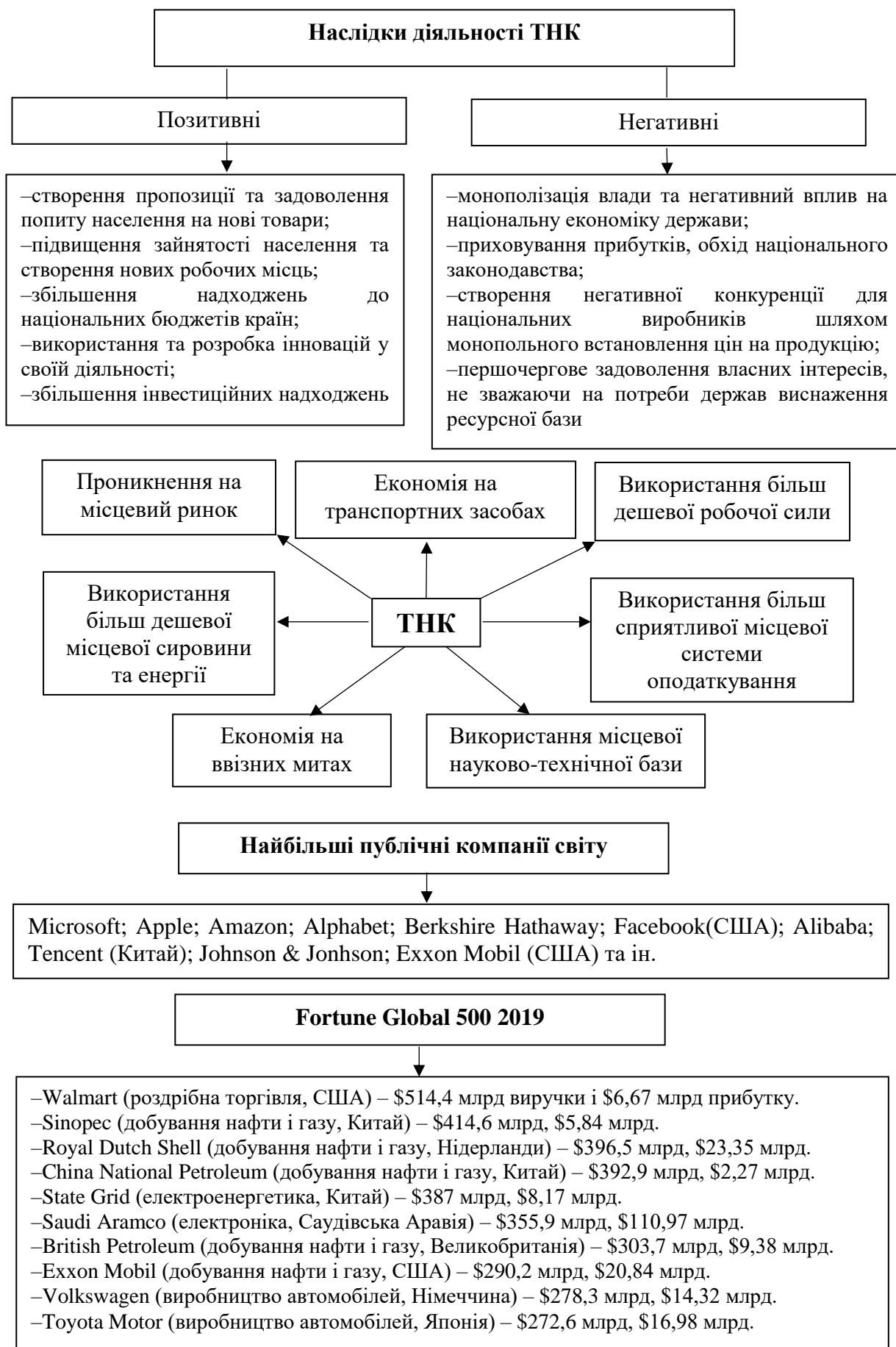

Макроструктура ТНК

Зі 100 найбільших економік у світі, 52 – транснаціональні корпорації, інші – держави.

Частка ТНК у: світовій торгівлі – понад 70%; прямих зарубіжних інвестиціях – 90%; технологічних розробках – 90%; світовому промисловому виробництві – 50%.

3. Міжнародні стратегічні альянси

Стратегічний альянс

ділова угода про взаємовигідне співробітництво (кооперацію) двох або більше незалежних фірм для досягнення певних комерційних цілей, для отримання синергії об'єднаних і взаємодоповнюючих стратегічних ресурсів компанії

Переваги стратегічних альянсів

- можливість спрощеного проникнення на новий ринок;
- поділ ризиків;
- обмін знаннями та досвідом;
- отримання синергетичного ефекту від спільної діяльності

Причини вступу до міжнародних стратегічних альянсів

- отримання доступу до ринків партнерів;
- доступ до матеріальних та нематеріальних активів партнерів;
- використання нових технологій;
- зниження проектних і технологічних витрат;
- економія на багатьох видах виробничих витрат;
- оптимізація НДДКР;
- скорочення часу для нововведень;
- скорочення часу для нововведень;
- впровадження нових продуктів;
- вихід на глобальний ринок;
- попередження конкурентних погроз;
- досягнення інтеграції технологій і ринків;
- встановлення глобальних стандартів;
- подолання ринкових бар'єрів та регіональних торговельних блоків;
- пошук нових можливостей для створення глобального бізнесу

Причини вступу до міжнародних стратегічних альянсів

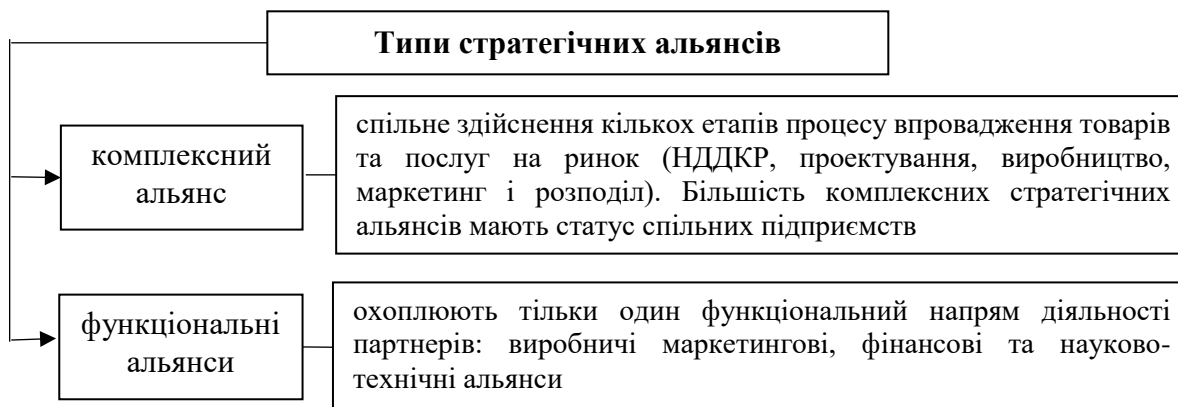
- об'єднання зусиль в рамках союзу підприємств усіх форм власності, що зберігають господарську і юридичну самостійність;
- створення на певний строк;
- використання як двосторонніх, так і багатосторонніх угод;
- спрямованість на досягнення певних раціональних стратегічних цілей;
- участь не тільки постачальників і споживачів, дистриб'юторів, науково-дослідних і проектних інститутів, але й дійсних і потенційних конкурентів;
- вплив на конкуренцію: компанії, що об'єдналися, спрямовують зусилля переважно проти загальних конкурентів, ніж один проти одного;
- спільне використання всіх видів ресурсів;
- управління шляхом прийняття стратегічних рішень.

У стратегічні альянси можуть вступати не тільки компанії пов'язані партнерськими відносинами, а й конкуренти (Grundig і Philips; Honda і Rover).

Альянс, як правило, не є юридичною особою.

Створюються на основі горизонтальної міжфірмової кооперації, а також між компаніями, зайнятими в суміжних видах діяльності або які володіють взаємодоповнюючими технологіями і досвідом.

Компанії можуть бути учасниками декількох стратегічних альянсів.

Етапи організації стратегічних альянсів

- а) вибір партнерів: 1) сумісність, 2) характер товарів и послуг потенційного партнера; 3) безпека; 4) можливість навчання в рамках альянсу;
- б) визначення форми власності (СП, ТОВ);
- в) формування системи спільного управління (розподіл управлінських функцій, централізація управлінських функцій, делегування управлінських функцій)

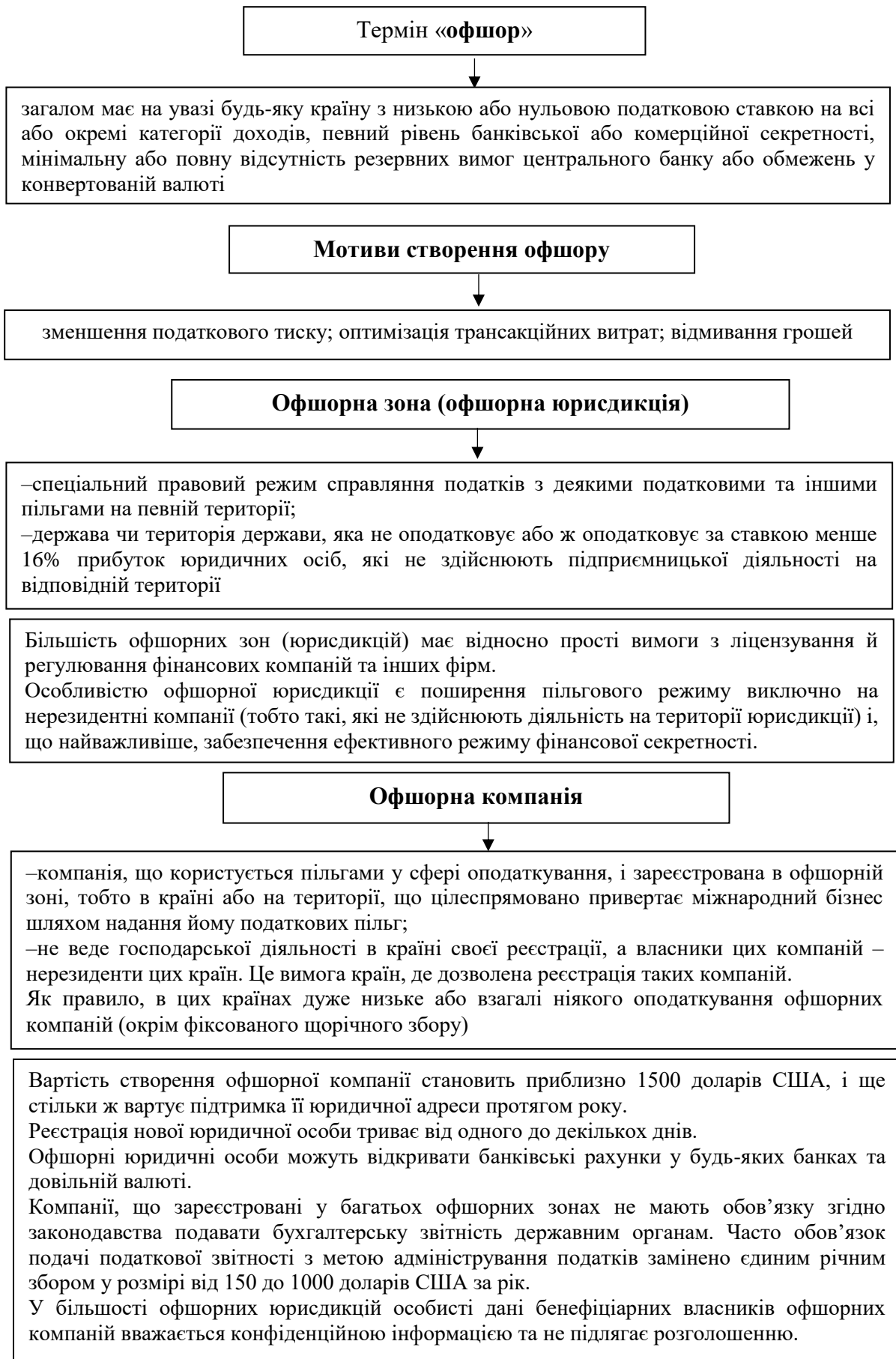
Проблеми функціонування стратегічних альянсів

- несумісність партнерів;
- обмеженість доступу до інформації;
- конфлікти при розподілі доходів;
- втрата автономності;
- зміни умов ведення бізнесу

Причини розпаду стратегічних альянсів

- зміна стратегічних цілей одного з партнерів;
- відсутність спільного бачення;
- зміна в корпоративному керівництві однієї з компаній;
- помилкові очікування здібностей і можливостей партнера;
- принципово різні цілі створення альянсу;
- нездатність мати справу з різними стилями управління і корпоративними культурами;
- нереальні ринкові очікування;
- недостатні інвестиції;
- продаж акцій підприємства в важких фінансових умовах;
- інші непередбачені обставини

4. Офшорні зони в системі міжнародного бізнесу

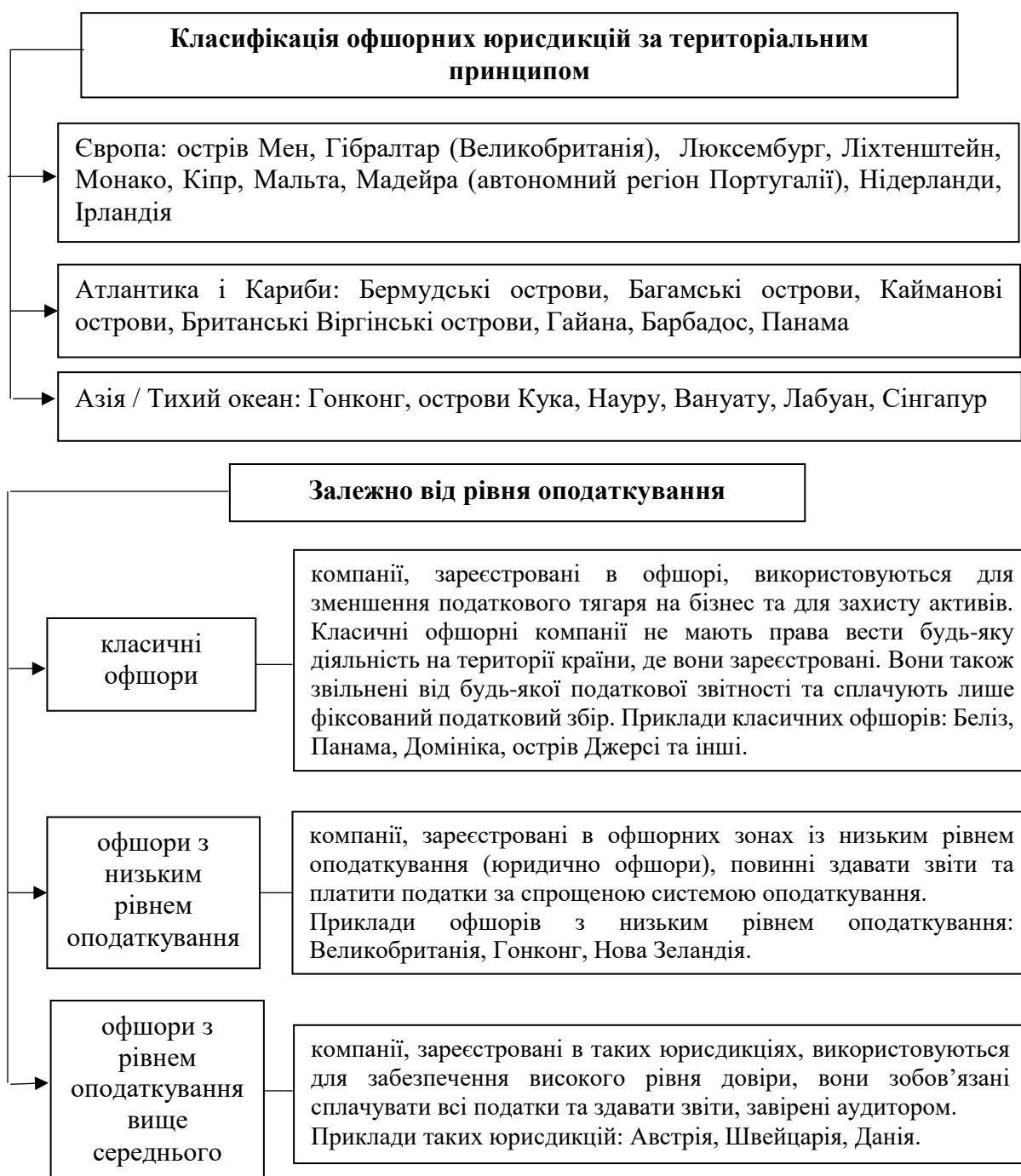

Перші офшорні зони в сучасному розумінні з'явилися в Швейцарії. Саме тут вперше був прийнятий закон, який зобов'язував фінансові установи гарантувати конфіденційність інформації про стан банківських рахунків клієнта.

Для українського бізнесу офшорні компанії довгий час служили каналом для відмивання грошей і вивезення капіталу.

Особливою популярністю у наших бізнесменів користувався Кіпр, який до приєднання до Євросоюзу був найбільшою державою-транспортером напівкримінальних грошей.

Синоніми офшорної зони (юрисдикції) – офшорний центр, безподаткова зона, податковий притулок, податкова гавань.

Питання для самоперевірки знань

1. Дайте визначення міжнародного бізнесу та поясніть його відмінності від національного бізнесу.
2. Якими є спонукальні мотиви міжнародного бізнесу?
3. Назвіть характерні риси міжнародного бізнесу.
4. З чим пов'язані конкретні вигоди міжнародного бізнесу?
5. Проаналізуйте періодизацію розвитку міжнародного бізнесу, запропоновану відомим американським дослідником Річардом Робінсоном.
6. Розкрийте форми міжнародного бізнесу.
7. Дайте визначення ТНК і поясніть їх природу.
8. Якими є критерії та сутнісні ознаки ТНК за методологією ЮНКТАД?
9. Якою є структура ТНК?
10. Розкрийте стратегії розвитку ТНК.
11. Визначте особливості та конкурентні переваги ТНК.
12. Поясніть механізм діяльності ТНК.
13. Як класифікуються ТНК?
14. Поясніть різницю між філією, асоційованою компанією, дочірнім підприємством.
15. Проаналізуйте наслідки діяльності ТНК.
16. Яким країнам належать найбільш активні і впливові ТНК?
17. Які ви знаєте найбільші ТНК світу?
18. Що таке стратегічний альянс? Назвіть переваги стратегічних альянсів.
19. Які причини вступу фірм до міжнародних стратегічних альянсів?
20. Які характерні риси стратегічного альянсу?
21. Які ви знаєте типи стратегічних альянсів?
22. Розкрийте етапи організації стратегічних альянсів.
23. Розкрийте проблеми функціонування стратегічних альянсів.
24. Які причини розпаду стратегічних альянсів?
25. Що таке офшор і які мотиви його створення?
26. Як ви розумієте поняття «офшорна зона (офшорна юрисдикція)»?
27. Коли з'явилися перші офшорні зони?
28. Як класифікуються офшорні юрисдикції за територіальним принципом та залежно від рівня оподаткування?

Список посилань та рекомендованої літератури

1. Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. Міжнародні економічні відносини. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 256 с.
2. Велігорський А.М. Міжнародні економічні відносини (Міжнародна економіка»). Опорний конспект лекцій. Для студентів усіх спеціальностей і форм навчання. Чернігів: ЧДІЕіУ, 2001. 248 с.
3. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Гронтковська Г.Е., Ряба О.І., Венцурик А.М., Красновська О.І. Міжнародна економіка: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 384 с.
5. Завгородня О.О., Лебедєва В.К., Летуча О.В., ін. Міжнародна економіка: підручник / За ред. В.М.Тарасевич. Київ: Знання, 2012. 143 с.
6. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 228 с.
7. Козак Ю. Г., Заєць М. А., Притула Н. В. та ін. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник. Одеса: «ТОВ.ПЛУТОН», 2016. 352 с.
8. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль 1. Світова система господарювання. Навчально-практичний посібник. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. 368 с.
9. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної взаємодії. Навчально-практичний посібник. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. 368 с.
10. Лук'яненко Д.Г. Поручник А.М., Столярчук Я.М. Міжнародна економіка. Підручник. Київ: КНЕУ, 2014. 762 с.
11. Міжнародна економіка: навч. посіб. / за заг. ред. С. М. Макухи. Х.: Право, 2012. 192 с.
12. Міжнародні економічні відносини: підручник / за заг. ред. А.А.Мазаракі, Т.М. Мельник. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 612 с.
13. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А.П.Голікова, О.А.Довгаль. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 602 с.
14. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України. Редакція від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
15. Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О.А. Довгаль. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 268 с.
16. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Рогач О.І. Світова економіка: Підручник. К: Либідь, 2007. 640 с.
17. Шевченко Л.С., Гриценко О.А., Камінська Т.М. та ін. Міжнародна економіка: навч. посіб. / за заг. ред. С.М. Макухи. Х.: Право, 2012. 192 с.
18. Шталь Т.В. [та ін.]. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини: навч. посібник. Харків: «Видавництво «Форт», 2015. 364 с.
19. Carbaugh R.J. International Economics. 13th ed. South Western Cengage Learning, 2011. 556 p.
20. Feenstra Robert C., Taylor Alan M. International Economics. 3rd ed. Worth Publishers, 2014. 1008 p.